

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Vít Nejedlo
Odpovědnost za ochranu jako koncept současného mezinárodního práva
Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Stanislava Hýbnerová, CSc.
Katedra mezinárodního práva
Datum vypracování práce: 20. 4. 2014

Prohlášení

Závazně prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literaturu řádně citoval a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	3
Úvod.....	4
1. Ochrana lidských práv a státní suverenita.....	8
2. Humanitární intervence.....	24
3. Odpovědnost za ochranu.....	36
3.1 Předpoklady vzniku konceptu.....	36
3.2 Zpráva Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu.....	38
3.3 Zpráva Panelu na vysoké úrovni pro hrozby, výzvy a změnu.....	45
3.4 Zpráva generálního tajemníka OSN Kofiho Annina.....	53
3.5 Závěrečný dokument Světového summitu.....	57
3.6 Implementace konceptu odpovědnosti za ochranu.....	61
3.7 Aplikace odpovědnosti za ochranu v praxi.....	64
4. Perspektivy vývoje konceptu odpovědnosti za ochranu.....	71
Závěr.....	76
Summary.....	80
Prameny a literatura.....	82
Přílohy.....	94

Seznam použitých zkratk

AIDS – Acquired Immune Deficiency Syndrome, syndrom získaného selhání imunity

ECOWAS – Economic Community of West African States, Hospodářské společenství západoafrických států

ICISS – International Commission on Intervention and State Sovereignty, Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu

IICK – Independent International Commission on Kosovo, Nezávislá mezinárodní komise pro Kosovo

KFOR – Kosovo Force, vojenské jednotky vyslané s mandátem OSN na území Kosova po intervenci v roce 1999

MINUSCA – Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in CAR, jednotky s mandátem OSN vyslané do Středoafričké republiky

NATO – North Atlantic Treaty Organisation, Organizace Severoatlantické smlouvy

OBSE – Organizace pro spolupráci a bezpečnost v Evropě

OSN – Organizace spojených národů

Panel – Panel na vysoké úrovni pro hrozby, výzvy a změnu

RB OSN – Rada bezpečnosti Organizace spojených národů

SARS – Severe Acute Respiratory Syndrome, akutní respirační syndrom

Statut – Římský statut Mezinárodního trestního soudu

UNMIK – United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, civilní jednotky s mandátem OSN, přechodná administrativní správa Kosova po intervenci v roce 1999

UNMIS – United Mission in the Sudan, jednotky s mandátem OSN vyslané do súdánské provincie Dárfúr

UNMISS – UN Peacekeeping Mission in South Sudan, jednotky s mandátem OSN vyslané do Jižního Súdánu

UNOCI – UN Operation in Cote d' Ivoire, jednotky s mandátem OSN vyslané na Pobřeží Slonoviny

UNPREDEP – UN Preventive Deployment Force, jednotky s mandátem OSN preventivně rozmístěné v Makedonii

VS OSN – Valné shromáždění Organizace spojených národů

Závěrečný dokument – Závěrečný dokument Světového summitu z roku 2005

Úvod

Koncept odpovědnosti za ochranu je stále poměrně novým fenoménem mezinárodního práva. Mezinárodněprávního zakotvení se dočkal v roce 2005 v Závěrečném dokumentu Světového summitu. Koncept se však zabývá otázkami, které jsou v mezinárodním právu diskutovány již velmi dlouho a patří k základním tématům odborného diskurzu v oblasti novodobého mezinárodního práva veřejného. Hlavní specifikum konceptu odpovědnosti za ochranu a hlavní důvod, proč se mi jeví zajímavé, věnovat se mu jako tématu diplomové práce, je právě snaha pojednat tradiční problematiku z nové perspektivy.

Jádrem konceptu je snaha o nalezení smíru v rámci soupeření dvou principů mezinárodního práva – státní suverenity a ochrany základních lidských práv. Toto soupeření je patrné od konce Druhé světové války, nicméně na intenzitě nabraly diskuze v odborných kruzích i mezi aktivními tvůrci světové politiky zejména po skončení Studené války. Došlo jednak k odblokování situace v Radě bezpečnosti OSN, která mohla začít plnit roli předvídanou v Chartě OSN, a jednak došlo v důsledku globalizace k větší propojenosti států světa a zvýšení citlivosti mezinárodního veřejného mínění k humanitárním krizím. Současně s tím se v odborném diskurzu formovaly názory na zvyšující se nároky na ochranu lidských práv jednotlivců směrem k jednotlivým státům. Výsledkem byly snahy o redefinici pojetí státní suverenity jako kontroly určitého území a zdrojů na něm se nacházejících směrem k pojetí suverenity jako odpovědnosti.

Zatímco po Druhé světové válce byla hlavním stavebním kamenem a nezpochybnitelným vrcholem hodnotové pyramidy mezinárodního společenství ochrana státní suverenity a mezinárodního míru a bezpečnosti, v souvislosti s velmi dynamickým rozvojem mezinárodněprávní ochrany lidských práv se stále více do popředí prosazovala myšlenka garance základních lidských práv a koncem 20. století již s principem ochrany státní suverenity otevřeně soupeřila. Výsledkem bylo spojování otázky dodržování lidských práv s hrozbami míru a mezinárodní bezpečnosti při rozhodování Rady bezpečnosti OSN a jednak renesance konceptu humanitární intervence.

Koncept humanitární intervence je v porovnání s konceptem odpovědnosti za ochranu o poznání starší, nicméně věnuje se některým tématům, která jsou oběma konceptům společná. Jedná se o otázku státní suverenity a limity její garance, resp. přípustnosti jejího porušení, nebo o legitimitu použití síly v mezinárodních vztazích. Jednou z výzkumných otázek této práce proto bude, zda koncept odpovědnosti za ochranu nahradil koncept humanitární intervence při řešení humanitárních krizí.

Koncept odpovědnosti za ochranu definuje *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law* jako soubor kritérií, pravidel a postupů, které se aplikují na konkrétní případ porušování lidských práv obyvatel daného státu. Primární odpovědnost náleží dotčenému státu, ale pokud není schopen nebo ochoten své odpovědnosti dostát, přechází tato odpovědnost na ostatní členy mezinárodního společenství. Jedná se o zvláštní druh odpovědnosti státu, která je odlišná od tradiční odpovědnosti z mezinárodněprávních závazků. Jedná se o odpovědnost státu jak směrem k ostatním členům mezinárodního společenství, tak především k vlastním obyvatelům.

Humanitární intervence je podle citované encyklopedie pojem poměrně neurčitý až vágní. Může být nicméně definována široce jako hrozba nebo použití ozbrojené síly z humanitárních důvodů, nebo v užším smyslu jako použití ozbrojené síly za účelem ochrany obyvatel cizího státu před hrubým porušováním lidských práv, pokud daný stát není schopen nebo ochoten takovou humanitární katastrofu odvrátit.

Druhou výzkumnou otázkou bude vývoj konceptu odpovědnosti za ochranu. Podrobné analýze budou podrobeny dokumenty, které se na formování konceptu podílely, a následně bude provedena komparace jejich hlavních bodů a formulována odpověď na otázku, zda a do jaké míry se změnil obsah konceptu od svého oficiálního představení ve zprávě Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu oproti Závěrečnému dokumentu Světového summitu.

Jak bylo již naznačeno, použité metody této práce budou analýza a komparace. Analyzovány budou dokumenty, které zásadní měrou ovlivnily vývoj konceptu odpovědnosti za ochranu. Jedná se o zprávu Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu (*The responsibility to protect*), zprávu Panelu na vysoké úrovni pro hrozby, výzvy a změnu (*A more secure world: our shared responsibility*), zprávu generálního tajemníka OSN Kofiho Annana (*In larger freedom: towards development, security and human rights for all*) a Závěrečný dokument Světového summitu (*2005 world summit outcome document*). Bude také provedena jejich komparace na základě struktury konceptu odpovědnosti za ochranu navržené zprávou Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu. Výsledkem bude formulace odpovědí na obě výzkumné otázky.

S ohledem na relativní mládí konceptu není literatura na toto téma příliš bohatá. Při zpracování této práce jsem proto vycházel jednak z oficiálních dokumentů Organizace spojených národů (Charta OSN, rezoluce Rady bezpečnosti a Valného shromáždění OSN, zprávy generálního tajemníka OSN a jeho zvláštních poradců), dále z dokumentů věnovaných ochraně základních lidských práv (Všeobecná deklarace lidských práv, Ženevské úmluvy a jejich Dodatkové protokoly nebo Římský statut Mezinárodního trestního soudu) a jednak

z dokumentů uvedených výše. Co se týká sekundární literatury, využil jsem k přípravě této práce zejména anglicky psanou literaturu. Důvodem jsou jednak mé jazykové znalosti a jednak semestrální pobyt na University of Reading ve Velké Británii, kde jsem mohl čerpat z bohatých fondů tamní knihovny. Ohledně české literatury je třeba uvést na prvním místě práci Veroniky Bílkové *Odpovědnost za ochranu (R2P). Nová naděje nebo staré pokrytectví?* Obsahem této jediné monografie v češtině je podrobná analýza vzniku konceptu a jeho implementace a aplikace v praxi. Dále lze uvést statě Jany Ondrovičové *Humanitární intervence* a Štěpána Strnada *Proměna pojetí suverenity a multilaterální intervence*. Kromě toho lze však již jen odkázat na několik pasáží v učebnicích mezinárodního práva veřejného a výčet česky psané literatury je prakticky kompletní.

V první kapitole této práce provedu diskursivní analýzu odborné literatury s ohledem na problematiku vztahu státní suverenity a ochrany lidských práv. Kromě odborné literatury budou analyzována také vybraná ustanovení Charty OSN. Budou vytyčeny hlavní tématické okruhy pro zkoumání v rámci následujících kapitol.

Obsahem druhé kapitoly bude problematika humanitární intervence. Stručně budou představeny předpoklady vzniku a vývoj a příklady aplikace tohoto konceptu v praxi. Zvláštní pozornost bude věnována zásahu jednotek států NATO v bývalé Jugoslávii, a to s ohledem na kontroverze, které intervence vyvolala mezi členy mezinárodního společenství. Zároveň však tento případ ilustruje tendenci ke komplexnímu řešení humanitárních krizí, tendenci, která našla později svůj výraz v původní podobě konceptu odpovědnosti za ochranu. V závěru kapitoly bude formulována definice humanitární intervence, která poslouží později k porovnání s charakteristickými znaky konceptu odpovědnosti za ochranu ve znění Závěrečného dokumentu.

Třetí kapitola je věnována konceptu odpovědnosti za ochranu. Budou představeny předpoklady, které k jeho vzniku vedly, dále jednotlivé vývojové fáze a také příklady aplikace konceptu v praxi. Jak již bylo uvedeno výše, budou hlavní dokumenty, které měly na vývoj konceptu rozhodující vliv, podrobně analyzovány a komparovány na základě vztahu k původní struktuře konceptu vytyčené ve zprávě Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu (*The responsibility to protect*). Součástí této kapitoly bude také implementace konceptu a příklady jeho aplikace v praxi.

Ve čtvrté kapitole se zaměřím na perspektivy dalšího vývoje konceptu. Jedná se o tendence vyplývající z představ členů mezinárodního společenství a jednak z reality globalizovaného mezinárodního prostředí, která se vyvíjí v mnoha ohledech rychleji než

mezinárodní právo. V závěru práce zhodnotím výsledky svého výzkumu a odpovím na výzkumné otázky.

Rád bych na tomto místě poděkoval doc. PhDr. Stanislavě Hýbnerové, CSc. za odborné vedení, podnětné připomínky a všestrannou podporu při přípravě této práce.

1. Ochrana lidských práv a státní suverenita

Po skončení Druhé světové války došlo ke kvalitativní změně celého mezinárodního systému, což s sebou logicky přineslo i významné změny v mezinárodním právu. Jádrem nového uspořádání mělo být zachování míru, a to hlavně s ohledem na utrpení, která válečné konflikty přinášejí jednotlivcům. Došlo tedy k přijetí řady dokumentů a vytvoření několika mezinárodních institucí, které měly garantovat nové uspořádání a základní lidská práva všem lidským bytostem.

Kromě Charty OSN přijaté roku 1945 a Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948, kterým bude bližší pozornost věnována později, je možné uvést další, zpravidla dílčí, smluvní úpravu. Mezi první takové dokumenty patří Úmluva o prostituci platná od roku 1951, Úmluva o politických právech žen platná od roku 1954 nebo Úmluva o právním postavení uprchlíků platná od roku 1954.

Právně závazná komplexní úprava navazující na Chartu OSN a Všeobecnou deklaraci lidských práv byla přijata až roku 1966 v podobě Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, přičemž oba dokumenty vstoupily v platnost až roku 1976.

Následovaly další dílčí úpravy – např. Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen z roku 1979, Úmluva o zákazu mučení a jiného nelidského a ponižujícího zacházení a trestání z roku 1984 nebo Úmluva o právech dítěte z roku 1989.

Vlastní dynamiku má mechanismus ochrany lidských práv na regionální úrovni. Nejpropracovanější je úprava evropská (založená Úmluvou o lidských právech a základních svobodách z roku 1950), vlastní úpravu má také americký kontinent (založená Americkou úmluvou o lidských právech z roku 1969), Afrika (základem je Africká charta práv lidí a národů z roku 1981) a nejnověji také arabské země (základem je Arabská charta lidských práv z roku 1994).¹

Souběžně s rozvojem smluvní úpravy probíhal rozvoj také v oblasti mezinárodního obyčejového práva. Názory autorů na jeho interpretaci však nejsou jednotné. Na jedné straně můžeme uvést přesvědčení některých teoretiků (např. Anthony D'Amato), že mezinárodní

---

¹ Podrobněji viz např. Mezinárodní ochrana lidských práv: Regionální a tematická diferenciacie, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Nakl. Eva Rozkotová, Beroun 2011; Smith, Rhona, K., M.: Textbook on International Human Rights, 3. vydání, Oxford University Press, New York, 2007, s. 81 – 136; Steiner, Henry, J. – Alston, Philip: International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals, Clarendon Press Oxford, 1996, s. 563 – 706; Brownlie, Ian: Principles of Public International Law, 5. vydání, Clarendon Press, Oxford, 1998, s. 578.

obyčej kogentní povahy pokrývá širokou škálu lidských práv². Na druhé straně lze připomenout zastánce tradičního pojetí obyčejového práva (např. Philips Alston), kteří charakter obyčejje přiznávají užšímu spektru lidských práv.³ Lze nicméně najít několik společných závěrů. V první řadě to je shoda na tom, že určité základní principy ochrany lidských práv (např. zákaz otroctví, genocidy nebo rasové diskriminace) jsou součástí mezinárodního obyčejového práva.⁴ Oporu má toto tvrzení i v praxi Mezinárodního soudního dvora.⁵ Druhým je konsenzus ohledně zásahů orgánů OSN v případě závažného porušování lidských práv, kdy Komise pro lidská práva OSN zavedla proceduru, které se státy opakovaně podřizují.⁶

Autoři sborníku *International Law: Cases and Materials* uvádějí jako příklady porušování lidských práv, které jsou chráněny mezinárodním obyčejovým právem, jednak zločiny proti lidskosti použité při argumentaci před Norimberským tribunálem pro nacistické zločiny a jednak kogentní zákaz apartheidu a dalších forem systematické rasové diskriminace.⁷

K rozvoji mezinárodněprávní ochrany lidských práv přispěla také činnost již zmíněné Komise pro lidská práva OSN, ustavení mezinárodních trestních tribunálů pro bývalou Jugoslávii a Rwandu a přijetí Římského statutu zakládajícího Mezinárodní trestní soud.

V nově vytvořeném mezinárodním systému byla ústřední role svěřena nově vzniklé Organizaci spojených národů (dále jen „OSN“). Jejím nejdůležitějším orgánem se pak stala Rada bezpečnosti OSN (dále také jen „RB“), která se stala nositelkou odpovědnosti za udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Podle Pavla Šturmy je v Chartě OSN tento pojem odpovědnosti (angl. responsibility) použit ve smyslu odpovědnosti něco zajistit (angl. liability).⁸ Mezi úkoly, které je v této souvislosti RB oprávněna a povinna řešit, patří smírné řešení sporů mezi členy OSN, vypracování plánů úpravy zbrojení, rozhodování o výkonu

---

² Viz D'Amato, Anthony: *International Law: Process and Prospect*, Irvington, Transnational Publishers, 1995, s. 179 – 203.

³ Viz Alston, Philip – MacDonald, Euan (eds.): *Human Rights, Intervention, and the Use of Force*, Oxford University Press, New York 2008.

⁴ Viz např. Brownlie, Ian: *Principles of International Law*, Clarendon Press, Oxford, 2003, s. 537.

⁵ Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ve věci *Corfu Channel*, ICJ Reports (1949), s. 22; poradní posudek ve věci *Reservation to the Convention on Genocide*, ICJ Reports (1951), s. 23; rozsudek ve věci *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited*, ICJ Reports (1970), s. 32 odst. 33, poradní posudek ve věci *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*, ICJ Reports (1971), s. 57; rozsudek ve věci *United Nations Diplomatic and Consular Staff in Tehran*, ICJ Reports (1980), odstavec 91.

⁶ Alston, Philip – Simma, Bruno: *The Sources of Human Rights Law. Custom, Jus Cogens, and General Principles*, In: *12 Australian Yearbook of International Law*, 1988-89, s. 98.

⁷ Damrosch, Lori, F. – Henkin, Louis – Crawford Pugh, Richard – Schachter, Oscar – Smit, Hans: *International Law: Cases and Materials*, West Group, St. Paul, 2001, s. 602.

⁸ Čepelka, Čestmír – Šturma, Pavel: *Mezinárodní právo veřejné*, Eurolex Bohemia, s. r. o., Praha 2003, s. 466.

rozsudku Mezinárodního soudního dvora a zejména rozhodovací pravomoc v případech ohrožení nebo porušení mezinárodního míru.

Nový mezinárodní systém se ovšem brzy po svém vzniku začal potýkat s potížemi. S ohledem na bipolární rozdělení světa bylo v Radě bezpečnosti obtížné přijímat rozhodnutí, a to s ohledem na právo veta vyhrazené jejím stálým členům. Kritická situace v některé ze sfér vlivu jednoho nebo druhého mocenského bloku byla často hodnocena s ohledem na politické zájmy a nikoli s ohledem na humanitární potřeby daného regionu. Místo naplňování ušlechtilých cílů vytyčených v Chartě OSN a obsažených v mezinárodních obyčejích sledovaly světové mocnosti své partikulární zájmy, a paralyzovaly tak činnost RB. Jedním z výsledků ochromení fungování ústředního orgánu OSN byla kreativní interpretace kapitoly VI a dalších ustanovení Charty OSN při řešení mezinárodních krizí během Studené války. Jedním z produktů této praxe byly i tzv. mírové operace OSN. Nejednalo se tedy o donucovací akce předvídané v kapitole VII Charty OSN, nazývané často též jako akce na vynucení míru (angl. peace-enforcement). Pro akce podle kapitoly VI byl zaveden anglický termín *peacekeeping*, neboli udržování míru. V praxi se jednalo o monitoring dodržování příměří, případně oddělení stran konfliktu jednotkami lehce vyzbrojených vojáků s typickými modrými přilbami.⁹

Po skončení Studené války došlo jednak k nárůstu počtu humanitárních krizí ve světě, ale také k proměně charakteru výše uvedených mírových operací OSN. Došlo k rozšiřování mandátu jednotek OSN a k jejich aktivnějšímu zapojení do konkrétních ozbrojených konfliktů. V odborné literatuře jsou tyto operace označovány jako *peacekeeping* druhé generace. V přístupu členů mezinárodního společenství je však v této souvislosti patrný trend ke komplexnímu přístupu řešení humanitárních krizí. Důkazem jsou mírové operace OSN tzv. třetí a čtvrté generace. Zatímco prvně uvedený typ v sobě zahrnoval i možnost masivního nasazení vojenské síly za účelem stabilizace situace v cílovém státě, druhý uvedený typ míří na podporu výkonné moci v cílové zemi a vytvoření vhodných podmínek pro budoucí mírový rozvoj daného státu.¹⁰ Uvedená proměna v charakteru mírových operací OSN souvisela s proměnou mezinárodního systému, ke které došlo v devadesátých letech 20. století. Došlo k rozpadu bipolárního uspořádání mezinárodních vztahů, a Rada bezpečnosti mohla začít fungovat podle původních předpokladů. Zároveň se však začaly objevovat jiné problémy globálního charakteru, se kterými tvůrci bretonwoodského uspořádání nepočítali. Nová

---

⁹ Podrobněji viz např. Fuchs, Jiří: Mezinárodní humanitární právo, Ministerstvo obrany, Praha 2007, s. 176 – 179.

¹⁰ Blíže viz např. David, Vladislav – Sladký, Pavel – Zbořil, František: Mezinárodní právo veřejné, Linde Praha, a. s., Praha 2005, s. 229 – 230.

podoba světového uspořádání odhalila nutnost reformy OSN a přístupu k mezinárodním krizím. Došlo totiž k celé řadě geopolitických, ale i socioekonomických změn, které destabilizovaly nikoli pouze jeden stát, ale často i celý okolní region.

V souvislosti s proměnami světového uspořádání a výše zmíněnými globálními změnami, došlo v devadesátých letech 20. století také k proměně chápání principu státní suverenity. Nejednalo se pouze o následek větší ochoty světových politiků zasahovat ve prospěch obětí humanitárních katastrof, ale také o důsledek krize suverenity státu v globalizovaném prostředí a fenoménu tzv. padlých států. Mezinárodní společenství muselo náhle čelit problému, kdy některý ze států přestane být schopen plnit své základní funkce a fakticky se rozpadne. Patrně nejzřetelnějším příkladem je v tomto ohledu Somálsko. Jiná africká země, Rwanda, je pak připomínkou dalšího impulsu k redefinici státní suverenity. Byla to právě genocida v tomto státě, která šokovala členy mezinárodního společenství a přiměla vrcholné představitele států a mezinárodních organizací k zamýšlení nad povahou státní suverenity. Znovu totiž připomněla, že tradiční chápání státní suverenity ve vestfálském stylu umožňuje porušování základních lidských práv a zároveň poskytuje možnost schovávat se za princip nevměšování jakožto výrazu suverénní rovnosti států.

Zmíněné impulsy daly vzniknout novému rozvoji diskurzu ohledně užití ozbrojené síly v mezinárodních vztazích, suverénní rovnosti všech států nebo ochrany základních lidských práv jako hodnoty uznané všemi členy mezinárodního společenství.

Nejprve bude vhodné, prozkoumat blíže ustanovení Charty OSN ohledně použití síly v mezinárodních vztazích a zásady nevměšování, stejně jako další dokumenty a rozvoj mezinárodního obyčejového práva. S odkazem na stávající mezinárodněprávní úpravu i převládající stanovisko odborné literatury lze uvést, že hrozba nebo použití ozbrojené síly je zakázáno s výjimkou výkonu sebeobrany a výkonu mandátu OSN. Uvedený zákaz má v současném mezinárodním právu kogentní charakter a jeho porušení je chápáno jako újma všem ostatním členům mezinárodního společenství. Tomu odpovídá i právo na kolektivní donucení vůči tomu, kdo zmíněný zákaz porušil. Charta OSN (dále také jen „Charta“) v tomto ohledu výslovně zmocňuje Radu bezpečnosti k provádění potřebných donucovacích opatření při ohrožení nebo porušení mezinárodního míru a bezpečnosti (čl. 24 Charty OSN). Cílem je zde vynutit splnění odpovědnostní povinnosti nejen vůči jednotlivým státům, ale také vůči mezinárodnímu společenství jako celku.¹¹ Nicméně i v takových případech je v ustanoveních Charty OSN kladen na důraz na to, aby byly nejprve zváženy nevojenské způsoby řešení

---

¹¹ David, V. – Sladký, P. – Zbořil, F., op. cit., s. 352.

vzniklé situace. Teprve pokud se hospodářská a diplomatická opatření ukázala jako nedostatečná nebo jsou jako taková Radou bezpečnosti vyhodnocena, může Rada bezpečnosti přistoupit k opatřením za použití ozbrojené síly (čl. 42 Charty OSN). Podle ustanovení článku 11 Charty má sekundární povinnost za udržení mezinárodního míru a bezpečnosti Valné shromáždění OSN (dále jen „VS OSN“), které může projednávat otázky mezinárodní bezpečnosti, upozorňovat Radu bezpečnosti na situace, které by mohly ohrozit mír a může také členským státům doporučit vhodná doporučení. Pravomoc VS OSN je ovšem omezena ustanovením článku 12, odstavce 1, Charty, které stanoví, že Valné shromáždění nemůže přijímat doporučení v otázkách, kterými se zabývá Rada bezpečnosti v rámci svých funkcí svěřených jí Chartou, pokud o to Rada bezpečnosti sama nepožádá.¹² V otázce pravomocí VS OSN v oblasti zachování mezinárodního míru je potřebné uvést také rezoluci Valného shromáždění s názvem Společně pro mír (Uniting for Peace). Stanoví, že v případech, kdy VS OSN shledá, že došlo k ohrožení nebo porušení míru či aktu agrese a v Radě bezpečnosti nelze dosáhnout jednomyslnosti mezi stálými členy, může VS OSN situaci posoudit a doporučit státům přijetí vhodných kolektivních opatření, včetně použití ozbrojené síly.¹³

Bruno Simma v komentáři k Chartě OSN uvádí, že podpora zachování míru a mezinárodní bezpečnosti tak, jak je obsažena v článku 1, odstavci 1, Charty OSN, je hlavním (angl. *overarching*) účelem OSN a prevence ozbrojené agrese je jedním z jejích dílčích cílů pro dosažení dříve zmíněného cíle hlavního.¹⁴

Zákaz použití ozbrojené síly v mezinárodních vztazích je obsažen zejména v ustanovení článku 2, odstavci 4, Charty. V odborné literatuře panuje shoda na tom, že se jedná o výraz ochrany klíčové hodnoty mezinárodního společenství.¹⁵ Z uvedeného zákazu jsou nicméně povoleny dvě výjimky. V první řadě není omezeno právo na sebeobranu v případě, že by byl některý ze států napaden (ustanovení článku 51 Charty). Druhou výjimkou jsou akce k provedení rozhodnutí Rady bezpečnosti (kapitola VII Charty). Jinými slovy jediným povoleným způsobem použití ozbrojené síly v mezinárodních vztazích je obrana vlastního státu proti napadení nebo účast na zásahu proti tomu, kdo by jinak ohrožoval

---

¹² Charta Organizace spojených národů, In: Potočný, Miroslav – Ondřej, Jan; Vybrané dokumenty ke studiu mezinárodních organizací, 2. doplněné a rozšířené vydání, Karolinum, Praha 1998, s. 16.

¹³ UN Doc. A/RES/377 (V) ze dne 3. 11. 1950, dostupné na:

<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/55C2B84DA9E0052B05256554005726C6> (25. 3. 2013)

¹⁴ Simma, Bruno (ed.): The Charter of the United Nations, A Commentary. Volume I, Oxford University Press, New York 2002, s. 42.

¹⁵ Viz např. Barinka, Roman: Status humanitární intervence v mezinárodním právu, Právník, 9/2003, s. 859; Malenovský, Jiří: Mezinárodní právo veřejné – Obecná část, 2. vydání, Masarykova univerzita, Brno 1997, s. 153; Simma, Bruno: NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects, In: European Journal of International Law, 1999, vol. 10, No. 1, s. 3.

mezinárodní mír. Zatímco první případ je výrazem státní suverenity a rovnosti všech států, druhý případ je důkazem jedinečného postavení Rady bezpečnosti v rámci celého mezinárodního společenství jako garanta mezinárodní bezpečnosti. Jen Rada bezpečnosti může definovat určitou situaci jako ohrožení nebo porušení míru a mezinárodní bezpečnosti a může přijmout odpovídající opatření, případně i za použití ozbrojené síly.

Nelze však opomenout znění článku 2, odstavce 4, Charty a podmínky, kterými je uvedený zákaz omezen. Ustanovení se aplikuje tehdy, pokud dojde k narušení územní celistvosti nebo politické nezávislosti určitého státu, příp. použití síly způsobem neslučitelným s cíly OSN. V této souvislosti lze v odborné literatuře najít některé interpretace umožňující použití ozbrojené síly pro ušlechtilý účel. Oscar Schachter k tomu však podotýká, že Charta požaduje primárně smírné řešení sporů a hlavním smyslem Charty je minimalizovat riziko ohrožení míru. Podle Schachtera je tedy jakékoli použití ozbrojené síly v rozporu s Chartou (kromě v ní stanovených výjimek sebeobrany a opatření podle kapitoly VII Charty schválených Radou bezpečnosti OSN).¹⁶

Zabránit použití síly v mezinárodních vztazích chce Charta OSN především systémem kolektivní bezpečnosti (kapitola VII). Mezi předvídaná opatření patří možnost uložení sankcí bez použití síly, příp. i sankcí vojenského charakteru, ze strany Rady bezpečnosti OSN a zároveň povinnost všech členských států přispět k úspěchu uložených sankcí (článek 2, odstavec 5, Charty OSN). Uvedené ustanovení ovšem nezakládá závazek členských států poskytnout OSN své ozbrojené síly.¹⁷

Zastavme se nyní u konceptu státní suverenity a jemu odpovídající zásadě nevměšování, coby jednoho ze základních kamenů moderního mezinárodního práva. Neodmyslitelnou součástí novodobého systému mezinárodních vztahů tak, jak byl definován po skončení Tricetileté války Vestfálským mírem, je premisa o suverénní rovnosti států a s tím spojeným zákazem vměšování do jejich vnitřních záležitostí. Protože si jsou státy navzájem rovné, není přípustné, aby kterýkoli z nich zasahoval do vnitřních poměrů některého z nich. Jediná omezení své suverenity, která jsou přípustná, jsou taková, která státy dobrovolně přijmou. Je samozřejmé, že se celý systém mezinárodních vztahů od doby uzavření Vestfálského míru vyvíjel, nicméně některé základní předpoklady přetrvaly dodnes. Mezi změny, které uvedený systém poznamenaly, je např. již uvedený zákaz použití síly v mezinárodních vztazích (dříve běžný prostředek zahraniční politiky státu). Co naopak zůstává stále v platnosti, je právě suverénní rovnost států mezi sebou jako rovnoprávných

---

¹⁶ Damrosh, L., F. – Henkin, L. – Crawford Pugh, R. – Schachter, O. – Smit, H., op. cit., s. 938.

¹⁷ Simma, B., op. cit., supra 13, s. 67.

členů mezinárodního společenství. V této souvislosti je pochopitelně třeba nechat stranou některé příklady faktické nerovnosti států – jako např. postavení stálých členů Rady bezpečnosti, které mělo za cíl přispět k efektivnímu fungování systému mezinárodní bezpečnosti po skončení Druhé světové války. Lze však poznamenat, že suverénní rovnost států byla vždy kategorií v zásadě formální, uvážíme-li rozdílnou hospodářskou a vojenskou sílu jednotlivých států již v době uzavření Vestfálského míru.

Stávající systém mezinárodních vztahů byl založen po Druhé světové válce a k jeho garanci byla vytvořena Organizace spojených národů. Převzetím členství v této mezinárodní organizaci na sebe státy dobrovolně berou určité závazky. V Chartě OSN nicméně najdeme také ustanovení o suverénní rovnosti států (ustanovení článku 2, odstavce 1, Charty) nebo ustanovení o zákazu vměšování do „věcí, které podstatně patří do vnitřní pravomoci kteréhokoli státu“ (ustanovení článku 2, odstavce 7, Charty)¹⁸. I když bylo posledně uvedené ustanovení zamýšleno jako ochrana před zasahováním OSN do vnitřních poměrů členských států, v současné odborné literatuře panuje shoda na tom, že jde již o všeobecně uznávaný obyčej a lze ho vztáhnout na chování všech členů mezinárodního společenství, tedy také států.¹⁹ Jak navíc podotýkají autoři komentáře k Chartě, mezinárodní právo proniká postupně do dalších oblastí původně spadajících do vnitrostátní jurisdikce a zmíněná oblast záležitostí, do kterých OSN nesmí zasahovat, se stále zužuje.²⁰ Ukázkovým příkladem jsou základní lidská práva obyvatel jednotlivých států, která dříve patřila do okruhu záležitostí ve výlučné pravomoci územního suveréna, nicméně v současnosti jsou předmětem mezinárodněprávní úpravy a státy mají v tomto ohledu řadu závazků jak ke svým obyvatelům tak k mezinárodnímu společenství.

Na tomto případě je vidět, jak se vyvíjí také pojetí některých základních principů mezinárodního práva. Ostatně již Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti vyslovil názor, že rovněž pojetí „*vnitřních záležitostí*“ se mění v závislosti na dynamické proměně systému mezinárodních vztahů.²¹ Stejně jako se neustále vyvíjí mezinárodní právo, mění se také pojetí zásady nevměšování, jakkoli ona samotná zůstává stále platná. Mezinárodní soudní dvůr

---

¹⁸ Charta Organizace spojených národů, In: Potočný, Miroslav; Ondřej, Jan: Vybrané dokumenty ke studiu mezinárodních organizací. 2. doplněné a rozšířené vydání, Karolinum, Praha 1998, s. 14.

¹⁹ Delbrück, Jost: A Fresh Look at Humanitarian Intervention Under the Authority of the United Nations, In: Blakesley, Christopher, L.; Firmage, Edwin, B.; Scott, Richard, F.; Williams, Sharon A.: The International Legal System: Cases and Materials, Foundation Press, New York, 2001, s. 1117; obdobně Brownlie, Ian: Principles of Public International Law, 5. vydání, Clarendon Press, Oxford, 1998, s. 557.

²⁰ Simma, B., op. cit., supra 13, s. 67.

²¹ Nationality Decrees in Tunis and Morocco, In: Summaries of Judgements, Advisory Opinions and Orders of the Permanent Court of International Justice, United Nations, New York, 2012, s. 7 – 10, dostupné na: http://untreaty.un.org/cod/PCIJsummaries/documents/english/PCIJ_FinalText.pdf (25. 3. 2013)

například ve svém posudku z roku 1950 uvedl, že porušení článku 55 Charty již nespadá do vnitřní pravomoci daného státu.²² Ian Brownlie k tomu podotýká, že: „... *případ ukazuje, že Soud nepřizná formulaci „podstatně spadajících“ žádný zvláštní – a z pohledu Soudu omezující – obsah v porovnání s východiskem své jurisdikce. Záležitosti upravené smlouvou již „podstatně nespádají“ do vnitřních záležitostí státu.*“²³

V rámci diskurzu o nevměšování nelze opomenout deklaraci Valného shromáždění OSN o přátelských stycích mezi státy, která uvádí: „*Žádný stát... nemá právo vměšovat se, přímo nebo nepřímo, z jakéhokoli důvodu, do vnitřních nebo vnějších záležitostí jiného státu. Proto ozbrojená intervence a všechny další formy zasahování nebo pokusu o ohrožení subjektivity státu nebo jeho politického, ekonomického či kulturního konstitutu jsou porušením mezinárodního práva.*“²⁴

Princip nevměšování byl dále potvrzen Deklarací nepřipustnosti intervence do vnitřních záležitostí států a ochrany jejich nezávislosti a svrchovanosti přijatou VS OSN roku 1965, která stanoví, že: „*Žádný stát nemá právo intervenovat přímo nebo nepřímo z jakéhokoli důvodu do vnitřních nebo vnějších záležitostí kteréhokoli jiného státu.*“²⁵

Ian Brownlie připomíná omezení aplikace ustanovení článku 2, odstavce 7, Charty. Jednak ho nelze použít jako námitku proti požadavku na plnění smluvního závazku a jednak ho nelze aplikovat na případy, které orgány OSN označí jako porušení lidských práv podle Charty.²⁶ Další omezení podle Brownlieho přinášejí ustanovení kapitol IX a XI Charty o lidských právech a právu na sebeurčení. Podle Brownlieho přinášejí na první pohled omezené pravomoci orgánů OSN vůči státům odvolávajícím se na zásadu nevměšování podstatný politický tlak a projednávání a přijímání doporučení není podle něj tak „bezzubé“, jak by se často tvrdí.²⁷

V souvislosti s již dříve uvedeným rozvojem ochrany lidských práv se v rámci odborného diskurzu začaly objevovat interpretace jednotlivých ustanovení Charty, které připouštěly použití ozbrojené síly vůči některému státu v případě, že na jeho území dochází k porušování základních lidských práv. Bude tedy nyní vhodné, podívat se blíže na problematiku základních lidských práv.

---

²² Poradní posudek Mezinárodního soudního dvora ve věci Výkladu mírových smluv s Bulharskem, Maďarskem a Rumunskem z 30. března 1950, s. 9, dostupné na: <http://www.icj-cij.org/docket/files/8/1863.pdf> (27. 3. 2013)

²³ Brownlie, Ian: *Principles of Public International Law*, 5. vydání, Clarendon Press, Oxford, 1998, s. 299.

²⁴ UN Doc. A/RES/25/2625 (XXV), dostupné na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement> (25. 3. 2013)

²⁵ UN Doc. A/RES/2131 (XX), dostupné na: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/218/94/IMG/NR021894.pdf?OpenElement> (25. 3. 2013)

²⁶ Brownlie, I., op. cit., supra 22, s. 557.

²⁷ Tamtéž, s. 558.

Co se týká samotného pojmu lidských práv, tak již v době vzniku Charty OSN lze najít určité interpretační pomůcky. Jedná se např. o mírové smlouvy s Itálií, Bulharskem, Maďarskem, Rumunskem a Finskem z roku 1946, ve kterých byly jako příklady lidských práv a základních svobod uvedeny svoboda projevu, tisku a publikace nebo svoboda náboženského vyznání a politického smýšlení.²⁸ Dále je nutné uvést Všeobecnou deklaraci lidských práv z roku 1948, která přinesla sice právně nezávazný, ale zato komplexní katalog lidských práv. Ian Brownlie označuje za její největší přínos právě charakter výkladové pomůcky přijaté VS OSN k interpretaci ustanovení Charty. Ve svých ustanoveních totiž formuluje obecné principy mezinárodního práva a poskytuje příklady pojetí základních principů lidskosti.²⁹ Není jistě bez zajímavosti, že v preambuli této deklarace je garance lidských práv spojena se zachováním světového míru.³⁰ V jejích dalších ustanoveních jsou vedle výše uvedených práv stanoveny právo na život, zákaz mučení, otroctví nebo diskriminace, právo na spravedlivý soudní proces, presumpce nevinny, ochrana soukromí a majetku, právo na sociální zabezpečení, na práci nebo vzdělání.³¹ Ochrana lidských práv je v současnosti zakotvena nejen v mezinárodních smlouvách, ale také v obyčejovém mezinárodním právu, kde mají příslušná pravidla dokonce kogentní povahu.³² Někdy se lze v odborné literatuře setkat s poukazem na relativní povahu lidských práv s ohledem na odlišné chápání morálních a dalších hodnot v různých kulturách (zejm. rozdíly v pojetí základních lidských práv v západní civilizaci a v zemích tzv. třetího světa).³³ I když je kulturní rozmanitost světa nezpochybnitelná, lze si obtížně představit, že by mohla vyvrátit obecně přijímanou platnost obyčejového pravidla ochrany základních lidských práv. Platnost smluvních závazků v oblasti lidských práv je pak zcela nedotčená podobnými argumenty.

Ochrana lidských práv v obecné rovině jsou v Chartě věnována ustanovení Preambule, článek 1, odstavce 3, článek 13, odstavce 1, článek 55. Článek 22 připouští možnost zřídit v rámci OSN pomocné orgány pro výkon pravomoci uskutečňovat lidská práva a základní svobody. Článek 56 obsahuje závazek států jednat v součinnosti s OSN, aby bylo dosaženo

---

²⁸ Poradní posudek Mezinárodního soudního dvora ve věci interpretace mírových smluv s Bulharskem, Maďarskem a Rumunskem ze dne 30. března 1950, citováno v: Kelsen, Hans: Principles of International Law, Clark, The Lawbook Exchange, 2003, s. 200.

²⁹ Brownlie, I., op. cit., supra 22, s. 575.

³⁰ Všeobecná deklarace lidských práv, dostupná na <http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml> (17. 4. 2013)

³¹ Tamtéž.

³² Čepelka, Č. – Šturma, P., op. cit., s. 387.

³³ Viz např. Carter, Barry, E. – Trimble, Philip, R.: International Law, 3. vydání, Aspen Law and Business, New York, 1999, s. 865 – 880; Sriram, Chandra, Lekha; Martín-Ortega, Olga; Herman, Johanna: War, Conflict and Human Rights, Routledge, New York, 2010, s. 40 – 43; Steiner, Henry, J. – Alston, Philip: International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals, Clarendon Press Oxford, 1996, s. 192 - 240; Brownlie, Ian: Principles of Public International Law, 5. vydání, Clarendon Press, Oxford, 1998, s. 605.

cílů stanovených v článku 55. Článek 62, odstavec 2, a článek 68 uvádí, že Hospodářská a sociální rada OSN může činit doporučení k podpoře a zachování lidských práv a má pravomoc zřídit pro tento účel komisi pro podporu lidských práv.³⁴ Jak však podotýká Ian Brownlie, takto zřízená Komise se již na počátku své činnosti usnesla, že nemá pravomoc podnikat opatření v reakci na stížnosti týkající se dodržování lidských práv. Soustředila se proto na přípravu mezinárodněprávních dokumentů v oblasti ochrany lidských práv.³⁵

Podle Alstona a Simmy se státy zavázaly k dodržování lidských práv a ohledně pojetí lidských práv jsou následně vázány jejich vymezením na základě praxe příslušných orgánů OSN.³⁶ Také Brownlie uvádí, že politické a soudní orgány OSN interpretují ustanovení článků 55 a 56 Charty jako právní závazky adresované státům.³⁷ Připomíná ovšem dva nedostatky. Jednak je podle něj obtížné vymáhat uvedené závazky přímo, a to s ohledem na jejich konkretizaci v později přijatých speciálních smluvních úpravách. Jednak v Chartě chybí podrobný výčet chráněných práv, což však do jisté míry kompenzuje komplexní charakter Všeobecné deklarace lidských práv.³⁸

Richard Bilder podotýká, že přestože formulace ohledně dodržování lidských práv jsou textu Charty poměrně široké, panuje podle něj v mezinárodním společenství shoda na tom, že přinejmenším hrubé nebo systematické porušování lidských práv podporované, nebo dokonce prováděné, vládou – jako např. apartheid nebo organizovaná genocida – jsou přímým porušením ustanovení Charty OSN.³⁹

Jednou z největších změn, ke které došlo v mezinárodním právu po skončení Druhé světové války, bylo právě uznání některých lidských práv jako univerzálně platných a vynutitelných vůči autoritě státu. Autonomie státní moci byla omezena s ohledem na způsob chování ke svým občanům. Štěpán Strnad v této souvislosti připomíná výrok Anne-Marie Slaughterové, že Charta OSN chrání státy nikoli proto, že by uznávala jejich hodnotu jako takovou, ale proto, že poskytují prostor pro bezpečný a důstojný život svých občanů. Z toho autor dovozuje, že lidská bezpečnost má přednost před bezpečností státu.⁴⁰ Autoři sborníku *International Law: Cases and Materials* připomínají, že na základě praxe orgánů OSN,

---

³⁴ Takto zřízená Komise pro lidská práva skutečně existovala v letech 1947 – 2006. Nyní tento orgán funguje pod názvem Rada pro lidská práva.

³⁵ Brownlie, I., op. cit., supra 22, s. 575.

³⁶ Alston, P. – Simma, B., op. cit., supra 5, s. 101.

³⁷ Brownlie, I., op. cit., supra 22, s. 574.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Citováno v: Carter, Barry, E. – Trimble, Philip, R.: *International Law*, 3. vydání, Aspen Law and Business, New York, 1999, s. 848.

⁴⁰ Strnad, Štěpán: *Proměna pojetí suverenity a multilaterální intervence*, In: Ondřej, Jan – Šturma, Pavel: *Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo*, Univerzita Karlova v Praze, Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2008, s. 194.

nespadá porušování lidských práv do výlučné pravomoci států a projednávání takových porušení v orgánech OSN není vměšováním. Zároveň však podotýkají, že tato skutečnost je výsledkem politických vyjednávání a nikoli důsledkem aplikace právních principů.⁴¹

Ohledně odpovědnosti za dodržování lidských práv uvádí Ian Brownlie, že:

„Je možné pochybovat o tom, že státy mohou být volány k odpovědnosti za každé údajné porušení povýtce obecných ustanovení Charty, je nicméně nepochybné, že mají na základě Charty odpovědnost za každé podstatné porušení jejich ustanovení, zejména pokud se týkají skupiny osob nebo mají systematický charakter.“⁴²

Autoři sborníku *International Law: Cases and Materials* připomínají interpretace zmíněného článku připouštějící použití ozbrojené síly pro ušlechtilé účely a uvádějí v tomto ohledu osvobození rukojmích, zabránění hrubému porušování lidských práv nebo podporu demokratizace či sebeurčení národa. Zároveň však dodávají, že s výjimkou záchrany vlastních státních příslušníků, jako tomu bylo v ugandském Entebbe při zásahu izraelských jednotek roku 1976, nepanuje mezi členy mezinárodního společenství shoda ohledně takto kreativního výkladu uvedeného ustanovení.⁴³ K pojmu závažného porušování lidských práv Nicholas Wheeler uvádí, že jde o: *„mimořádnou situaci, kdy se civilisté nacházejí v bezprostředním nebezpečí ztráty života nebo jsou vystaveni strašlivému utrpení a kdy se nedá spolehnout na domácí síly, že toto porušování lidských práv zastaví.“⁴⁴*

Jak jsme mohli vidět výše, byl rozvoj mezinárodněprávní ochrany lidských práv natolik dynamický, že začalo být v odborném diskurzu patrné hodnotové napětí mezi principem státní suverenity, zásadou nevměšování a zákazem použití síly v mezinárodních vztazích na jedné straně a principem ochrany lidských práv na straně druhé. Podívejme se nyní blíže na toto soupeření a zkusme najít odpověď na otázku, který z uvedených principů v daném sporu vítězí.

Za základ interpretací připouštějících omezení státní suverenity ve prospěch ochrany lidských práv může sloužit předpoklad, že suverenita jako právo má – jako každé právo – tomu odpovídající povinnost. Jinými slovy, že vnější suverenita jednoho státu je omezena vnitřní suverenitou státu jiného.⁴⁵ Myšlenka o povinnosti státu garantovat určitá práva jednotlivcům na svém území byla představena již dříve v souvislosti s rozvojem

⁴¹ Damrosch, Lori, F. – Henkin, Louis – Crawford Pugh, Richard – Schachter, Oscar – Smit, Hans: *International Law: Cases and Materials*, West Group, St. Paul, 2001, s. 642.

⁴² Brownlie, I., op. cit., supra 22, s. 574.

⁴³ Damrosch, L., F. – Henkin, L. – Crawford Pugh, R. – Schachter, O. – Smit, H., op. cit., s. 973.

⁴⁴ Wheeler, Nicholas: *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford, Oxford University Press, 2000, s. 50.

⁴⁵ Shue, Henry: *Limiting Sovereignty*, In: Welsh, Jennifer M. (ed.): *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press, New York 2004, s. 14.

mezinárodněprávní ochrany lidských práv a změně mezinárodního systému po Druhé světové válce. Nicméně diskurz v tomto ohledu pokročil ještě dál, zejména po skončení Studené války, a někteří teoretici se již neomezují na otázku odpovědnosti jednotlivého státu za dodržování lidských práv obyvatel na svém území, ale zabývají se myšlenkou odpovědnosti ostatních států v tomto směru. Pro ilustraci lze uvést Henryho Shue, který se zamýšlí nad tím, zda je v současném mezinárodním systému možné garantovat každému jednotlivci určitý katalog základních práv bez toho, aniž bychom kladli nespravedlivě vysoké nároky na ostatní aktéry mezinárodních vztahů.⁴⁶ Dochází k závěru, že je obhajitelné, omezit suverenitu (politicky a vojensky) silných států v případech, kdy by chtěly nečinně přihlížet tomu, jak jiné státy masakrují vlastní obyvatele. Doslova uvádí, že nedělat nic tváří v tvář zlu je nepřijatelné, protože existují přijatelné způsoby, jak tomu zlu společně čelit.⁴⁷ Simon Chesterman k tomu uvádí, že ochrana územní integrity a politické nezávislosti má chránit malé státy spíše než omezovat v zásahu ty velké.⁴⁸

V této souvislosti je zajímavé, vrátit se zpět k dodržování zásady nevměšování – coby garantu mezinárodní bezpečnosti. Stanley Hoffmann totiž podotýká, že svět, ve kterém by byla rigidně dodržována zásada nevměšování, by byl světem chaosu, ve kterém by se vnitrostátní rozbroje snadno šířily mezi jednotlivými státy.⁴⁹ Hoffmann připomíná, že v mnoha případech zásada nevměšování neposloužila ani spravedlnosti ani zachování světového řádu. Podle Hoffmanna může být zásada suverenity potlačena pokaždé, když chování státu, dokonce i v rámci jeho vlastního území, ohrožuje existenci základních lidských práv a kdykoli, když ochrana práv jeho vlastních občanů může být zajištěna pouze ze zahraničí.⁵⁰

Jasným důkazem proměny uplatňování zásady nevměšování jsou případy zásahů členů mezinárodního společenství v reakci na humanitární krize krátce po skončení Studené války na Blízkém Východě nebo v africké Rwandě. Nicholas Wheeler připomíná, že rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 688 z dubna roku 1991 a následná ozbrojená akce proti Iráku ukázaly, že pro západní státy není zásada nevměšování nedotknutelná, pokud státy v masovém měřítku

---

⁴⁶ Shue, H., op. cit., s. 22.

⁴⁷ Tamtéž, s. 28.

⁴⁸ Chesterman, Simon: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, New York 2001, s. 50.

⁴⁹ Hoffmann, S.: *Sovereignty and the Ethics of Intervention*, In: Hoffmann, S. et al.: *The Ethics and Politics of Humanitarian Intervention*, University of Notre Dame Press, Notre Dame 1996, s. 20.

⁵⁰ Tamtéž, s. 20 – 23.

porušují lidská práva v rámci svých hranic.⁵¹ S odkazem na případ masakrů ve Rwandě Wheeler podotýká, že princip garance státní suverenity nebyl během diskuzí v Radě bezpečnosti OSN nikdy vznesen jako argument proti použití síly potřebné k ukončení genocidy.⁵² Wheeler uzavírá, že zásada nevměšování zůstává nejdůležitějším legitimizačním principem v současném mezinárodním právu, nicméně je spojena se současnou odpovědností za ochranu vlastních občanů.⁵³

Jedním z důrazných zastánců potlačení principu státní suverenity ve prospěch zásady ochrany lidských práv je Fernando Tesón. Prohlašuje, že suverenita má sloužit vznešeným cílům humanity a těm, kdo jimi ostentativně opovrhují, by nemělo být dovoleno schovávat se za princip územní suverenity a zásadu nevměšování. V případech, kdy některé státy hrubě porušují základní lidská práva nebo se dokonce podílejí na vraždění jednotlivců, mají ostatní státy podle Tesóna nejen právo, ale dokonce povinnost zasáhnout.⁵⁴

Naopak jako zastánce dodržování principu suverenity a zásady nevměšování do vnitřních poměrů států lze uvést Michaela Byerse a Simona Chestermana. Obhajují zásadu nevměšování jako jeden ze základních pilířů mezinárodněprávního systému a narušení garance státní suverenity by podle nich znamenalo popření suverénní rovnosti států. Pokud mají být intervence z humanitárních důvodů morálně žádoucí, mají být podle uvedených autorů obhajovány jako takové a nikoli jako součást pokusu zpochybnit základní pravidla mezinárodního práva.⁵⁵

Když tedy shrneme výsledky odborné diskuze, můžeme se pokusit odpovědět na otázku, který ze dvou dříve uvedených principů vychází z jejich vzájemného sporu jako vítěz a který jako poražený. V první řadě je třeba uvést, že jak zákaz použití síly v mezinárodních vztazích tak garance základních lidských práv jsou kogentní povahy. Navíc jak bylo možné vidět v praxi členů mezinárodního společenství, existují případy, kdy se oba principy vzájemně doplňují a slouží jako základ pro společný postup ve jménu zachování mezinárodní bezpečnosti. V této souvislosti je možné uvést rozšiřování pojmu „*ohrožení míru*“. Zkušenosti z reálií mezinárodní politiky totiž ukázaly, že stejnou hrozbu, jakou pro mezinárodní

---

⁵¹ Wheeler, Nicholas: The Humanitarian Responsibilities of Sovereignty: Explaining the Development of a New Norm of Military Intervention for Humanitarian Purposes in International Society, In: Welsh, Jennifer, M. (ed.): Humanitarian Intervention and International Relations, Oxford University Press, New York 2004, s. 34.

⁵² Wheeler, N., op. cit., supra 50, s. 36.

⁵³ Wheeler, N., op. cit., supra 50, s. 37.

⁵⁴ Tesón, Fernando: The Liberal Case for Humanitarian Intervention, In: Holzgrefe, Jeffrey, L. – Keohane, Robert, O.: Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas, Cambridge University Press, Cambridge 2003, s. 93.

⁵⁵ Byers, Michael – Chesterman, Simon: Changing the Rules About Rules? Unilateral Humanitarian Intervention and the Future of International Law, In: Holzgrefe, Jeffrey, L. – Keohane, Robert, O.: Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas, Cambridge University Press, Cambridge 2003, s. 132.

bezpečnost představuje narušení suverenity jednoho státu druhým, má také kritická situace uvnitř konkrétního státu. Může totiž snadno destabilizovat situaci v okolních zemích a následně celém regionu. Éra globalizace a rostoucí propojení všech regionů světa později tento předpoklad potvrdily s konečnou platností. V tomto ohledu lze připomenout výrok Jennifer Welshové, že nejvážnější hrozbou pro humanitární hodnoty nejsou – na základě zkušeností z 20. století – mezistátní konflikty, ale vlády jednotlivých států.⁵⁶ Ohledně rozhodovací praxe Rady bezpečnosti OSN v devadesátých letech 20. století připomíná Nicholas Wheeler, že prošla zásadní změnou v tom, že její členové jsou ochotni označit humanitární krizi uvnitř jednotlivého státu za hrozbu mezinárodnímu míru a bezpečnosti. Pro ilustraci uvádí příklad z dob Studené války, kdy kritická situace v Pákistánu vyvolala obrovskou vlnu uprchlíků do sousední Indie, ale Rada bezpečnosti OSN to v roce 1971 jako ohrožení mezinárodního míru a bezpečnosti nekvalifikovala.⁵⁷ Rozhodovací praxi Rady bezpečnosti OSN v 90. letech 20. století označuje Simon Chesterman jako významného pomocníka při ospravedlnění použití síly.⁵⁸ K otázce změny chování členů mezinárodního společenství v devadesátých letech 20. století podotýká např. Martha Finnemore, že zahraniční intervence se v tomto období odehrály převážně v zemích minimálního strategického významu pro země, které vyslaly své vojenské jednotky, a klasické teoretické přístupy jako realismus nebo liberalismus nejsou schopny takové chování vysvětlit. Autorka zdůrazňuje nové motivy, které zasahující státy vedly, a připomíná, že místo sledování národních zájmů se do popředí dostaly humanitární důvody.⁵⁹

Co se týká současné debaty ohledně pojetí lidských práv, upozorňuje Richard Bilder, že mezinárodní organizace tlačí na rozšiřování pojmu lidských práv o stále větší počet požadavků, což však může vést k opozici jednotlivců vůči autoritě státu.⁶⁰ Dalším současným problémem je skutečnost, že státy uplatňují často tzv. dvojí metr na posuzování dodržování lidských práv ve světě. V případě některých států následuje kritika ze strany významných členů mezinárodního společenství, nicméně v případě jiných států zůstávají stejní členové

---

⁵⁶ Welsh, Jennifer, M.: *Taking Consequences Seriously: Objections to Humanitarian Intervention*, In: Welsh, Jennifer, M. (ed.): *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press, New York 2004, s. 65.

⁵⁷ Wheeler, N., op. cit., supra 50, s. 33.

⁵⁸ Chesterman, S., op. cit., supra 47, s. 162.

⁵⁹ Finnemore, Martha: *The Purpose of Intervention: Changing Beliefs About the Use of Force*, Cornell University Press, Ithaca and London 2004, s. 52.

⁶⁰ Carter, Barry, E. – Trimble, Philip, R.: *International Law*, 3. vydání, Aspen Law and Business, New York, 1999, s. 851.

mezinárodního společenství k porušování neteční. V odborné literatuře lze v této souvislosti zaznamenat také kritiku politizace orgánů OSN.⁶¹

V souvislosti s dynamickým rozvojem mezinárodněprávní ochrany lidských práv dochází k nárůstu napětí mezi zvyšujícím se počtem závazků na jedné straně a nemožností jejich vynucení na straně druhé.⁶² Po skončení Studené války je uvedené napětí řešeno praxí Rady bezpečnosti OSN v rámci aplikace ustanovení kapitoly VII Charty OSN. Porušení některých základních práv bylo již v minulosti označeno jako ohrožení mezinárodního míru a bezpečnosti a Rada bezpečnosti schválila použití ozbrojené síly jako adekvátní reakci na taková porušení (např. zásah mezinárodních jednotek v Somálsku v letech 1992 až 1993).

Je tedy možné – ve světle výše řečeného – vyhlásit vítěze uvedeného hodnotového soupeření? Simon Chesterman k tomu poznamenává, že Charta jasně upřednostňuje mír nad lidskou důstojností.⁶³ Podle Chestermana je stále nejvyšší hodnotou v současném mezinárodním systému mír a jeho zachování (s odkazem na článek 2, odstavec 4, Charty OSN).⁶⁴ Na druhou stranu došlo v mezinárodním společenství přeci jen k podstatné změně v chápání hrozeb míru a mezinárodní bezpečnosti a v devadesátých letech 20. století Rada bezpečnosti označila jako ohrožení míru dokonce situace uvnitř některého ze států světa, což bylo dříve po několik staletí jen obtížně představitelné. Dochází tedy k tomu, že stát již nemá zcela volnou ruku při zacházení s vlastními občany a musí sám dodržovat určitá pravidla chování. Brendan Howe k tomu dodává, že lidská práva již nejsou výlučnou záležitostí jednotlivých států a že jejich porušování může sloužit jako zdůvodnění zahraničního zásahu do jinak čistě vnitrostátních rozepří.⁶⁵

K otázce výše uvedeného soupeření dvou nejvýznamnějších principů soudobého mezinárodního práva lze kromě zastánců jednoho či druhého z nich uvést i další zajímavý úhel pohledu. V české odborné literatuře lze najít názor, že spor těchto základních principů mezinárodního práva nelze řešit hledáním nadřazenosti jednoho nad druhým, protože v reakci na porušení jedné kogentní normy nelze porušit jinou kogentní normu.⁶⁶ Autoři tohoto názoru dodávají, že: „... *jedinou cestou k řešení je použití všech ostatních pravidel mezinárodního*

---

⁶¹ Blakesley, Christopher, L. – Firmage, Edwin, B. – Scott, Richard, F. – Williams, Sharon, A.: *The International Legal System*, 5. vydání, Foundation Press, New York, 2001, s. 643; Carter, Barry, E. – Trimble, Philip, R.: *International Law*, 3. vydání, Aspen Law and Business, New York, 1999, s. 851.

⁶² Finnemore, Martha: *Paradoxes in Humanitarian Intervention*, 2000, s. 4 – 8, dostupné na: http://www.cgpaacs.uci.edu/research/working_papers/martha_finnemore_humanitarian_intervention.pdf (27. 3. 2013)

⁶³ Chesterman, S., op. cit., supra 47, s. 45.

⁶⁴ Chesterman, S., op. cit., supra 47, s. 222.

⁶⁵ Howe, Brendan: *On the Justifiability of Military Intervention: The Kosovan Case*, In: Moseley, Alexander – Norman, Richard (eds.): *Human Rights and Military Intervention*, Ashgate, Aldershot 2002, s. 181.

⁶⁶ David, V. – Sladký, P. – Zbořil, F., op. cit., s. 359.

*práva, jež mají státy k dispozici a jsou kogentní povahy. Máme na mysli na prvním místě mírové uspořádání vzniklého sporu, především, vyjednáváním, aby prestiž mezinárodního práva zůstala zachována.*⁶⁷

Uvedený spor dvou nejvýznamnějších principů mezinárodního práva – ochrany míru a ochrany lidských práv – není zajisté hrou s nulovým součtem. Přestože každý z nich má na své straně zarputilé zastánce a zároveň náruživé odpůrce na druhé straně, bylo by bezpochyby krátkozraké, přiklonit se dogmaticky k jedné ze stran sporu a specifika druhé vůbec nebrat v úvahu. Bylo by nebezpečné, podkopávat autoritu Rady bezpečnosti tím, že by jakýkoli stát mohl prohlásit libovolnou vnitrostátní situaci jako hrozbu mezinárodní bezpečnosti a následně sám sebe oprávnit k zásahu. Lze si totiž snadno představit, jak by uvedené zásahy byly zneužívány pro partikulární cíle zahraniční politiky a s ušlechtilými ideály humanity by měly pramálo společného. Ve jménu ochrany lidských práv by docházelo k jejich dalšímu porušování. Stejně nebezpečné by nicméně bylo, nekriticky dodržovat zásadu nevměšování a ignorovat porušování lidských práv v různých státech světa. Jak bylo uvedeno výše, velmi často jsou totiž oba principy spojeny a pouze při respektování obou z nich je možné efektivně ochránit mezinárodní bezpečnost a světový mír. Příklon pouze na jednu stranu sporu by ve zkoumaném případě tedy vedl pouze k destabilizaci mezinárodního systému a přinesl by více škody než užitku.

Mezinárodní systém vzniklý po skončení Druhé světové války prošel řadou změn, z nichž největší byl patrně konec Studené války. Tyto změny však nelze přeceňovat. Stabilita celého systému, resp. snaha o zachování míru, se zdá být neměnnou konstantou platnou i po celé řadě změn. Jak bylo uvedeno dříve, došlo např. k rozšíření pojmu „*hrozba míru a mezinárodní bezpečnosti*“ a ochrana lidských práv zaznamenala velmi dynamický rozvoj a začala soupeřit v odborném diskurzu dokonce s principy nevměšování a zákazem použití ozbrojené síly v mezinárodních vztazích, které do té doby stály neohroženě na vrcholu hodnotové pyramidy členů mezinárodního společenství. Jak ale bylo rovněž uvedeno, narazil tento rozvoj na své hranice a použití ozbrojené síly ve jménu ochrany lidských práv zůstává i nadále výjimkou potvrzující pravidlo obecného zákazu použití ozbrojené síly v mezinárodních vztazích.

---

⁶⁷ Tamtéž.

2. Humanitární intervence

Předtím než se budeme podrobně věnovat konceptu odpovědnosti za ochranu, je nezbytné se zastavit u jiného konceptu, který se zabývá stejnými otázkami mezinárodního práva, politiky a mezinárodní etiky. Jak bylo naznačeno v předchozí kapitole, jedním z východisek pro řešení humanitárních krizí se pro řadu členů mezinárodního společenství stal koncept humanitární intervence. Vzhledem k tomu, že při formulaci konceptu odpovědnosti za ochranu se v odborném diskurzu intenzivně řešila otázka vztahu k humanitární intervenci a objevovaly se názory, že tento koncept je třeba nahradit propracovanější doktrínou odpovědnosti za ochranu, bude vhodné se nyní blíže podívat na klíčové aspekty humanitární intervence.

Pokud budeme hledat základní teoretická východiska konceptu humanitární intervence, najdeme je v doktríně tzv. spravedlivé války vzniklé v dobách starověkého Říma, ovlivněné díly svatého Augustina a svatého Tomáše Akvinského, která zažila intenzivní rozvoj zejména v 16. století v dílech zakladatelů mezinárodního práva veřejného Francisca de Vitorii a Huga Grotia. Ve svých počátcích se teorie spravedlivé války věnovala zejména vztahu civilizovaných evropských národů a ostatních národů světa (označovaných jako barbarské). Použití ozbrojené síly na cizím území bylo spojeno s šířením křesťanství a kulturních hodnot západní civilizace. Později se k tomu přidala také regulace práva na použití ozbrojené síly (*jus ad bellum* i *jus in bello*), když byly definovány podmínky, které bylo potřeba kumulativně splnit. Protože tyto podmínky byly zohledněny také při vzniku konceptu odpovědnosti za ochranu, je vhodné je připomenout. Jednalo se o spravedlivý důvod, správný úmysl, oprávněnou autoritu, vyhlídky na úspěch, poslední možnost, přiměřenost (proporcionalitu) a komparativní oprávněnost. Aby válka mohla být prohlášena za spravedlivou, musely být splněny všechny uvedené podmínky.

Vlastní pojem humanitární intervence se objevuje až v 19. století a zprvu označoval praxi států, které použily ozbrojenou sílu na území cizího státu, aby ochránily své státní příslušníky.⁶⁸ Mezi motivy jednotlivých zásahů však stále zůstaly také šíření křesťanství nebo ochrana principů lidskosti. Jako příklady humanitárních intervencí tohoto období lze uvést zásah Francie, Velké Británie a Ruska v Řecku v letech 1827-30, francouzskou intervenci

---

⁶⁸ Ondrovičová, Jana: Humanitární intervence, In: Proměny mezinárodního práva a jeho nauky: vybrané koncepty, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2010, s. 13.

v Sýrii v letech 1860-61, zásah Rakouska, Francie, Itálie, Pruska a Ruska na Krétě v letech 1866-68 nebo ruskou intervencí v Bosně, Hercegovině a Bulharsku v letech 1876-78.⁶⁹

Později došlo k fragmentaci názorů členů mezinárodního společenství na přípustnost humanitární intervence. Zatímco v zemích anglosaské právní kultury převažovalo přesvědčení o přípustnosti humanitární intervence s odkazem na soulad s přirozeným právem, v zemích kontinentální právní tradice byla většinou odmítána s poukazem na suverénní rovnost všech států a neopodstatněnost její legality v pozitivním právu.⁷⁰

V období mezi dvěma světovými válkami byla jednoznačnou tendencí v mezinárodních vztazích snaha omezit možnosti použití ozbrojené síly jako prostředku zahraniční politiky. Svůj výraz našla tato tendence v Briand-Kellogově paktu, ale i v Chartě OSN. Jak bylo již uvedeno v předchozí kapitole, tento základní dokument současného mezinárodního systému omezuje možnost použití ozbrojené síly v mezinárodních vztazích pouze na sebeobranu a na výkon mandátu Rady bezpečnosti OSN. I když členové mezinárodního společenství měli při přípravě textu uvedeného dokumentu možnost, uvést ještě třetí výjimku z obecného zákazu použití ozbrojené síly, nestalo se tak. Tato skutečnost je proto také často připomínána odpůrci humanitární intervence.

Jak však bylo v předchozí kapitole rovněž uvedeno, systém založený Chartou OSN začal mít velmi brzy po svém založení problémy způsobené Studenou válkou. Nicméně i v tomto období museli členové mezinárodního společenství čelit humanitárním krizím v nejrůznějších částech světa. Vzhledem k paralýze rozhodování Rady bezpečnosti OSN bylo obtížné najít shodu ohledně mandátu pro ozbrojený zásah, a jedinou možností proto zůstal odkaz na sebeobranu. V období Studené války došlo k řadě zásahů, které odborná literatura z oborů mezinárodních vztahů a mezinárodního práva analyzuje jako možné humanitární intervence. Simon Chesterman se blíže zaměřil na následující případy: zásah Belgie v Kongu v roce 1960, intervenci Belgie a USA v Kongu v roce 1964, zásah USA v Dominikánské republice roku 1965, indickou intervencí ve Východním Pákistánu (Bangladéš) roku 1971, izraelský zásah v Ugandě v roce 1976, intervenci belgických a francouzských jednotek v Zaire roku 1978, zásah Tanzanie v Ugandě v letech 1978 a 1979, vietnamskou intervencí v Kambodže v letech 1978 až 1979, francouzský zásah ve Středoafričtém císařství (Středoafričtá republika) roku 1979, intervenci USA v Grenadě v roce 1983, zásah jednotek USA v Panamě v letech 1989 a 1990 a intervenci sil ECOWAS v Libérii roku 1990. Na závěr

---

⁶⁹ Barinka, Roman: Status humanitární intervence v mezinárodním právu, In: Právník, č. 9/2003, s. 861.

⁷⁰ Ondrovičová, J., op. cit., s. 13.

své analýzy uvádí, že ani v jednom z uvedených případů nenašel potřebné *opinio iuris*, které by svědčilo o vzniku obyčejového práva na humanitární intervenci.⁷¹

Ostatně ve sledovaných případech se velmi lišily jak důvody intervencí, tak jejich způsoby provedení, a o jednotném konceptu humanitární intervence lze tedy mluvit s těžší. Indie reagovala v roce 1971 na katastrofální humanitární situaci, která způsobila vlnu uprchlíků z Východního Pákistánu. V případě izraelského zásahu v Ugandě roku 1976 stát použil ozbrojenou sílu k záchraně vlastních státních příslušníků na cizím území, a to formou časově i místně omezené intervence, které podle izraelských vyjádření nesměřovala proti politické svrchovanosti ani proti územní celistvosti cílového státu. Účelem bylo toliko osvobození vlastních občanů, kteří byli drženi jako rukojmí. Oproti tomu zásahy amerických jednotek v Grenadě (1983) a Panamě (1989-90) si otevřeně kladly za cíl změnu režimu v uvedených zemích ve prospěch demokratického zřízení západního typu.

Po skončení Studené války se odblokovala situace v Radě bezpečnosti OSN, zároveň se však objevily problémy, které tento konflikt petrifikoval (např. etnické konflikty v Africe nebo na Balkáně). Také proto se opět do popředí zájmu dostala otázka adekvátní reakce na humanitární krize a s tím spojené dilema, zda a případně, v jaké podobě, lze použít ozbrojenou sílu k humanitárním účelům. Jako příklady praxe členů mezinárodního společenství v 90. letech 20. století lze uvést zásah mezinárodních sil pod vedením USA v Somálsku v letech 1991-92, vyslání jednotek OSN do Rwandy v letech 1993-96 nebo zásah jednotek států NATO v bývalé Jugoslávii v roce 1999. V uvedených případech můžeme najít společného jmenovatele v podobě humanitární katastrofy v cílovém státě, která byla způsobena etnickými nepokoji. Co se však liší, byl způsob provedení. V devadesátých letech 20. století tedy byli členové mezinárodního společenství schopni se shodnout na definici ohrožení mezinárodního míru, ale již se nedokázali shodnout na adekvátní reakci. Ve všech třech případech byla situace v příslušných zemích prohlášena na půdě orgánů OSN za hrozbu míru a mezinárodní bezpečnosti. V prvních dvou případech pak došlo k vyslání mezinárodních jednotek s mandátem OSN, nicméně samotné zásahy se ukázaly jako nedostatečné a rychlé ukončení konfliktů nepřinesly. Samostatnou otázkou je potom genocida, ke které došlo ve Rwandě a jednotky OSN jí nebyly schopny zabránit. Zpracování tohoto tématu by si v každém případě vyžádalo větší prostor, který však nelze s ohledem na účel této práce poskytnout. Oproti tomu v případě zásahu v bývalé Jugoslávii (1999) neměly intervenující státy k použití ozbrojené síly mandát Rady bezpečnosti OSN a celá akce byla

---

⁷¹ Chesterman, Simon: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, New York, Oxford University Press, New York 2001, s. 87.

tedy z pohledu mezinárodního práva, přísně vzato, nelegální. Podívejme se nyní na tento případ blíže. Důvodem může být jeho jedinečnost s ohledem na to, že členské státy NATO svoji akci podnikly navzdory absenci zmocnění Radou bezpečnosti OSN, bude vhodné, podívat se na tento případ blíže. V rámci diskuse, která se ohledně leteckých úderů proti bývalé Jugoslávii rozproudila, zazněla totiž řada argumentů zajímavých z pohledu výzkumu oprávněnosti použití ozbrojené síly z humanitárních důvodů. Navíc zde najdeme výrazné projevy tendence ke komplexnímu přístupu k humanitárním krizím a tzv. postkonfliktní rekonstrukci země, která byla později rozvinuta v konceptu odpovědnosti za ochranu.

Příčiny etnického konfliktu v Kosovu najdeme v eskalaci napětí v 90. letech 20. století. Na jedné straně se stupňoval tlak ze strany srbské vlády (diskriminace albánského obyvatelstva a zrušení autonomie Kosova), na druhé straně se radikalizovaly některé skupiny Albánců, které území většinově obývali (vznik Kosovské osvobozené armády, která používala teroristické metody boje proti srbské vládě). Výslednicí byla ofenzíva srbské armády na jaře 1998, kterou provázelo vyhánění albánských obyvatel z jejich domovů na území Kosova do okolních zemí, zejména Albánie a Makedonie. Podle Nicholase Morrise vypadala situace tak, že příslušníci Kosovské osvobozené armády páchali teroristické útoky proti kosovským Srbům a jugoslávské ozbrojené složky pod rouškou potlačování terorismu násilně vyháněli Albánce z jejich domovů, což bylo doprovázeno mučením, znásilňováním a zabíjením.⁷² Etnické čistky v tomto období měly za následek usmrcení zhruba 1000 kosovských Albánců a vyhnání přibližně 400 000 osob ze svých domovů.⁷³

V reakci na uvedenou situaci se jednak sešla tzv. kontaktní skupina několika států, která pohrozila Jugoslávii sankcemi, pokud nedojde ke stažení ozbrojených složek z Kosova a zahájení dialogu se zástupci Albánců. Jednání této skupiny však nepřinesly prakticky žádný efekt směrem k řešení humanitární krize.⁷⁴ Dále byla situace projednávána také na půdě Rady bezpečnosti OSN. Nejprve došlo k přijetí rezoluce číslo 1160 (ze dne 3. března 1998), ve které byly odsouzeny veškeré ozbrojené akce páchané na území Kosova (jak srbskými, tak albánskými silami), bylo uvaleno embargo na dovoz zbraní a vojenského materiálu na území Jugoslávie a byla potvrzena územní integrita Jugoslávie se současným návrhem rozsáhlé

---

⁷² Morris, Nicholas: Humanitarian Intervention in the Balkans, In: Welsh, Jennifer, M. (ed.): Humanitarian Intervention and International Relations, Oxford University Press, New York 2004, s. 110. Podrobněji viz Baar, Vladimír: Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?, Tilia, Šenov u Ostravy 2001, s. 222.

⁷³ The Kosovo Report, zpráva Mezinárodní komise pro Kosovo, dostupná na: <http://www.reliefweb.int/library/documents/thekosovoreport.htm> (17. 4. 2009), s. 1.

⁷⁴ Členy tzv. kontaktní skupiny byly Velká Británie, Francie, Německo, Itálie, Rusko a USA. Blíže k jejímu jednání viz Caplan, Richard: International Diplomacy and the Crisis in Kosovo, In: International Affairs, Vol. 74, No. 4 (1998), s. 754.

autonomie pro Kosovo.⁷⁵ Protože se však humanitární krize dále prohlubovala, statisíce uprchlíků proudily do Albánie, Makedonie a Černé Hory a jiní zůstali jen v provizorních podmínkách jako vnitřně vysídlené osoby na území Kosova, přijala Rada bezpečnosti OSN rezoluci číslo 1199 (ze dne 23. září 1998). V tomto dokumentu odsoudila násilí páchané oběma stranami sporu a vyzvala je k zahájení politického dialogu. Dále vyjádřila obavy, že pokračování v ozbrojených střetech povede ke katastrofě, která ohrozí mír a mezinárodní bezpečnost.⁷⁶ Prezident Milošević byl vyzván k zastavení ozbrojených akcí proti civilistům, stažení jednotek jugoslávské armády z Kosova a umožnění nezávislé kontroly prostřednictvím příslušníků mezinárodních misí a návratu uprchlíků a vnitřně vysídlených osob. Albánské straně bylo zdůrazněno, že veškeré politické nároky lze prosazovat pouze vyjednáváním a nikoli ozbrojenou silou.⁷⁷

Situaci na území Kosova se začala zabývat také Organizace Severoatlantické smlouvy (dále jen „NATO“). Bezprostřední reakcí bylo vojenské cvičení leteckých sil členských států NATO nad územím Albánie a Makedonie, které se uskutečnilo 16. června 1998 a mělo za cíl demonstrovat sílu a odstrašit jugoslávské jednotky od pokračování v násilí proti albánským civilistům v Kosovu.⁷⁸ Vzhledem k tomu, že tohoto cíle dosaženo nebylo a humanitární krize eskalovala, došlo 13. října 1998 k vydání aktivačních rozkazů pro připravovaný útok leteckých sil NATO. Cílem tohoto nátlaku bylo, aby prezident Milošević stáhl z Kosova vojenské jednotky a zahájil s kosovskými Albánci mírové rozhovory.⁷⁹ Tehdejší generální tajemník NATO Javier Solana krátce poté na tiskové konferenci prohlásil, že již za stávající situace, analyzované v rezoluci Rady bezpečnosti OSN číslo 1199 (1998), může NATO přistoupit k hrozbě ozbrojenou silou a případně ji také použít. Nicméně zdůraznil, že věří v diplomatické urovnání situace a poskytl prezidentu lhůtu 96 hodin pro uskutečnění vstřícných kroků ze strany prezidenta Miloševiče.⁸⁰

V reakci na hrozbu vzdušných útoků přijala 15. října 1998 Jugoslávie návrh NATO ohledně procesu stahování vlastních jednotek z Kosova, souhlasila se vznikem vzdušné monitorovací mise NATO a druhý den poté projevila souhlas také s rozmístěním jednotek

---

⁷⁵ Blíže viz UN Doc. S/RES/1160 (1998) ze dne 31. 3. 1998 dostupné na: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf?OpenElement> (17. 4. 2009).

⁷⁶ Blíže viz UN Doc. S/RES/1199 (1998) ze dne 23. 9. 1998, dostupný na: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement> (17. 4. 2009).

⁷⁷ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement> (17. 4. 2009).

⁷⁸ Morris, N., op. cit., s. 112.

⁷⁹ Zpráva generální tajemníka NATO „Kosovo One Year On“, dostupné na: <http://www.nato.int/kosovo/repo2000/report-en.pdf> (17. 4. 2009), s. 7.

⁸⁰ Viz záznam z tiskové konference ze dne 13. října 1998, dostupný na: <http://www.nato.int/docu/speech/1998/s981013b.htm> (12. 5. 2009)

OBSE za účelem monitoringu stahování vojenských jednotek z Kosova.⁸¹ Rada bezpečnosti OSN tyto kroky ocenila v rezoluci číslo 1203 (ze dne 24. října 1998), zároveň však varovala před prohlubováním humanitární krize, pokud nedojde k mírovému urovnání sporů v oblasti. V této souvislosti vyzvala obě strany k jednání a uplatňování dříve přijatých rezolucí.

V rezoluci RB OSN číslo 1203 (1998) připomněla Rada bezpečnosti OSN, že odpovědnost za zachování míru a mezinárodní bezpečnosti náleží jí, a potvrdila územní integritu Jugoslávie.⁸² Dále zde bylo uvedeno, že ustanovení dříve přijaté rezoluce číslo 1160 (1998) nejsou dodržována a že neřešení situace na území Kosova by ohrozilo mír a bezpečnost v regionu.⁸³ Aby k tomu nedošlo, vyzvala Rada bezpečnosti prostřednictvím uvedené rezoluce jugoslávskou stranu k dodržování obou dříve přijatých rezolucí a spolupráci s pozorovatelské mise OBSE. Pokud by to bylo nezbytné pro zajištění řádného výkonu její funkce (tedy dohled nad stahováním jugoslávských jednotek z Kosova), byla výslovně uvedena možnost provedení nezbytných akcí OBSE a případně i jiných organizací.⁸⁴ Ihned po svém přijetí se rezoluce číslo 1203 (1998) stala předmětem interpretačních sporů. Na jedné straně Čína a Rusko prostřednictvím svých zástupců, kteří se během hlasování v Radě bezpečnosti zdrželi, prohlásily, že přijatý text neumožňuje použít ozbrojenou sílu vůči Jugoslávii bez souhlasu RB OSN.⁸⁵ Na druhé straně stojí interpretace zástupce USA, který uvedl, že členské státy NATO mají stále mandát k případnému provedení leteckých úderů ve smyslu dříve vydaných aktivačních rozkazů.⁸⁶

Ustanovení přijaté rezoluce číslo 1203 (1998) začaly být následně prováděny dvěma mezinárodními organizacemi. OBSE vyslala do Kosova svou pozorovací misi a NATO jednak rozmístilo své pozemní jednotky v Makedonii pro případ nutné evakuace uvedené mise a jednak zahájilo monitorovací lety nad Kosovem.⁸⁷

Souběžně s jednáním na půdě mezinárodních organizací však probíhala i diplomatická jednání na různých úrovních. Na podzim roku 1998 se s jugoslávským prezidentem

---

⁸¹ Chesterman, Simon: *Passing the Baton*, In: Chesterman, Simon, *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, New York 2001, s. 209.

⁸² UN Doc. S/RES/1203 (1998) ze dne 24. 10. 1998, dostupný na:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/321/21/PDF/N9832121.pdf?OpenElement> (17. 4. 2009).

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Prohlášení zástupců uvedených zemí dostupné v: Chesterman, Simon: *Passing the Baton*, In: Chesterman, Simon: *Just War or Just Peace: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, New York 2001, s. 210.

⁸⁶ Prohlášení k výsledku hlasování dostupné v: Chesterman, Simon: *Passing the Baton*, In: Chesterman, Simon: *Just War or Just Peace: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, New York 2001, s. 210.

⁸⁷ Kříž, Zdeněk: *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní prostředí*, Masarykova univerzita, Brno 2006, s. 122.

Miloševićem se setkal zvláštní vyslanec amerického prezidenta, Richard Holbrook. V lednu roku 1999 se tzv. kontaktní skupina shodla na znění mírového plánu pro Kosovo a NATO podpořilo tuto iniciativu hrozbou leteckých útoků na jugoslávské cíle, pokud Jugoslávie uvedený plán nepřijme.⁸⁸ Tento společný tlak přiměl zástupce jugoslávské vlády i kosovských Albánců k tomu, aby konečně zasedli u jednacího stolu. První kolo diplomatických jednání proběhlo v únoru roku 1999 na francouzském zámku Rambouillet, druhé kolo pak zhruba o měsíc později v Paříži. Oba pokusy o smírné urovnání však skončily neúspěšně, protože jugoslávská strana návrh kontaktní skupiny nakonec odmítla.⁸⁹ Následně došlo ke stažení pozorovací mise OBSE z Kosova, protože jugoslávské jednotky zahájily druhý den po krachu výše zmíněných jednání, tj. 20. března 1999, mohutnou ofenzívu proti kosovským Albáncům.⁹⁰ NATO v reakci na opětovné násilí na civilistech splnilo svoji hrozbu a 24. března 1999 zahájilo letecké útoky podle dříve vydaných aktivačních rozkazů.

Zásah sil NATO byl tedy zahájen bez předchozího souhlasu RB OSN a jako nejčastější důvody jsou uváděny následující skutečnosti. V první řadě neutěšená humanitární situace na území Kosova, která hrozila přerůst v katastrofu nestabilizující nejen bývalou Jugoslávii, ale i okolní země. RB OSN již dříve konstatovala existenci hrozby míru a mezinárodní bezpečnosti, pokud nebude situace v Kosovu urychleně řešena, nicméně příslušná ustanovení dříve přijatých rezolucí nebyly na území Jugoslávie realizovány. Zároveň však bylo nepravděpodobné, že by RB OSN schválila rezoluci obsahující autorizaci použití ozbrojené síly proti Jugoslávii. V předchozích hlasováních se totiž zástupci Ruska a Číny zdrželi a předem avizovali, že návrhy na silové řešení situace v Kosovu důsledně odmítnou. Dalším zmiňovaným důvodem byl neúspěch diplomatických jednání, o kterých byla zmínka již dříve. Možnosti diplomatického řešení se po krachu jednání v Rambouillet a za pokračujících represí ze strany jugoslávské armády proti kosovským Albáncům zdály být vyčerpané. Třetím důvodem zásahu i bez souhlasu RB OSN byla snaha o zachování důvěryhodnosti států NATO. Pokud by své hrozby nesplnily, zpochybnily by svoji akceschopnost při řešení mezinárodních krizí a oslabily roli NATO na mezinárodní scéně. Na intervenci se podílelo celkem 14 členských států NATO⁹¹, ale hlavní váhu nesly ozbrojené složky Spojených států amerických.⁹² Zásah měl povahu výhradně vzdušných útoků, které

---

⁸⁸ Tamtéž, s. 123.

⁸⁹ Tamtéž, s. 124.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Na zásahu se podílely jednotky následujících států: Belgie, Dánsko, Francie, Itálie, Kanada, Maďarsko, Nizozemí, Norsko, Portugalsko, Spojené státy americké, Spolková republika Německo, Španělsko, Turecko, Velká Británie.

⁹² Letectvo Spojených států amerických uskutečnilo přibližně 90% všech letů během intervence.

trvaly celkem 78 dní a byly zastaveny až poté, co zástupci NATO a jugoslávské strany podepsali dohodu o stahování jugoslávských jednotek z Kosova.

Rada bezpečnosti OSN jednala o leteckých úderech sil NATO již v den, kdy byly zahájeny, tedy 24. března 1999. Zástupci Ruska, Číny, Běloruska a Indie zásah odmítli s poukazem na porušení zákazu použití síly v mezinárodních vztazích stanovený v Chartě OSN. Zástupci USA, Kanady a Francie oponovali poukazem na nedodržování a v některých případech i porušování předchozích rezolucí RB OSN. Spolková republika Německo, která v té době byla předsednickou zemí Rady Evropské unie, apelovala prostřednictvím svých diplomatů na morální povinnost zabránit humanitární katastrofě. Nejdále zašel zástupce Velké Británie, který prohlásil, že po vyčerpání diplomatických možností řešení je jako výjimečné řešení přípustné v tomto případě užití ozbrojené síly.⁹³

Další projednávání následovalo 26. března 1999, kdy zástupce Ruska předložil návrh rezoluce odsuzující zásah NATO a požadující okamžité zastavení vzdušných útoků. Návrh však nebyl přijat poměrem 3 : 12, když pro návrh hlasovali pouze zástupci Ruska, Číny a Namíbie a proti se postavili zástupci Argentiny, Bahrajnu, Brazílie, Francie, Gabonu, Gambie, Kanady, Malajsie, Nizozemí, USA, Velké Británie a Slovinska.⁹⁴ Jako hlavní důvody pro zamítnutí návrhu uváděli diplomaté především nutnost zabránit humanitární katastrofě a dále přesvědčení, že jediným vítězem po zastavení intervence by byl prezident Milošević a předchozí postup jugoslávských ozbrojených složek proti kosovským Albáncům by byl de facto schválen.⁹⁵ Důvody pro ochotu řady států vystupovat důrazně na podporu ochrany lidských práv na území Kosova, ať už účastí na zásahu sil NATO nebo hlasováním pro zamítnutí výše uvedeného ruského návrhu, lze spatřovat ve zkušenostech s humanitárními krizemi 90. let 20. století. Značnou roli totiž hrála pravděpodobně snaha zabránit opakování masakrů, které Balkánský poloostrov zažil na území Bosny a Hercegoviny. Rovněž genocida, ke které došlo ve Rwandě, byla ještě v živé paměti řady světových politiků a diplomatů, kteří nyní chtěli demonstrovat důslednost a akceschopnost. Důvody těch států, které naopak odmítaly použití ozbrojené síly proti Jugoslávii, lze pak hledat spíše v jejich vlastních problémech ohledně části státního území, než v dogmatické podpoře principů mezinárodního práva veřejného. Ostatně případy Čechenska a Tibetu jsou dostatečně známy.

---

⁹³ Viz záznam ze zasedání RB OSN S/PV.3937 citován v: Chesterman, S.: *Passing the Baton*, In: Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, New York 2001, s. 212.

⁹⁴ Viz tiskovou zprávu o nepřijetí ruského návrhu ze dne 26. března 1999 na <http://www.un.org/News/Press/docs/1999/19990326.sc6659.html> (27. 4. 2009).

⁹⁵ Chesterman, S., op. cit., supra 14, s. 213.

Mezinárodní společenství tedy nedalo prostřednictvím RB OSN k intervenci sil NATO v Jugoslávii souhlas, ale zároveň ho na půdě uvedeného orgánu s nejvyšší autoritou v oblasti míru a mezinárodní bezpečnosti vysloveně neodmítlo. Zásah tedy zůstal tolerován v pomyslném právním pološeru a pozornost členů mezinárodního společenství se soustředila spíše na co nejrychlejší ukončení etnického konfliktu a rekonstrukci území Kosova.

Poté, co byla 9. června 1999 podepsána dohoda o stahování jugoslávských jednotek z Kosova, byly 10. června 1999 zastaveny vzdušné útoky sil NATO. Ve stejný den přijala RB OSN rezoluci č. 1244, v níž uvítala uvedenou dohodu a vyzvala jugoslávskou vládu k její urychlené implementaci.⁹⁶ Zároveň však označila situaci v Kosovu za přetrvávající hrozbu míru a mezinárodní bezpečnosti. Vyzvala také členy mezinárodního společenství k respektování státní suverenity a územní integrity Jugoslávie při současném přiznání rozsáhlé autonomie Kosovu. RB OSN souhlasila dále s vysláním vojenských i civilních jednotek na území Kosova, aby byla zajištěno uplatňování uzavřených dohod. Zároveň byly v uvedené rezoluci stanoveny úkoly takových jednotek, které následně vyslaly jednotlivé státy a mezinárodní organizace. Jednalo se především o dohled nad stahování jugoslávských jednotek z kosovského území, dohled nad dodržováním klidu zbraní, odzbrojování Kosovské osvobozené armády a ostatních ozbrojených skupin a zajištění bezpečnosti při návratu uprchlíků a vnitřně vysídlených osob. Dalšími úkoly bylo zajištění veřejného pořádku, dočasná administrativní správa Kosova, dohled nad dodržováním lidských práv nebo příprava a organizace voleb do samosprávných orgánů. Mandát jednotek byl stanoven na jeden rok s tím, že mohou zůstat i déle, a to dokud RB OSN nerozhodne o jejich stažení. Rada bezpečnosti OSN také vyzvala členy mezinárodního společenství k distribuci humanitární pomoci do Kosova a ke komplexnímu řešení situace celého regionu. Následně byly v souladu s rezolucí vyslány vojenské jednotky KFOR (Kosovo Force) a civilní jednotky UNMIK (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo). Podle zprávy generálního tajemníka NATO George Robertsona se během prvního roku svého působení podílely jednotky na odminování značné části kosovského území, rekonstrukci dopravní a energetické infrastruktury, rekonstrukcích domů a škol, odzbrojování příslušníků Kosovské osvobozené armády nebo udržování veřejného pořádku na územích vyklizených jugoslávskou armádou.⁹⁷ Po skončení intervence totiž docházelo k etnickým nepokojům, a to

---

⁹⁶ UN Doc. S/RES/1244 (1999) ze dne 10. 6. 1998, dostupný online na: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (14. 5. 2009).

⁹⁷ Viz zprávu generálního tajemníka NATO „Kosovo One Year On“, dostupnou online na: <http://www.nato.int/kosovo/repo2000/report-en.pdf> (17. 4. 2009), s. 17.

jak mezi Albánci a Srby, kteří zůstali na daném území i po odchodu jugoslávské armády, tak mezi Albánci navzájem.⁹⁸

Právě koncepční přístup mezinárodního společenství k řešení situace v Kosovu je patrně hlavním kladem intervence NATO v Kosovu.⁹⁹ Významným posunem ve vývoji pojmu humanitární intervence je také skutečnost, že humanitární krize nebyla vnímána pouze ve vztahu k cílové zemi, ale také v kontextu okolních států a stability celého regionu.¹⁰⁰ Podrobněji byl tento komplexní přístup rozvinut v konceptu odpovědnosti za ochranu, který je předmětem analýzy v následující kapitole této práce.

Co se naopak zásahu sil NATO nejčastěji vytýká, je absence zmocnění RB OSN a objem kolaterálních škod, protože během zásahu byly poškozeny nejen vojenské cíle, ale i objekty sloužící také civilním účelům (např. silnice, mosty nebo elektrárny). Co se týká první výtky, tak jak bylo popsáno výše, RB OSN sice letecké útoky neautorizovala, ale zároveň je také odmítla vysloveně odsoudit. Ruth Wedgwoodová v této souvislosti připomíná i další dva případy intervence z humanitárních důvodů, které byly uskutečněny bez předchozího souhlasu RB OSN.¹⁰¹ Jedná se o zásahy jednotek Hospodářského společenství západoafrických států (ECOWAS) v Libérii (1990) a Sierra Leone (1998). V těchto případech šlo o případy občanské války v uvedených afrických zemích, které vyvolaly reakci zmíněné mezinárodní organizace formou vojenských jednotek, jejichž vyslání však rovněž postrádalo dobrozdání RB OSN.¹⁰² Mezinárodní nezávislá komise pro Kosovo (IICK) ve své zprávě prohlašuje intervenci NATO v Kosovu za nelegální s ohledem na ustanovení mezinárodního práva, ale legitimní s ohledem na sledované cíle.¹⁰³ IICK navíc v souvislosti s absencí mandátu RB OSN připomíná, že rezolucím RB OSN přijatým před zásahem sil NATO (rezoluce č. 1160, 1199 a 1203) je společné jednak prohlášení Jugoslávie za subjekt odpovědný za humanitární katastrofu v Kosovu, dále konstatování, že v důsledku této

---

⁹⁸ Podrobněji viz např. zprávu organizace Human Rights Watch „Under Orders: War Crimes in Kosovo“, dostupnou online na: <http://www.hrw.org/legacy/reports/2001/kosovo/undword2a.html> (17. 4. 2009)

⁹⁹ Ke koncepci rekonstrukce Kosova viz zejména text rezoluce RB OSN 1244 (1999) dostupný online na: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (14. 5. 2009) a zprávu generálního tajemníka OSN č. S/1999/672 ze dne 12. června 1999, dostupnou online na: <http://www.ess.uwe.ac.uk/Kosovo/Kosovo-Closure4.htm>, internetové stránky University of the West of England (15. 5. 2009)

¹⁰⁰ Zvláštní pozornost byla věnována Albánii a Makedonii, kam proudily v důsledku etnických nepokojů davy albánských uprchlíků z Kosova.

¹⁰¹ Wedgwood, R.: NATO's Campaign in Yugoslavia, In: The American Journal of International Law, Volume 93, Number 4 (1999), s. 832.

¹⁰² Podrobněji k oběma intervencím viz Arthur, Peter: ECOWAS and Regional Peacekeeping Integration in West Africa: Lessons for the Future, In: Africa Today, Volume 57, Number 2, Winter 2010, str. 3 – 24, dostupné online na http://muse.jhu.edu/journals/africa_today/summary/v057/57.2.arthur.html (29. 1. 2014). K zásahu v Libérii viz také zprávu organizace Human Rights Watch: “Waging War to Keep Peace: The ECOMOG Intervention and Human Rights”, dostupnou online na: <http://www.hrw.org/reports/1993/liberia/> (3. 2. 2014)

¹⁰³ Viz zprávu „The Kosovo Report“, op. cit., supra 6.

katastrofy dochází v Kosovu k porušování lidských práv, a v neposlední řadě vyjádření přesvědčení, že popsaná situace není vnitřní záležitostí Jugoslávie.¹⁰⁴

Jak jsme mohli vidět na příkladech intervencí dříve popsaných, prošel pojem humanitární intervence složitým vývojem. Jeho podstata se proměňovala od šíření křesťanství, přes záchranu vlastních státních příslušníků až po ochranu cizích státních příslušníků ve jménu obecně uznávaných lidských práv a s ohledem na zachování míru a mezinárodní bezpečnosti. Co však bylo daným ozbrojeným zásahům vždy společné, bylo použití síly na cizím území, které bylo ospravedlněno určitým obecně sdíleným ideálem. Na konci 20. století se ovšem mezinárodní společenství ocitlo na rozcestí či spíše ve slepé uličce. Tváří v tvář porušování lidských práv byla část členů mezinárodního společenství ochotna použít ozbrojenou sílu k jejich ochraně, a to bez ohledu na existující pravidla mezinárodního práva. Jiná část společenství striktně trvala na dodržování mezinárodněprávních norem, které v takových případech podmiňovaly užití síly souhlasem RB OSN. Shoda ohledně využití konceptu humanitární intervence pro řešení humanitárních krizí neexistovala. Jak bylo možné vidět na předchozích stránkách, nevzniklo žádné právo na humanitární intervenci, a to ani v oblasti smluvního ani v oblasti obyčejového práva.

V souvislosti s teroristickými útoky na New York a Washington v září roku 2001 a následným vyhlášením války teroru, byla pozornost největšího mezinárodního zastánce konceptu humanitární intervence v podobě, jak byl uplatněn na samém konci 20. století v bývalé Jugoslávii, a sice Spojených států amerických, upřena jiným směrem než na rozvoj dříve uvedeného konceptu. Zároveň však nebylo pravděpodobné, že k humanitárním katastrofám nebude v novém století a tisíciletí docházet, a proto vývoj v odborném diskurzu neustrnul a politici i odborníci z oborů mezinárodního práva a mezinárodních vztahů se věnovali výzkumu efektivního řešení humanitárních krizí v kontextu mezinárodního práva platného na prahu 21. století a reflektovali aktuální tendence v jeho vývoji. Některé z nich jsme mohli pozorovat již v reakci mezinárodního společenství na krizi v Kosovu – komplexní přístup k rekonstrukci poničené země a chápání humanitární krize v regionálních souvislostech. V rozvoji uvedeného diskurzu je možné najít předpoklady pro vznik konceptu odpovědnosti za ochranu, který bude analyzován v následující kapitole. Tento koncept je některými teoretiky považován za nástupce konceptu humanitární intervence. Abychom mohli ověřit platnost takového tvrzení, bude vhodné v závěru této kapitoly vymezit alespoň v hrubých rysech pojem humanitární intervence tak, jak byl na přelomu 20. a 21. století

---

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 49.

chápán v odborné literatuře z oborů mezinárodního práva a mezinárodních vztahů. Pro účely této práce tedy vymezíme koncept humanitární intervence následovně: *kolektivní ozbrojený zásah vedený za účelem zastavení či odvrácení katastrofální humanitární situace v cílovém státě, která spočívá ve hrubém porušování základních lidských práv v masovém měřítku, kterému předcházelo neúspěšné vyčerpání nevojenských prostředků řešení mezinárodních sporů a který je veden v minimální možné míře, jež zajišťuje splnění účelu intervence. V krajním případě – a jako výjimku – je možné připustit i zásah bez výslovného mandátu Rady bezpečnosti, pokud tento orgán OSN není schopen o případu, který nesnese odkladu, efektivně rozhodnout.*

3. Odpovědnost za ochranu

3.1 Předpoklady vzniku konceptu

Koncept odpovědnosti za ochranu (*responsibility to protect*) přinesla do odborného diskurzu a před zraky politiků i akademiků zpráva Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu (International Commission on Intervention and State Sovereignty – dále jen „ICISS“) ustavená kanadskou vládou v roce 2000. Komise po více než roční práci představila závěrečnou zprávu, jejímž cílem mělo být „...vyřešit spor mezi intervencí z humanitárních důvodů a státní suverenitou.“¹⁰⁵

Zpráva vychází z reflexe světového uspořádání po konci Studené války a jeho teoretické reflexe i praxe jednotlivých členů mezinárodního společenství. Odkazuje na změněný charakter mezinárodního uspořádání oproti situaci po Druhé světové válce, kdy byly položeny jeho základy. Zpráva připomíná, že došlo k nárůstu počtu států, nárůstu počtu nestátních aktérů (mezinárodní korporace, nevládní organizace, ale také mezinárodní teroristické sítě nebo mezinárodní organizovaný zločin), zvýšení vzájemného propojení většiny států světa, objevila se nová očekávání v oblasti ochrany lidských práv (vyvolaná revolucí v informačních technologiích a vlivem nových konceptů jako jsou lidská bezpečnost nebo suverenita jako odpovědnost) a nové možnosti řešení humanitárních krizí (v souvislosti s odblokováním situace v Radě bezpečnosti OSN – dále také jako „RB OSN“).¹⁰⁶

Globální propojení světa a vzájemná závislost se odrazila v řadě oblastí (např. ekonomické, sociální nebo environmentální), v rovině mezinárodní bezpečnosti znamená především zvýšenou křehkost celého systému a snadnou přenositelnost bezpečnostních rizik. Krize na jednom konci světa se velmi rychle projeví na druhém konci a často s následky, které čekal jen málokdo. Jedním z předpokladů uvedeného propojení a vzájemné závislosti byla bezpochyby revoluce v informačních a komunikačních technologiích. V souvislosti s tím, jak je možné v přímém přenosu sledovat, co se děje na opačné straně zeměkoule, se zvýšila také citlivost mezinárodního veřejného mínění ohledně humanitárních krizí kdekoli ve světě. Tato citlivost může následně formou tlaku veřejného mínění významně ovlivnit praxi členů mezinárodního společenství směrem k řešení takových krizí.

---

¹⁰⁵ The Responsibility to Protect, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, International Development Research Centre, 2001, s. 9. Dostupné online na: <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf> (23. 2. 2014)

¹⁰⁶ Srov. The Responsibility to Protect, op. cit., s. 10-13.

Dalším významným specifickým obdobím po skončení Studené války je změna ve fungování Rady bezpečnosti. Tento klíčový orgán zodpovědný za dodržování míru a mezinárodní bezpečnosti již přestal být blokován rivalitou dvou mocenských bloků a mohl začít plnit svoji roli předepsanou v Chartě OSN. Vzrostl tedy jednak počet případů, kdy byla jako ohrožení míru a mezinárodní bezpečnosti označena humanitární krize uvnitř konkrétního státu, a jednak počet operací realizovaných s cílem takovým krizím zabránit nebo je co nejrychleji ukončit.

Kromě faktických změn v mezinárodním prostředí, došlo v uvedeném období také ke změně odborného diskurzu. Objevily se zde nové koncepty, které souvisejí se zvýšenými očekáváními v oblasti mezinárodní ochrany lidských práv. Zpráva ICISS připomíná jednak koncept suverenity jako odpovědnosti a jednak koncept lidské bezpečnosti. Suverenita podle ICISS s sebou nese pro státy dva druhy odpovědnosti – jednak vůči ostatním státům (respektovat jejich suverenitu) a jednak vůči vlastním obyvatelům (respektovat lidská práva).¹⁰⁷ Zatímco první druh odpovědnosti je tradičním prvkem vestfálského systému mezinárodních vztahů, druhý druh odpovědnosti je nový a reflektuje trend zvyšování mezinárodní ochrany lidských práv. Podle zprávy ICISS je takové chápání suverenity jako odpovědnosti (*sovereignty as responsibility*) již mezi státy obecně přijímané, a to v protikladu ke staršímu chápání suverenity jako kontroly nad lidskými a materiálními zdroji určitého území.¹⁰⁸ Koncept suverenity jako odpovědnosti je podle zprávy ICISS složen ze třech prvků – stát je jednak odpovědný za blahobyt vlastních obyvatel (*welfare*), státní správa je dále odpovědná zároveň svým občanům a mezinárodnímu společenství reprezentovaném OSN, a státní představitelé jsou v neposlední řadě osobně odpovědní za své jednání.¹⁰⁹

Důvodem vzniku konceptu lidské bezpečnosti (*human security*) je podle zprávy ICISS skutečnost, že otázky státní suverenity a intervence z humanitárních důvodů se netýkají pouze států, ale zásadním způsobem také lidských životů jednotlivců. V odborném diskurzu proto podle ICISS došlo ke kvalitativnímu posunu od bezpečnosti ve smyslu ochrany území prostřednictvím vojenských prostředků k bezpečnosti ve smyslu ochrany lidského života, zdraví a důstojnosti prostřednictvím odpovídajících podmínek pro rozvoj jednotlivce (sociální a environmentální aspekty).¹¹⁰

---

¹⁰⁷ The Responsibility to Protect, op. cit., s. 14.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 18.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 18.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 19.

Veronika Bílková rozděluje předpoklady vzniku konceptu odpovědnosti za ochranu na dvě skupiny – dlouhodobější trendy a bezprostřední příčiny.¹¹¹ Do první skupiny patří jednak vznik několika nových konceptů, které vyplývají z tendence humanizace mezinárodního práva. Jedná se právo či povinnost zásahu, lidská bezpečnost, suverenita jako odpovědnost, zásada nelhostejnosti a individuální trestní odpovědnost pachatelů nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva. Dalším impulsem pro vznik konceptu odpovědnosti za ochranu z první skupiny bylo odblokování činnosti Rady bezpečnosti OSN po konci Studené války, o kterém byla již zmínka výše. Co se týká bezprostředních příčin vzniku uvedeného konceptu, uvádí Veronika Bílková jednak humanitární katastrofy v 90. letech 20. století, kterým mezinárodní společenství nedokázalo úspěšně čelit (např. ve Rwandě nebo Kosovu), a jednak osobní iniciativa generálních tajemníků OSN, Boutros Boutros Gháliho a Kofi Annana, při řešení humanitárních krizí.¹¹² Ostatně to byla mimo jiné výzva tehdejšího generálního tajemníka Annana, která přispěla k ustavení ICISS, jak bylo uvedeno v úvodu této kapitoly.

3.2 Zpráva Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu

Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu (International Commission on Intervention and State Sovereignty – dále jen „ICISS“) předložila v prosinci 2001 svou zprávu, ve které byly znovu a podrobně diskutovány otázky státní suverenity, morální povinnosti členů mezinárodního společenství řešit nejzávažnější příklady porušování lidských práv nebo problematika zneužití ozbrojené síly pod záminkou dosažení humanitárních cílů. Jak je patrné z předchozího textu, uvedená témata nejsou v žádném případě nová. Přesto se členové ICISS pokusili přistoupit k nim novým způsobem a nabídnout řešení starých problémů z nové perspektivy.

Důkazem není pouze změna terminologie, ale celková rekonceptualizace debaty ohledně použití síly z humanitárních důvodů. Zpráva ICISS hned v úvodu odmítá termín *humanitární intervence*, a to jednak s ohledem na odpor humanitárních organizací k použití ozbrojené síly za účelem dosažení ochrany lidských práv a jednak právě s ohledem na celkovou změnu perspektivy nahlížení problematiky intervence ve jménu ochrany lidských práv.¹¹³ Místo termínu *humanitární intervence* navrhuje ICISS nový koncept *odpovědnosti za ochranu*. Podle ICISS by totiž jádrem debaty měla ochrana lidských životů, pokud příslušné

---

¹¹¹ Bílková, Veronika, *Odpovědnost za ochranu (R2P). Nová naděje nebo staré pokrytectví?*, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Beroun 2010, s. 28.

¹¹² Tamtéž, s. 33.

¹¹³ *The Responsibility to Protect*, op. cit., s. 15.

státy nejsou ochotné nebo schopné takovou ochranu poskytnout.¹¹⁴ Místo dříve často zmiňovaného *práva na intervenci* se ICISS věnuje odpovědnosti, kterou mají v první řadě státy a subsidiárně mezinárodní společenství za ochranu lidských životů ohrožených humanitární katastrofou.

Uvedený obrat v odborném diskurzu, resp. změnu perspektivy, lze spatřovat v několika ohledech. Zatímco v centru pozornosti humanitární intervence stojí stát (příp. skupina států nebo mezinárodní organizace), v centru pozornosti konceptu odpovědnosti za ochranu stojí trpící obyvatelstvo státu sužovaného humanitární krizí. Zatímco humanitární intervence se věnuje prakticky výhradně reakci na humanitární katastrofu a oprávnění použití ozbrojené síly, koncept odpovědnosti za ochranu se neomezuje pouze na reakci, ale zabývá se také prevencí humanitárních krizí a následnou rekonstrukcí poničené země a odstraněním příčin konfliktu, aby nedošlo k jeho opakování.¹¹⁵

Zatímco humanitární intervence hledá ospravedlnění pro porušení zásady nevměšování a staví státní suverenitu a ochranu lidských práv do přímého protikladu, koncept odpovědnosti za ochranu není zdaleka tak konfrontační a usiluje naopak o jejich současné posílení. Zpráva ICISS zdůrazňuje, že nejlepším garantem lidských práv jsou i proměněném mezinárodním systému stále stabilní suverénní státy a klíčovým mechanismem jejich ochrany je vnitrostátní legislativa a její důsledná aplikace.¹¹⁶

ICISS hodnotí dosavadní praxi států, mezinárodních nevládních organizací i OSN a vyvozuje, že sice nedošlo ke vzniku normy obyčejového práva na humanitární intervenci, nicméně došlo ke vzniku *řídícího principu* (*guiding principle*), který ICISS nazývá *odpovědnost za ochranu* (*responsibility to protect*).¹¹⁷ Nový princip mezinárodního práva definuje takto: „... *intervence za účelem ochrany lidských životů, v krajním případě za použití ozbrojené síly, je přípustná, pokud dochází ke značnému utrpení civilistů, příp. takové utrpení bezprostředně hrozí, a příslušný stát není schopen nebo ochoten takové utrpení zastavit, nebo je dokonce sám jeho původcem.*“¹¹⁸ Na podporu tvrzení o vzniku uvedeného principu uvádí ICISS jednak příklady z praxe – zásah mezinárodních jednotek v Somálsku, intervence sil ECOWAS v Libérii a Sierra Leone nebo zásah států NATO v Kosovu.¹¹⁹ Za právní základ nově vzniklého principu považuje ICISS v první řadě ustanovení o ochraně lidských práv obsažená v Chartě OSN, dále ustanovení Všeobecné deklarace lidských práv, Úmluvu o

---

¹¹⁴ Tamtéž, s. 15.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 20-21.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 19.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 20.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

zabránění a trestání zločinů genocidia, Ženevské úmluvy, včetně Dodatkových protokolů, Římský statut Mezinárodního trestního soudu a další mezinárodní smlouvy z oblasti ochrany lidských práv.¹²⁰

Zpráva ICISS přiznává odpovědnost za ochranu v první řadě konkrétnímu státu, neboť je nejbližší trpícím obyvatelstvu, a může tedy jednak nejlépe předcházet vzniku humanitárních krizí a případně je nejefektivněji řešit.¹²¹ Jak již bylo naznačeno výše, skládá se odpovědnost za ochranu v pojetí zprávy ICISS ze třech složek – odpovědnosti za prevenci, za reakci a za rekonstrukci.

Předpokladem efektivní prevence je podle zprávy ICISS jednak systém včasného varování, dále vhodná opatření připravená k použití (*preventive toolbox*) a také politická vůle k jejich prosazení.¹²² Za právní základ prevence konfliktů obecně uvádí ICISS článek 55 Charty OSN. K realizaci odpovědnosti za prevenci navrhuje zpráva ICISS širokou škálu opatření určených k tomu, aby ke vzniku humanitárních krizí pokud možno vůbec nedošlo. Taková opatření jsou rozdělena na dvě skupiny podle toho, zda předcházejí hlubším příčinám (*root causes*) nebo bezprostředním příčinám konfliktů (*triggers*). Do první skupiny patří podle zprávy ICISS chudoba, politický útlak a nerovnoměrné rozdělení zdrojů.¹²³ Potřebná prevence těchto příčin má podle zprávy ICISS několik rovin. V rovině politické lze mezi jejími nástroji najít podporu demokratického zřízení nebo vlády práva (*good governance*) a občanských svobod. Nástroje v rovině ekonomické zahrnují podporu hospodářského rozvoje, strukturálních reforem nebo výhodné celní tarify pro zboží z dané země. V rovině právní ICISS připomíná podporu nezávislosti justice, vymahatelnosti práva podpora ochrany menšin. Opatření v rovině vojenské zahrnují výcvik jednotek, znovu začlenění bývalých vojáků do civilního života nebo podpora odzbrojení.¹²⁴

Prevence bezprostředních příčin má podle zprávy ICISS stejné dimenze jako prevence hlubších příčin, ale zahrnuje odlišné prostředky. V rovině politicko-diplomatické dává zpráva ICISS k dispozici angažmá generálního tajemníka OSN, vyslání vyšetřovací mise, diplomatickou izolaci nebo pozastavení členství v mezinárodní organizaci. Ekonomická dimenze zahrnuje možnosti přímých zahraničních investic nebo naopak uvalení hospodářských sankcí. V rovině právní najdeme mediaci, arbitráž nebo aplikaci univerzální jurisdikce v oblasti nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva. Dimenze vojenská

---

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž, s. 21.

¹²² Tamtéž, s. 23.

¹²³ Tamtéž, s. 25.

¹²⁴ Tamtéž, s. 26.

pak zahrnuje preventivní rozmístění jednotek (jako v případě UNPREDEP v Makedonii) nebo v krajním případě hrozbu silou.¹²⁵

Zpráva ICISS zdůrazňuje, že je vždy potřeba uvážlivě volit jednotlivá opatření podle míry jejich intenzity a dopadů na civilní obyvatelstvo cílového státu. Jako vhodné se jeví cílené sankce proti příslušníkům politických a vojenských elit, donucovací opatření by měla být použita pouze v krajním případě. ICISS také připomíná, že při ukládání preventivních opatření by měla být respektována suverenita a územní integrita cílového státu.¹²⁶

Hlavním východiskem při aktivaci odpovědnosti za reakci je podle zprávy ICISS zásada nevměšování. Pokud by totiž byla opuštěna nebo snadno překonatelná, mohlo by to vést k destabilizaci jednotlivých států, protože povstalci by mohli snadno získat podporu ze zahraničí.¹²⁷

Zpráva ICISS uvádí, že i když mezi členy mezinárodního společenství panují obavy ohledně účelnosti omezení státní suverenity, existuje nicméně poměrně široký konsensus, že v případech, které „šokují svědomí lidstva“, je třeba udělit z obecného pravidla nevměšování výjimku.¹²⁸ Pro takové případy přináší zpráva seznam šesti kritérií, které musí ozbrojená intervence z humanitárních důvodů splňovat. Jedná se o oprávněnou autoritu (*right authority*), spravedlivý důvod (*just cause*), správný úmysl (*right intention*), poslední možnost (*last resort*), přiměřenost (*proportional means*) a odůvodněná očekávání (*reasonable prospects*).¹²⁹ Jak je z uvedeného výčtu patrné, jedná se v zásadě o kritéria teorie tzv. spravedlivé války, jak byla uvedena ve druhé kapitole této práce. V oblasti odpovědnosti za reakci není tedy koncept odpovědnosti za ochranu příliš inovativní. Je to však pochopitelné s ohledem na to, že reakce na humanitární krizi byla jádrem konceptu humanitární intervence, vůči kterému se principiálně vymezuje. Navíc vzhledem k délce tradice humanitární intervence, jak bylo naznačeno ve druhé kapitole, je obtížné přijít s novými podněty v tomto ohledu.

Otázka autority je v jakékoli diskusi o použití síly v mezinárodních vztazích zcela zásadní. Základním východiskem zprávy ICISS je v tomto ohledu důraz na autoritu OSN jako hlavní zdroj autority v mezinárodním systému. Zpráva také připomíná, že pro efektivní fungování OSN jako garanta mezinárodní bezpečnosti je potřeba, aby státy na jedné straně upustily od jednostranného použití ozbrojené síly bez souhlasu OSN, ale také aby byly

---

¹²⁵ Tamtéž, s. 27.

¹²⁶ Tamtéž, s. 28-30.

¹²⁷ Tamtéž, s. 32.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž.

zároveň ochotny poskytnout své ozbrojené síly pro operace iniciované a řízené OSN.¹³⁰ Podle zprávy je nejvhodnější institucí pro řešení otázek spojených s intervencí z humanitárních důvodů RB OSN a hlavním úkolem odborných diskusí by nemělo být hledání alternativ k Radě bezpečnosti, ale spíše snaha zlepšit její fungování. Předtím, než dojde k intervenci, by měl být vždy uskutečněn pokus o získání mandátu OSN a RB OSN by se daným podnětem měla také neprodleně zabývat.¹³¹

Zpráva ICISS uvádí, že rozhodovací praxe RB OSN potvrzuje vznik dříve uvedeného *řídícího principu* v mezinárodním právu označovaného jako *odpovědnost za ochranu*.¹³² ICISS v této souvislosti zdůrazňuje, že pokud RB OSN své odpovědnosti za ochranu nedostojí, budou státy velmi pravděpodobně hledat jiné možnosti řešení krizí, které „šokují svědomí lidstva“ a takové možnosti nemusejí vždy respektovat obecně přijímaná pravidla intervence a nemusejí být vedena žádoucím směrem.¹³³ Naopak, pokud bude intervence s mandátem OSN provedena úspěšně a bude takto také světovým veřejným míněním vnímána, pomůže zvýšení důvěryhodnosti a zvýšení prestiže OSN na mezinárodní scéně.¹³⁴

Co se týká dalšího kritéria pro použití síly, spravedlivého důvodu (*just cause*), uvádí zpráva dva okruhy případů, kdy je použití síly oprávněné – jednak rozsáhlé ztráty na životech, ať už s genocidiálním záměrem či nikoli, a jednak etnické čistky značného rozsahu, ať již prováděné vraždami, vyháněním nebo znásilňováním.¹³⁵ Jako typické příklady, které „šokují svědomí lidstva“ uvádí zpráva ICISS případy uvedené v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia, porušení norem humanitárního práva podle Ženevských úmluv a Dodatkových protokolů, příklady tzv. zhroucených (nebo též padlých) států, pokud vedou k válce a masovému strádání obyvatelstva nebo přírodní katastrofy, které vedou k významným ztrátám na lidských životech a stát není schopen nebo ochoten zjednat nápravu.¹³⁶

Zpráva ICISS také výslovně uvádí příklady, které jako tzv. spravedlivý důvod (*just cause*) označit nelze. Jedná se o případy rasové diskriminace, politického útlaku nebo pokusy o nastolení demokratického režimu, protože v těchto případech nedochází k rozsáhlým ztrátám na lidských životech.¹³⁷ Podle ICISS nejsou spravedlivým důvodem ani záchrana

---

¹³⁰ Tamtéž, s. 45.

¹³¹ Tamtéž, s. 46.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž, s. 50.

¹³⁴ Tamtéž, s. 50.

¹³⁵ Tamtéž, s. 33.

¹³⁶ Tamtéž, s. 34.

¹³⁷ Tamtéž.

vlastních občanů na cizím území ani odvetný útok proti teroristům, protože oba případy lze řešit v rámci ustanovení Charty OSN – čl. 51 a kapitoly VII.¹³⁸

Jako tzv. správný úmysl (*right intention*) pro použití síly uvádí zpráva ICISS na prvním místě zastavení nebo odvrácení lidského utrpení, i když připouští, že státy jsou často motivovány také jinými důvody (zejména hospodářskými a strategickými).¹³⁹

Dalším kritériem je tzv. poslední možnost (*last resort*), kterou zpráva charakterizuje jako vyčerpání všech prostředků prevence (nemusejí být reálně vyzkoušeny, stačí odůvodněné přesvědčení, že by nevedly k efektivnímu řešení situace).¹⁴⁰

Jako přiměřenou označuje ICISS takovou intervenci, která trvá nejkratší možnou dobu a je prováděna v minimálním možném rozsahu, který ještě dosahuje zamýšleného účelu, ale zároveň co nejméně dopadá na obyvatelstvo cílového státu.¹⁴¹

Posledním kritériem jsou odůvodněná očekávání (*reasonable prospects*), tedy vyhlídky na dosažení účelu intervence (tj. zastavit nebo odvrátit lidské utrpení, které intervenci vyvolalo).¹⁴²

Třetí složkou odpovědnosti za ochranu je odpovědnost za rekonstrukci, resp. za obnovu (*responsibility to rebuild*). Cílem, ke kterému směřuje její realizace, je trvalý mír, udržitelný rozvoj a dobré vládnutí (*good governance*).¹⁴³ Jako základní východiska uvádí zpráva ICISS zajištění bezpečnosti všech obyvatel cílového státu (bez ohledu na jejich etnickou příslušnost nebo sociální status před vypuknutím konfliktu), odzbrojení, demobilizaci, reintegraci bývalých příslušníků ozbrojených složek a obnovu policie a armády.¹⁴⁴ Mezi další předpoklady trvalého míru a hospodářské obnovy státu, kde došlo ke konfliktu, řadí zpráva obnovení soudního systému a návrat a integraci uprchlíků do společnosti.¹⁴⁵ Zpráva zdůrazňuje odpovědnost intervenujících států za co možná nejplynulejší předání zodpovědnosti za správu a rozvoj cílového státu místním orgánům. Ostatní členové mezinárodního společenství by také měli pomáhat cílovému státu při zajištění trvalého rozvoje v boji s korupcí, podporou dobrého vládnutí a stimulací dlouhodobého hospodářského růstu.¹⁴⁶

---

¹³⁸ Tamtéž, s. 35.

¹³⁹ Tamtéž, s. 36.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 37.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž, s. 38.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 39.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 40.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 41.

Zpráva ICISS připomíná, že koncept odpovědnosti za ochranu je určen k odstranění hrozeb pro lidský život a nikoli k prosazování politických cílů (např. sebeurčení národa, autonomie určitého území nebo politické nezávislosti).¹⁴⁷ Zdůrazňuje také vzájemnou propojenost všech třech složek – odpovědnosti za prevenci, za reakci a za obnovu. Svou základní tezi totiž formuluje následujícím způsobem: „... každá ozbrojená intervence z humanitárních důvodů je pouze jednou ze součástí souvislého kontinua, které začíná snahou o prevenci a končí odpovědností za obnovu, aby byla obnovena vláda práva a úcta k lidskému životu.“¹⁴⁸

Zpráva ICISS také uvádí, že RB OSN je sice primárním, avšak nikoli jediným, nositelem odpovědnosti za mír a bezpečnost. Připomíná, že existuje ještě odpovědnost Valného shromáždění OSN podle článků 10 a 11 Charty OSN a dále procedura podle rezoluce VS OSN A/RES/377 (V) ze 3. listopadu 1950, nazvaná „Uniting for Peace“.¹⁴⁹

Předchozí debaty o intervenci z humanitárních důvodů podle zprávy ICISS stavěly státní suverenitu a ochranu lidských práv do přímého protikladu a podpora intervence z humanitárních důvodů automaticky znamenala oslabení státní suverenity. ICISS naopak prohlašuje, že v rámci svých konzultací při přípravě své zprávy našla mezi členy mezinárodního společenství shodu ohledně odpovědnosti vlastních občanů a v případě, že daný stát není schopen nebo ochoten dostát svým povinnostem vyplývajícím ze státní suverenity, přechází odpovědnost na ostatní členy mezinárodního společenství a ti mohou v krajním případě podniknout i ozbrojenou intervenci pro zjednání potřebné nápravy.¹⁵⁰ Obsahem této shody je již výše formulovaný „řídící princip“ (*guiding principle*) nazvaný ICISS jako „odpovědnost za ochranu“.

Hlavním úkolem členů mezinárodního společenství je v současnosti podle zprávy ICISS zajistit, aby v případě humanitární krize byly prosby o náležitou pomoc ze strany společenství států vyslyšeny a aby nemohlo docházet k masovým vraždám a rozsáhlým etnickým čistkám, aby se jinými slovy neopakoval scénář katastrofy ve Rwandě.¹⁵¹

K možnostem aplikace nového konceptu do praxe zpráva uvádí: „Pokud uvážíme, že použití ozbrojené síly by mělo být až poslední možností řešení, zůstává ještě široké spektrum možností od nic nedělání až po vyslání vojenských jednotek.“¹⁵²

---

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 42.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 60.

¹⁴⁹ Srov. text rezoluce dostupný online na: <http://www.un.org/Depts/dhl/landmark/pdf/ares377e.pdf> (28. 3. 2014).

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 61.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Tamtéž, s. 64.

Záměrem zprávy ICISS bylo posílit vyhlídky na prosazení konceptu efektivního řešení humanitárních krizí, tedy možnosti přijetí rychlé a efektivní akce na podporu ochrany lidských práv v případech jejich křiklavého porušování, a to na bázi kolektivního zásahu, který bude důsledně dodržovat rovný přístup vůči všem stranám konfliktu.¹⁵³ Hlavním zastáncem uvedení nového konceptu do praxe by měl být podle ICISS generální tajemník OSN, nicméně VS OSN by mělo přijmout rezoluci obsahující hlavní body konceptu a RB OSN by měla přijmout soubor pravidel pro případy nutnosti intervence (*Principles for Military Intervention*) a její stálí členové by se navíc měli shodnout na omezeném používání práva veta (pouze v případech důležitých státních zájmů).¹⁵⁴

Cílem konceptu navrženého ICISS je smíření dvou principů, které spolu s v rámci odborného diskurzu dlouhou dobu soupeřily – zásada nevměšování, resp. tomu odpovídající garance státní suverenity, a zvyšující se standard ochrany lidských práv. Koncept odpovědnosti za ochranu navržený ICISS se pokouší oba principy usmířit tím, že posiluje zároveň státní suverenitu i schopnost mezinárodního společenství zasáhnout na ochranu lidských práv, pokud je daný stát neschopen nebo neochoten dostát svým závazkům plynoucím ze státní suverenity. Na jedné straně zdůrazňuje, že primární odpovědnost za ochranu náleží státu a žádá mezinárodní podporu pro budování dostatečných kapacit na úrovni jednotlivých států, které jsou přirozeným prostorem pro ochranu lidských práv. Na druhé straně se snaží posílit i akceschopnost na úrovni mezinárodního společenství, aby jeho členové byli schopni efektivně konkrétní stát zastoupit při plnění povinností ve vztahu k obyvatelstvu daného státu ve věci ochrany lidských práv. Cílem je tedy zvýšit na nejvyšší možnou míru pravděpodobnost, že k porušení lidských práv nedojde a pokud přeci jen prevence neuspěje, tak aby existovaly takové mechanismy, které porušování dokáží rychle zastavit a odstranit jeho příčiny, aby již nemohlo dojít k jeho opakování.

3.3 Zpráva Panelu na vysoké úrovni pro hrozby, výzvy a změnu

Generální tajemník OSN Kofi Annan nechal v roce 2003 vytvořit Panel na vysoké úrovni pro hrozby, výzvy a změnu (*High-level Panel on Threats, Challenges and Change*, dále jen „Panel“) za účelem vyhodnocení hrozeb mezinárodní bezpečnosti v globalizovaném světě, zhodnocení stávajícího institucionálního rámce v čele s OSN pro její udržování a navržení způsobů, jak zlepšit jeho fungování s cílem zajištění a udržení světové kolektivní

---

¹⁵³ Tamtéž, s. 65.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 66.

bezpečnosti. Výsledkem činnosti Panelu byla zpráva s názvem „Bezpečnější svět: naše sdílená odpovědnost“ (*A more secure world: Our shared responsibility*) vydaná OSN v roce 2004. Jejím jádrem je důraz na vzájemnou provázanost bezpečnostních hrozeb a snaha o nalezení uceleného přístupu, který by odpovídal potřebám všech států světa.¹⁵⁵ Shodně se zprávou ICISS uvádí na prvním místě mezi subjekty, které mají globálním bezpečnostním hrozbám (chudoba, šíření nakažlivých nemocí, terorismus nebo šíření jaderných zbraní) čelit, státy.¹⁵⁶ Zpráva Panelu přináší také návrhy směrem k reformě institucí OSN (Rady bezpečnosti a Sekretariátu) a navrhuje také zřídit zcela nový orgán, který by se věnoval výlučně postkonflitní rekonstrukci států (*Peacebuilding Commission*).¹⁵⁷

Zpráva Panelu připomíná, že otázka ochrany lidských práv je zásadním způsobem spojena s otázkou bezpečnosti jednotlivých států. Např. šíření viru HIV a extrémní chudoba ohrožují nejen lidské životy miliónů jednotlivců, ale ve svém důsledku i hospodářství a samotnou existenci některých států.¹⁵⁸

Zpráva Panelu je také kritická směrem k prosazování ochrany lidských práv OSN a doslova uvádí: „*Přestože OSN pomohla na svět konceptu lidské bezpečnosti, nedokázala ho náležitě uvést v život.*“¹⁵⁹ Důkazem jsou podle Panelu stále trvající konflikt mezi Izraelem a Palestinou nebo selhání tváří v tvář genocidě ve Rwandě. Navíc ochota a odvaha členů mezinárodního společenství prokázaná na počátku 90. let 20. století v reakci na iráckou invazi do Kuvajtu postupně opadla, stejně jako široká mezinárodní podpora boji proti terorismu (v důsledku americké invaze do Iráku v roce 2003).

Zásadní změnu mezinárodního bezpečnostního prostředí přinesla revoluce ve světě informačních technologií, která ještě zdůraznila skutečnost, že větší propojení států světa s sebou nese také větší zranitelnost. Toho využívá mezinárodní organizovaný zločin k narušování vlády práva (*rule of law*) v řadě zemí a tímto způsobem de facto destabilizaci celého mezinárodního systému.

Státy s nízkou mírou vynutitelnosti práva, s nízkou schopností udržet veřejný pořádek a zajistit dostatek pracovních míst a fungující hospodářství obecně představují kořeny hned několika hrozeb pro mír a mezinárodní bezpečnost – šíření nakažlivých nemocí, mezinárodní terorismus nebo šíření zbraní hromadného ničení.¹⁶⁰ Posílením státní suverenity lze tedy

---

¹⁵⁵ *A more secure world: Our shared responsibility*, Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change, United Nations Department of Public Information, 2004, s. vii.

¹⁵⁶ *A more secure world*, op. cit., s. viii.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. ix.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 12.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 13.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 14.

posílit mezinárodní bezpečnost ve světovém měřítku. V souvislosti s tím, jak je v důsledku globalizace celý svět propojen, je totiž ohrožení jednoho ohrožením všech a potenciál přenositelnosti krizí je vysoký. Jak dodává zpráva Panelu, mezinárodní ozbrojený zločin, korupce nebo praní špinavých peněz oslabují suverenitu státu, podvazují hospodářský růst a vytvářejí prostředí příznivé pro vypuknutí občanské války.¹⁶¹

Zásadní význam pro účinnou ochranu proti uvedeným hrozbám má mezinárodní spolupráce, protože v globalizovaném světě nemůže zmíněným navzájem propojeným bezpečnostním hrozbám efektivně čelit žádný stát osamoceně, ať už by byl jakkoli vojensky silný.¹⁶²

Rovněž zpráva Panelu, stejně jako zpráva ICISS, vychází z konceptu suverenity jako odpovědnosti a uvádí, že stát má povinnost „... chránit životní úroveň vlastních obyvatel a plnit závazky vůči ostatním členům mezinárodního společenství.“¹⁶³ Oba dokumenty se také shodují v tom, že pokud daný stát není schopen nebo ochoten dostát svým povinnostem, přechází odpovědnost za ochranu jeho obyvatel na členy mezinárodního společenství, kteří jsou při své reakci povinni plně respektovat ustanovení Charty OSN.¹⁶⁴ Lze tedy konstatovat, že jádro konceptu odpovědnosti za ochranu definované ve zprávě ICISS bylo následně podpořeno zprávou Panelu. Tato zpráva začleňuje koncept odpovědnosti za ochranu do širšího rámce kolektivní bezpečnosti, která ukládá povinnosti a sdílenou odpovědnost jak státům, tak mezinárodním institucím.¹⁶⁵ ICISS a Panel se shodují také v důrazu na posílení kapacit jednotlivých států, aby mohly své suverenity užívat zodpovědně.

Zpráva Panelu výslovně prohlašuje, že: „... koncept odpovědnosti státu a mezinárodního společenství za ochranu civilistů před útrapami války a porušováním lidských práv již překonal starší rozpory mezi zastánci zásady nevměšování a příznivci práva na intervenci.“¹⁶⁶ Rezervy však spatřuje Panel v praktické realizaci uvedeného konceptu, protože splnění závazku ze strany OSN vyžaduje dostatečné vojenské kapacity, které jsou závislé na ochotě jednotlivých států. Dalším problémem současného systému kolektivní bezpečnosti je také neochota států uvolnit dostatečné prostředky na prevenci, která je vždy levnější, než reakce na nastalou krizi.¹⁶⁷

---

¹⁶¹ Tamtéž, s. 15.

¹⁶² Tamtéž, s. 16.

¹⁶³ Tamtéž, s. 17.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 18.

¹⁶⁷ Tamtéž.

V oblasti prevence nejprve zpráva Panelu definuje hlavní bezpečnostní hrozby současného systému – chudobu, nezaměstnanost (zejména mladých lidí), šíření nakažlivých nemocí (nejen AIDS, ale také tuberkulóza nebo SARS) a environmentální degradaci (ubývání orné půdy, znečištění vodních zdrojů nebo odlesňování).¹⁶⁸ Panel zdůrazňuje, že je nezbytné vytvořit jednotný systém, jak uvedeným hrozbám čelit, a nikoli řešit každou z nich zvlášť, jak je v současnosti obvyklé. Pro to, aby takový systém mohl být vytvořen, je nezbytná diskuse mezi představiteli nejrozvinutějších států a nejvýznamnějších mezinárodních organizací a také propojení problematiky udržitelného rozvoje a prevence bezpečnostních rizik.¹⁶⁹ Zpráva Panelu v této souvislosti požaduje důsledné sledování Rozvojových cílů tisíciletí (*Millenium Development Goals*), stanovených v roce 2000, dále zvýšení objemu finančních prostředků určených na rozvojovou spolupráci, zavedení rovných podmínek na světových trzích s cílem podpory hospodářského růstu v rozvíjejících zemích, prodloužení splatnosti dluhů těchto zemí nebo dokonce jejich odpuštění a zvýšení objemu finančních prostředků na boj proti šíření viru HIV.¹⁷⁰ Tyto nástroje lze označit jako dlouhodobé nebo strukturální nástroje prevence.

Ve vztahu k prevenci ozbrojených konfliktů může OSN posílit svoji roli rozvojem mezinárodních norem a právních režimů v oblasti řešení sporů, kontroly zbrojení, odzbrojení nebo pomocí rozvíjejícím se státům v oblasti legislativy upravující využívání jejich nerostného bohatství.¹⁷¹ OSN by také měla využít zkušeností, jaké mají regionální mezinárodní organizace v oblasti prevence (Organizace amerických států, Africká unie nebo OBSE) např. v oblasti ochrany menšinových práv nebo ochrany demokraticky zvolených režimů.¹⁷² Předpokladem fungující prevence je podle ICISS i Panelu především systém včasného varování a objektivní analýza informací z dotčeného státu. Jako nástroje přímé prevence uvádí zpráva Panelu na prvním místě preventivní diplomacii a vyjednávání, pokud dojde k dalšímu nárůstu napětí, je podle Panelu vhodné preventivní rozmístění vojenských jednotek (*peacekeeping*).¹⁷³

Prevence hrozby terorismu podle Panelu úzce souvisí s předcházením riziku zneužití šíření jaderných, chemických a biologických zbraní. Panel se také věnuje prevenci hlubších příčin (*root causes*) terorismu a identifikuje následující opatření – zajištění politických práv, podpora demokratických reforem a vlády práva, boj s organizovaným zločinem, chudobou a nezaměstnaností. Uvedená opatření tedy ve svém souhrnu odpovídají prevenci zhroucení

---

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 25.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 26.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 28.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 35.

¹⁷² Tamtéž, s. 36.

¹⁷³ Tamtéž, s. 37-38.

daného státu.¹⁷⁴ Panel dále připomíná význam vzdělávání při prevenci extremismu a intolerance a význam sdílení informací mezi tajnými službami jednotlivých států a kontrolu finančních toků při aktivním potírání mezinárodního terorismu. Panel však zároveň dodává, že i při boji s terorismem je nezbytné dodržovat lidská práva zadržovaných osob a umožnit např. přezkum důvodů zadržení.¹⁷⁵

Hrozba představovaná mezinárodním organizovaným zločinem (*transnational organized crime*) má podle Panelu úzkou souvislost s obchodem s drogami (jedná se o významný zdroj příjmu), šířením viru HIV, obchodováním s lidmi a praním špinavých peněz. Mezinárodní organizovaný zločin využívá korupce politických elit a zastrašování civilistů, a narušuje tak fungování státu obecně.¹⁷⁶ I v případě prevence hrozby mezinárodního organizovaného zločinu tedy můžeme mluvit o prevenci zhroucení státu.

V oblasti odpovědnosti za reakci připomíná zpráva Panelu, že po skončení Studené války došlo díky odblokování situace v RB OSN jednak ke zvýšení počtu přijímaných rezolucí a jednak ke zvýšení počtu případů uložení sankcí jednotlivým státům. Došlo také k proměně povahy ukládaných sankcí a nyní jsou ukládány zpravidla pouze cílené sankce zaměřené proti příslušníkům politických nebo vojenských elit.¹⁷⁷ Tento druh sankcí považuje Panel za důležitý mezistupeň mezi verbálním odsouzením a použitím síly. Mohou být také účinným nástrojem prevence a odstrašení. Panel zároveň připomíná význam důsledného provádění uložených sankcí. RB OSN by společně s jejich uložením měla vždy také zřídit mechanismy dohledu s odpovídajícími pravomocemi a finančním zajištěním. Provádění sankcí by mělo také podléhat auditu ze strany OSN (pod dohledem generálního tajemníka a Rady bezpečnosti) a průběžnému vyhodnocování dopadů sankcí na obyvatele cílového státu.¹⁷⁸

Ohledně použití síly zpráva Panelu připomíná, že tvůrci Charty OSN uznávali, že ozbrojená síla může pomoci prevenci nebo odstrašení hrozeb míru a mezinárodní bezpečnosti a může být použita v odpovědi na akt agrese. Zpráva Panelu doslova uvádí: „*Pokud je vojenská síla užita řádným způsobem a v souladu s právem, je důležitou součástí jakéhokoli funkčního systému kolektivní bezpečnosti...*“¹⁷⁹ Ostatně ustanovení článků 2 (odst. 4), a 51 a kapitol VII a VIII Charty OSN jsou toho důkazem. Panel nicméně zdůrazňuje, že pro zachování míru a mezinárodní bezpečnosti je nezbytné, aby mezi členy mezinárodního

---

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 48.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 49.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 52-54.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 31.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 56.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 62.

společenství panovala shoda ohledně kritérií, po jejichž splnění je použití síly k humanitárním účelům zároveň legální i legitimní. Pokud nejsou oba tyto předpoklady splněny, dochází k ohrožení jak lidské bezpečnosti, tak států samotných.¹⁸⁰

Podle Panelu převládlo po skončení Studené války mezi členy mezinárodního společenství přesvědčení, že mezinárodní bezpečnost nemůže zajistit ani jediná supervelmoc ani rovnováha sil, ale spíše vláda práva a případná kolektivní akce.¹⁸¹

Jako tři hlavní okruhy současného diskurzu ohledně použití síly v mezinárodních vztazích uvádí zpráva Panelu jednak otázku preventivního zásahu proti hrozbě, která však není bezprostřední (*iminent*), dále situace, kdy stát ohrožuje ostatní členy mezinárodního společenství, a konečně také situace, kdy stát ohrožuje vlastní obyvatele. Co se týká prvního okruhu, tak Panel odmítá rozšiřování práva na sebeobranu podle článku 51 Charty OSN a žádá zachování restriktivní interpretace, kdy je možné sílu použít pouze proti hrozbě, která bezprostředně hrozí.¹⁸² Co se týká druhého okruhu, poskytuje kapitola VII Charty podle Panelu dostatečně široký prostor pro adekvátní reakci, a to po zohlednění všech specifík konkrétního případu.¹⁸³ V úvahu je třeba vzít, kdo hrozbu mezinárodní bezpečnosti vyvolal (zda stát nebo nestátní aktér) nebo zda došlo k protiprávnímu použití síly nebo jinému porušení mezinárodního práva jiným způsobem. Důvodem, proč v případě sebeobrany trvá Panel na restriktivním výkladu a v případě ohrožení ostatních členů mezinárodního společenství schvaluje široký prostor pro interpretaci, je patrně skutečnost, že v prvním případě používá sílu pouze jeden z členů mezinárodního společenství a prakticky pouze na základě svého uvážení, zatímco ve druhém případě se jedná o použití síly se souhlasem relativně reprezentativního orgánu mezinárodního společenství (RB OSN).

Zpráva Panelu se také shoduje se zprávou ICISS v tom, že státy by neměly hledat alternativy k Radě bezpečnosti, coby hlavní autoritě použití ozbrojené síly v mezinárodních vztazích, ale snažit se spíše zlepšit její fungování. Podle Panelu je RB OSN plně vybavená k reakci na všechny hrozby, které mohou státy světa ohrozit a rámec kapitoly VII Charty OSN je podle Panelu plně dostačující.¹⁸⁴

Panel i komise ICISS se dále shodují v tom, že s ohledem na pokrok v mezinárodněprávní ochraně lidských práv již nelze vnímat zásadu nevměšování jako neporušitelné dogma. Zpráva Panelu výslovně uvádí, že zmíněná zásada nemůže sloužit jako

---

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² Tamtéž, s. 63.

¹⁸³ Tamtéž, s. 64.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 65.

ochrana státu před uplatněním odpovědnosti za spáchání zločinu genocidy, rozsáhlých etnických čistek nebo rozsáhlého porušování mezinárodního humanitárního práva. Pro takové tvrzení nenachází Panel právní podklad pouze ve smluvním právu (např. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia nebo Ženevské úmluvy se svými Dodatkovými protokoly), ale stejně jako ICISS také v praxi států. Panel v této souvislosti připomíná, že humanitární katastrofy v Somálsku, Rwandě, Kosovu nebo Darfúru obrátily pozornost členů mezinárodního společenství nikoli k výsadám spojeným se státní suverenitou, ale spíše k odpovědnosti, již státy mají vůči svým obyvatelům a ostatním členům mezinárodního společenství.¹⁸⁵ Panel doslova uvádí, že: „... existuje rostoucí přesvědčení (*growing recognition*), že v případech, kdy lze předvídat [humanitární – pozn. V. N.] katastrofu, nejde o 'právo na intervenci' pro některé státy, ale o odpovědnost za ochranu pro všechny [zvýrazněno ve zprávě Panelu] státy...“¹⁸⁶ Jako příklady takových katastrof vyjmenovává zpráva Panelu masové vraždy, znásilnění nebo etnické čistky. Panel dále poznamenává, že existuje zmíněné rostoucí přesvědčení (*growing recognition*), že pokud není stát schopen nebo ochoten své obyvatele ochránit před výše uvedenými humanitárními katastrofami, přechází odpovědnost za ochranu na ostatní členy mezinárodního společenství s tím, že při řešení takové krize by měly přednost dostat nevojenské prostředky řešení (např. mediace nebo vyslání policejní mise) a ozbrojený zásah by měl být využit až jako poslední možnost.¹⁸⁷

K povaze konceptu odpovědnosti za ochranu zpráva Panelu poznamenává, že se jedná o „nově vznikající normu (*emerging norm*), která je poměrně přesně vymezená, avšak ještě ne příliš zažitá.“¹⁸⁸ Co se týká obsahu konceptu, tak v souladu se zprávou ICISS ho člení na tři složky a charakterizuje ho jako: „... kontinuum zahrnující prevenci, pokud je to nezbytné, tak také reakci na násilí a obnovu otřesené (*shattered*) společnosti.“¹⁸⁹ Vznikající normu charakterizuje Panel jako: „... kolektivní mezinárodní odpovědnost za ochranu, která je vykonávána prostřednictvím Rady bezpečnosti udělením mandátu ozbrojené intervenci coby poslední možnosti řešení v případech genocidy a ostatních případech masového zabíjení, etnických čistek nebo vážných porušení mezinárodního humanitárního práva, kterým vláda daného státu není schopna nebo ochotna zabránit.“¹⁹⁰

Po Radě bezpečnosti Panel požaduje, aby přijala seznam kritérií, při jejichž splnění by mělo ze strany členů mezinárodního společenství dojít k použití síly. Cílem sestavení

---

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 66.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 32.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 66.

¹⁹⁰ Tamtéž.

takového seznamu je zvýšení míry pravděpodobnosti dosažení shody v rámci RB OSN ohledně použití síly v konkrétních případech, zvýšení respektu k rozhodnutím RB OSN a minimalizace počtu případů, kdy státy budou jednat bez souhlasu Rady bezpečnosti.¹⁹¹ Panel navrhuje následující minimální seznam kritérií: *závažnost hrozby (seriousness of threat)*, tedy odpověď na otázku, zda dochází v daném případě ke genocidě, etnickým čistkám nebo porušování mezinárodního práva; dále *správný záměr (proper purpose)*, tedy odpověď na otázku, zda je hlavním důvodem intervence opravdu odvrácení humanitární krize; třetím kritériem je *poslední možnost (last resort)*, tedy skutečnost, že byly vyčerpány nevojenské prostředky řešení nebo je pravděpodobné, že by neuspěly; dalším kritériem je *přiměřenost (proportional means)*, která vyžaduje, aby způsob provedení nebo délka intervence byly minimální nezbytně nutné pro dosažení cíle; posledním kritériem je *rovnováha následků (balance of consequences)*, tedy požadavek, aby zásah situaci v cílovém státě ještě nezhoršil.¹⁹² Uvedená kritéria by podle Panelu měly formou deklaratorních rezolucí přijmout Rada bezpečnosti i Valné shromáždění OSN.

Panel připomíná, že samotné přijetí seznamu kritérií ani jeho aplikace na konkrétní případ ovšem nestačí a stejně důležité je také náležité provedení mandátu v praxi. V této souvislosti Panel vyzývá státy, aby provedly potřebné reformy svých ozbrojených složek, aby měly dostatečné kapacity pro operativní nasazení do mírových operací s mandátem OSN.¹⁹³

Ohledně vlastního průběhu intervence za použití ozbrojené síly připomíná Panel, že primární odpovědnost za ochranu civilistů během konfliktu mají bojující strany, a to bez ohledu na to, zda jde o státy nebo nestátní aktéry. Za všech okolností je nezbytné dodržovat příslušné normy mezinárodního práva.¹⁹⁴

V oblasti odpovědnosti za obnovu spojuje zpráva Panelu shodně se zprávou ICISS otázku rekonstrukce poničené země s prevencí dalšího ozbrojeného konfliktu. Jako základní východisko v tomto směru uvádí Panel odzbrojení zneprátelených stran. Potom by mělo následovat znovu začlenění bývalých ozbrojenců zpět do společnosti, prevence nezaměstnanosti a pouličního násilí. Dalším předpokladem rekonstrukce poničené země a budování míru je ustavení veřejných institucí, které budou fungovat na základě vlády práva (*rule of law*). Uvedená opatření prohlašuje Panel za lacinější nástroje než reakce na vzniklou katastrofu a následná obnova daného státu.¹⁹⁵

---

¹⁹¹ Tamtéž, s. 67.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Tamtéž, s. 69.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 73.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 72.

Zpráva Panelu přináší také návrhy na reformu institucionálního rámce OSN. V první řadě navrhuje rozšíření počtu členů RB OSN o státy, které nejvíce přispívají na činnost OSN (finančně nebo materiálně), ale odmítá zvýšení počtu států s právem veta. Navrhuje také zavedení tzv. indikativního hlasování v Radě bezpečnosti, v rámci kterého by se členové RB OSN nezávazně vyjádřili k předloženému návrhu.¹⁹⁶ Motivací pro tento návrh je patrně snaha zabránit neschopnosti RB OSN přijmout rozhodnutí kvůli užití veta některým ze stálých členů.

Panel také navrhuje zřídit Komisi pro budování míru (*Peacebuilding Commission*), která by měla za úkol indikovat ve světě země, kterým hrozí zhroucení (tedy selhání základních funkcí státu), přijetí potřebných preventivních kroků a organizace postkonfliktní rekonstrukce daného státu.¹⁹⁷ Panel požaduje také zřízení Kanceláře pro podporu budování míru (*Peacebuilding Support Office*) v rámci Sekretariátu jako administrativní zázemí výše uvedené Komise pro budování míru.¹⁹⁸

Panel dále požaduje, aby Vysoký komisař OSN pro lidská práva předkládal každoročně zprávu o stavu lidských práv ve světě a pravidelně informoval Radu bezpečnosti a Komisi pro budování míru. Panel ve své zprávě také požaduje vznik nové funkce zástupce generálního tajemníka pro mír a bezpečnost.¹⁹⁹

Zpráva Panelu vyjadřuje podporu vzniku nových regionálních mezinárodních organizací, ale požaduje, aby respektovaly primární odpovědnost za mír a mezinárodní bezpečnost, která náleží OSN. Mezinárodní organizace by měly s OSN spolupracovat, vždy jednat v souladu s cíly OSN a pro své případné mírové operace by se vždy měly snažit získat souhlas RB OSN. Panel však v případech potřeby neodkladného zásahu výslovně připouští možnost udělení souhlasu Rady bezpečnosti až následně, po zahájení intervence.²⁰⁰

3.4 Zpráva generálního tajemníka OSN Kofiho Annana

V rámci příprav na Světový summit, který měl v roce 2005 zhodnotit pokrok při dosahování Rozvojových cílů tisíciletí (*Millenium Development Goals*) vytyčených na Summitu tisíciletí (*Millenium Summit*) roku 2000, vydal tehdejší generální tajemník OSN Kofi Annan zprávu nazvanou „Ve větší svobodě: směrem k rozvoji, bezpečnosti a lidským právům pro

---

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 82.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 83.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 84.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 90-91. Funkce zástupce generálního tajemníka pro mír a bezpečnost zřízena nebyla, roku 2004 byla nicméně zřízena funkce zvláštního poradce pro prevenci genocidy a roku 2007 došlo ke zřízení funkce zvláštního poradce generálního tajemníka pro odpovědnost za ochranu.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 85.

všechny“ (*In larger freedom: towards development, security and human rights for all*). Tento dokument měl navrhnout agendu pro připravované vrcholné setkání světových státníků a obrátit jejich pozornost k zásadním tématům globálního významu.

Mezi základními východisky lze najít některé společné body se zprávou ICISS a se zprávou Panelu. V první řadě jde o prohlášení, že hlavní motivací států při plnění výše zmíněných cílů a přetavení slov v konkrétní politické činy mají být přání a naděje lidí, ať žijí kdekoli (*the needs and hopes of people everywhere*).²⁰¹ Dále je to důraz na silné suverénní státy, které mají co nejlépe sloužit vlastním obyvatelům a jsou základními stavebními prvky mezinárodního systému.²⁰² Zpráva rozlišuje tři okruhy svobody, ve kterých je potřeba dosáhnout zlepšení, aby byl zajištěn udržitelný rozvoj, lidská bezpečnost a garantována lidská práva pro co největší počet obyvatel Země. Ostatně na propojení uvedených oblastí upozornil generální tajemník již ve své zprávě z roku 2000, kde tyto oblasti přirovnal k třem vrcholům jednoho trojúhelníku.²⁰³ Jedná se o svobodu od nedostatku (*freedom from want*), tedy oblast, která pokrývá boj s chudobou a zahrnuje problematiku rozvojové spolupráce, klimatických změn nebo mechanismy proti šíření nakažlivých chorob.²⁰⁴ Druhou oblastí je svoboda od strachu (*freedom from fear*), která zahrnuje boj s terorismem, prevenci šíření jaderných, chemických nebo biologických zbraní, snižování rizika vypuknutí ozbrojeného konfliktu nebo požadavek na přijetí kritérií přípustného použití ozbrojené síly Radou bezpečnosti.²⁰⁵ Třetí oblastí je svoboda žít důstojně (*freedom to live in dignity*), která pokrývá problematiku prosazování vlády práva, lidských práv a demokracie.²⁰⁶

Na počátku kapitoly věnované svobodě od strachu generální tajemník OSN výslovně připomíná zprávu Panelu a otevřeně se hlásí k širokému pojetí kolektivní bezpečnosti, které Panel navrhuje.²⁰⁷ Hrozby mezinárodní bezpečnosti podle něj nezahrnují pouze tradiční mezistátní ozbrojené konflikty, ale také vnitrostátní občanské nepokoje, organizovaný zločin, terorismus, zbraně hromadného ničení, chudobu, infekční choroby nebo degradaci životního prostředí. Všechny uvedené hrozby podkopávají podle Annana postavení suverénních států

---

²⁰¹ In larger freedom: towards development, security and human rights for all, Report of the Secretary-General, A/59/2005, dostupné online na: http://www.un.org/en/events/pastevents/in_larger_freedom.shtml (7. 3. 2014), s. 5.

²⁰² In larger freedom, op. cit., s. 6.

²⁰³ Viz zprávu We the peoples – the role of the United Nations in the 21st century, Millenium Report of the Secretary-General, A/54/2000, dostupnou online na:

http://www.un.org/en/events/pastevents/we_the_peoples.shtml (31. 3. 2014)

²⁰⁴ In larger freedom, op. cit., s. 7-24.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 24-34.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 34-39.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 24.

jako základní jednotku mezinárodního systému.²⁰⁸ Ve shodě se zprávou ICISS i zprávou Panelu konstatuje Kofi Annan, že uvedené hrozby jsou vzájemně natolik propojené, že ohrožení jednoho ze členů mezinárodního společenství znamená ohrožení všech jeho členů.

V oblasti snižování rizika vypuknutí války zdůrazňuje tehdejší generální tajemník OSN, že hlavním úkolem OSN by měla být prevence a případné řešení ozbrojených konfliktů. Prevence by podle jeho názoru měla odpovídat širokému pojetí mezinárodní bezpečnosti vytyčené výše – zahrnovat by tedy měla jak boj s chudobou a podporu udržitelného rozvoje, tak posilování kapacit jednotlivých států pro zvládání konfliktu, přes podporu demokracie a vlády práva, regulaci obchodu se zbraněmi až po preventivní rozmístění jednotek OSN.²⁰⁹

Zvláštní důraz klade Annan na mediaci, ukládání sankcí a mírové operace OSN. Zatímco pro vyšší efektivitu mediace konfliktů požaduje Kofi Annan zvýšení příspěvků od členských států, pro zvýšení efektivitu sankcí je podle něj potřeba především posílit kapacity jednotlivých států a zavést mechanismy kontroly jejich implementace.²¹⁰ Co se týká mírových misí, tak v oblasti tzv. peacekeepingu připomíná význam spolupráce OSN a regionálních mezinárodních organizací a v oblasti tzv. peacebuildingu podporuje návrh Panelu na zřízení dvou nových orgánů – mezivládní Komisi pro budování míru (*Peacebuilding Commission*) a v rámci Sekretariátu OSN také Kancelář pro podporu budování míru (*Peacebuilding Support Office*).²¹¹

Kofi Annan se také věnuje otázce použití síly na ochranu míru a mezinárodní bezpečnosti. Ve své zprávě podotýká, že pro všechny aktuální hrozby poskytuje vhodné východisko Charta OSN – bezprostředně hrozícímu nebezpečí (*imminent threats*) lze efektivně čelit sebeobranou podle článku 51 Charty OSN, případy hrozeb hrozících nikoli bezprostředně by měly být posouzeny Radou bezpečnosti OSN a případně řešeny podle kapitoly VII Charty OSN (Annan sem řadí i příklady genocidy, etnické čistky nebo zločiny proti lidskosti)²¹² Někdejší generální tajemník OSN se s ICISS a s Panelem shoduje také v názoru, že státy by neměly hledat alternativu k RB OSN jako zdroji autority v mezinárodním systému, ale spíše se snažit zlepšit její fungování.²¹³ Jedním ze způsobů k takovému zlepšení je podle Kofiho Annana rezoluce Rady bezpečnosti, která by definovala kritéria pro použití síly v mezinárodních vztazích, kterými by se následně RB OSN řídila při svém posuzování konkrétních případů ohrožení míru a bezpečnosti. Ohledně takových kritérií

---

²⁰⁸ Tamtéž, s. 25.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 29-30.

²¹⁰ Tamtéž, s. 30.

²¹¹ Tamtéž, s. 31.

²¹² Tamtéž, s. 33.

²¹³ Tamtéž.

se Annan v zásadě shoduje s návrhem Panelu a uvádí *závažnost hrozby (seriousness of threat)*, dále *správný záměr (proper purpose)*, *vyčerpání nevojenských prostředků řešení, přiměřenost (proportional means)* a *rozumné vyhlídky na úspěch (reasonable chance of success)*.²¹⁴

Značnou pozornost věnuje Kofi Annan ve své zprávě pochopitelně také ochraně lidských práv. Zdůrazňuje, že podmínkou úspěchu každé snahy o zajištění mezinárodní bezpečnosti a budoucího rozvoje je respekt k lidské důstojnosti.²¹⁵ Připomíná také, že zkušenosti s řešením humanitárních krizí na sklonku 20. století dokazují, že žádný právní princip, ani státní suverenita, nemohou sloužit jako závěs, za kterým může být beztrestně páchána genocida nebo zločiny proti lidskosti.²¹⁶ Annan podotýká, že problémem současné mezinárodněprávní ochrany lidských práv není nedostatečný smluvní rámec, ale spíše jeho důsledná implementace. Vyzývá proto např. členské státy OSN k přijetí konkrétních kroků za účelem dodržování rovného přístupu ke všem členům mezinárodního společenství při porušení mezinárodního práva.²¹⁷ Kofi Annan připomíná, že Deklarace tisíciletí (*Millenium Declaration*) potvrdila závazek všech členů mezinárodního společenství podporovat vládu práva (*rule of law*) jako nejdůležitější rámec pro prosazování lidské bezpečnosti a trvalého rozvoje.²¹⁸ Nicméně odpovědnost za zajištění lidské bezpečnosti má podle něj také OSN, která nemůže v případech genocidy nebo masového porušování lidských práv pouze nečinně přihlížet utrpení nevinných lidí.²¹⁹

Je logickým pokračováním výše uvedeného, že tehdejší generální tajemník OSN ve své zprávě zmiňuje zprávu ICISS a zprávu Panelu a otevřeně podporuje jimi vymezený koncept odpovědnosti za ochranu. Konstatuje, že primární odpovědnost za ochranu svých obyvatel náleží jednotlivým státům a v případě, že stát není schopen nebo ochoten této odpovědnosti dostát, přechází odpovědnost na mezinárodní společenství, které nejprve použije prostředky diplomatické nebo humanitární, ale v krajním případě může sáhnout i k donucovacím opatřením v souladu s ustanoveními Charty OSN.²²⁰ V případech použití síly požaduje Annan posouzení konkrétní situace podle kritérií popsanych dříve jako doporučení pro rozhodování RB OSN.

Kromě implementace konceptu odpovědnosti za ochranu navrhuje ještě další kroky pro dosažení cíle označeného jako svoboda žít důstojně (*freedom to live in dignity*). Uvádí

---

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ Tamtéž, s. 34.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ Tamtéž, s. 34 – 35.

²¹⁸ Tamtéž, s. 35.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ Tamtéž.

vytvoření zvláštního oddělení v rámci již zmíněné Kanceláře pro podporu budování míru (*Peacebuilding Support Office*), plná součinnost států s Mezinárodním trestním soudem a ostatními mezinárodními trestními tribunály nebo podpora činnosti Mezinárodního soudního dvora.²²¹ Požaduje dále posílení Úřadu vysokého komisaře pro lidská práva a podporu šíření principu demokracie ve smyslu práva občanů konkrétního státu, vybrat si způsob vlády a ty, kteří jim budou vládnout.²²² V této souvislosti požaduje Kofi Annan založení Fondu na podporu demokracie (*democracy fund*) v rámci OSN, který by poskytoval podporu jednotlivým státům při vytvoření nebo posílení demokratického zřízení.²²³

3. 5 Závěrečný dokument Světového summitu

Světový summit (*World Summit*) se konal v září 2005 v New Yorku a jednalo se o největší setkání hlav států a vlády v dějinách. Světoví státníci se zabývali celou řadou globálních problémů lidstva (terorismus, boj s chudobou, šíření nakažlivých nemocí, degradace životního prostředí nebo šíření zbraní hromadného ničení) a součástí agendy se nakonec stal i koncept odpovědnosti za ochranu. Veronika Bílková uvádí čtyři faktory, které zařazení tohoto konceptu na pořad jednání umožnily. Jedná se o aktivní lobbying ze strany kanadské vlády a členů ICISS, dále podporu ze strany generálního tajemníka OSN Kofiho Annana, změnu postoje USA a podporu ze strany řady afrických států.²²⁴

Veronika Bílková uvádí také rozdělení jednotlivých států do třech táborů podle jejich vztahu ke konceptu odpovědnosti za ochranu v období před konáním summitu. Mezi příznivci byly země Evropy (Itálie, Norsko, Velká Británie), Ameriky (Argentina, Kanada, Mexiko) nebo Afriky (JAR, Rwanda), mezi odpůrci pak Čína, Rusko, Venezuela, Zimbabwe, většina zemí muslimského světa, ale také Indie nebo USA, do třetí skupiny států spadaly země s ne příliš vyhraněnou pozicí vůči zmíněnému konceptu (mimo jiné také Česká republika).²²⁵

Závěrečný dokument Světového summitu (*World Summit Outcome Document*) má podobu rezoluce Valného shromáždění OSN a je věnován globálním problémům z oblastí rozvojové spolupráce, kolektivní bezpečnosti, podpoře lidských práv a vlády práva a posílení role OSN.²²⁶ Podporuje závěry Summitu tisíciletí (*Millenium Summit*) a řady dalších

---

²²¹ Tamtéž, s. 36.

²²² Tamtéž, s. 37-38.

²²³ Tamtéž, s. 39.

²²⁴ Bílková, op. cit., s. 43.

²²⁵ Tamtéž, s. 41-42.

²²⁶ UN Doc. A/RES/60/1, 2005 World Summit Outcome Document, dostupný online na: <http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf> (7. 3. 2014)

konferencí a přijatých dokumentů věnovaných výše uvedeným tématickým okruhům. S ohledem na již dříve uvedené propojení globálních problémů a jim odpovídajícím implikacím pro mezinárodní bezpečnost lze ustanovení Závěrečného dokumentu Světového summitu (dále jen „Závěrečný dokument“) o rozvojové spolupráci (ať již se jedná o ustanovení v oblasti mezinárodního obchodu, genderové rovnosti nebo dostupnosti zdrojů neznečištěné vody) chápat jako součást prevence ozbrojených konfliktů a v důsledku také jako součást preventivních opatření podle konceptu odpovědnosti za ochranu.

Závěrečný dokument zdůrazňuje povinnost států řešit vzájemné spory mírovými prostředky v souladu s ustanoveními Charty OSN za případného předložení dané věci Mezinárodnímu soudnímu dvoru nebo využití zprostředkování generálního tajemníka OSN.²²⁷ Závěrečný dokument klade také značný důraz na roli orgánů OSN (zejm. Rady bezpečnosti a Valného shromáždění) při řešení ozbrojených konfliktů. Zdůrazňuje, že stávající ustanovení Charty OSN jsou plně dostačující pro řešení všech bezpečnostních hrozeb současného globalizovaného světa a že primární odpovědnost za udržení míru a mezinárodní bezpečnosti má RB OSN.²²⁸

Jedním z konkrétních výstupů Světového summitu je zřízení Komise pro budování míru (*Peacebuilding Commission*) jako poradního mezivládního orgánu, který má za cíl shromažďovat příklady dobré praxe a navrhopvat strategie pro rekonstrukci zemí poničených ozbrojeným konfliktem. Při své činnosti má konzultovat svá doporučení se zástupci orgánů OSN, ale i Světové banky nebo Mezinárodního fondu a každoročně má předkládat zprávu VS OSN.²²⁹ Společně s Komisí pro budování míru navrhuje Závěrečný dokument zřídit také Fond pro budování míru (*Peacebuilding Fund*), který by shromažďoval prostředky od dobrovolných dárců pro podporu projektů postkonfliktní rekonstrukce, a dále malý administrativní aparát v rámci Sekretariátu OSN jako potřebné zázemí Komise pro budování míru.²³⁰

Závěrečný dokument také zdůrazňuje roli sankcí jako vhodného prostředku prevence ozbrojených konfliktů bez použití síly, podporuje cílené sankce proti konkrétním osobám a vyzývá RB OSN k důslednému monitoringu uložených sankcí. Připomíná nutnost průběžného hodnocení umístění konkrétní osoby na seznam jednotlivců, proti kterým jsou sankce zavedeny.²³¹

---

²²⁷ 2005 World Summit Outcome Document, op. cit., s. 21.

²²⁸ Tamtéž, s. 22.

²²⁹ Tamtéž, s. 24-25.

²³⁰ Tamtéž, s. 25.

²³¹ Tamtéž, s. 26.

Závěrečný dokument také připomíná státům odpovědnost za dodržování lidských práv²³² a podporuje šíření hodnot vlády práva a demokracie s tím, že neexistuje jeden univerzálně platný model demokratického zřízení.²³³

Konceptu odpovědnosti za ochranu věnuje Závěrečný dokument samostatný oddíl v rozsahu dvou odstavců. Již v názvu oddílu jasně stanoví, že koncept v pojetí tohoto dokumentu je omezen pouze na čtyři nejzávažnější mezinárodní zločiny – genocidu, válečné zločiny, etnické čistky a zločiny proti lidskosti.²³⁴ Dále uvádí, že primární odpovědnost za ochranu vlastních obyvatel před zmíněnými zločiny má konkrétní stát a mezinárodní společenství má povinnost státům pomáhat při naplňování této odpovědnosti.²³⁵ Mezinárodní společenství má navíc sekundární odpovědnost za ochranu všech jednotlivců (*responsibility to help to protect populations*) před výše uvedenými zločiny, a to prostřednictvím orgánů OSN za využití diplomatických nebo humanitárních nástrojů v souladu s ustanoveními kapitol VI a VII Charty OSN.²³⁶ V případech, kdy se nevojenské prostředky nejeví jako odpovídající nebo daný stát při plnění své odpovědnosti za ochranu vlastního obyvatelstva před zmíněnými zločiny zjevně selže (*manifestly fails*), je přípustný podle Závěrečného dokumentu kolektivní zásah s mandátem RB OSN, který bude omezený co do časového trvání i způsobu provedení.²³⁷ Kromě uvedeného omezení ovšem Závěrečný dokument nestanoví žádná kritéria pro použití síly z humanitárních důvodů, naopak výslovně uvádí, že RB OSN bude vždy postupovat případ od případu. Dalšímu rozvoji konceptu odpovědnosti za ochranu by se pak podle Závěrečného dokumentu mělo věnovat výlučně Valné shromáždění ve spolupráci se zvláštním poradcem generálního tajemníka OSN pro prevenci genocidy. Členové mezinárodního společenství také vyjádřili v dotčeném dokumentu odhodlání pomáhat státům při budování potřebných kapacit pro ochranu obyvatel před zmíněnými zločiny a poskytnout takovou pomoc ještě předtím, než humanitární krize vypukne.²³⁸

Jak je patrné z výše uvedeného, byl koncept odpovědnosti za ochranu při schvalování textu Závěrečného dokumentu Světového summitu značně zúžen a jeho aplikace omezena pouze na nejzávažnější mezinárodní zločiny. Jedná se patrně o cenu nezbytnou, kterou bylo nutné zaplatit za prosazení tohoto nového konceptu do právního dokumentu schváleného největším shromážděním hlav států a vlád v dějinách. Každý kompromis vyžaduje ústupky

---

²³² Tamtéž, s. 27-28.

²³³ Tamtéž, s. 29-30.

²³⁴ Tamtéž, s. 30.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ Tamtéž.

všech zúčastněných stran a vezmeme-li v úvahu značně rozdílná stanoviska jednotlivých států ohledně konceptu odpovědnosti za ochranu, je znění odstavců 138 a 139 Závěrečného dokumentu patrně maximem možného v současném mezinárodním systému.

Co se týká definice jednotlivých případů, kdy by mělo dojít k aktivaci uvedeného konceptu (nejzávažnější mezinárodní zločiny), jedná se ve třech případech o pojmy definované v normách mezinárodního trestního práva. Definice genocidy je obsažena v ustanovení článku 6 Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (dále jen „Statut“), resp. článku 2 Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia.²³⁹ Válečné zločiny jsou definovány v člancích 50, 51, 130, 147 a 85 Ženevských úmluv I, II, III a IV z roku 1949 a Dodatkového protokolu I z roku 1977 k uvedeným úmluvám.²⁴⁰ Zločiny proti lidskosti jsou definovány v ustanovení článku 7, odstavci 1., Statutu.²⁴¹ Etnické čistky zatím jako samostatný zločin definovány nejsou, nicméně je lze podřadit pod ustanovení článku 7, odstavce 1., písmeno h Statutu.²⁴²

Při srovnání konceptu definovaného zprávou ICISS a pojetím Závěrečného dokumentu je patrná také absence postkonfliktní rekonstrukce ve druhém zmiňovaném dokumentu. Na druhou stranu byla v Závěrečném dokumentu složka prevence posílena a členové mezinárodního společenství mohou monitorovat situaci v konkrétním státě a používat prostředky podle kapitol VI a VII Charty OSN ještě před vypuknutím humanitární krize, což zpráva ICISS, zpráva Panelu ani zpráva generálního tajemníka neumožňovaly.

Zatímco konstrukce dvojí odpovědnosti za ochranu zůstala i v Závěrečném dokumentu zachována, rozdíl je patrný v definici okamžiku přechodu odpovědnosti ze státu na mezinárodní společenství. Zprávy ICISS, Panelu i generálního tajemníka shodně požadovaly, aby konkrétní stát byl „neochoten nebo neschopen dostát své odpovědnosti za ochranu vlastních obyvatel“. Závěrečný dokument oproti tomu požaduje, aby daný stát „zjevně selhal“. Dalším rozdílem je absence kritérií, při jejichž splnění by RB OSN mohla nebo dokonce měla přistoupit k použití síly v reakci na humanitární katastrofu. Zatímco dřívější dokumenty obsahovaly požadavek, aby členové Rady bezpečnosti seznam takových kritérií přijali a vyslovili vůli řídit se jím při rozhodování o konkrétních případech, v Závěrečném dokumentu

---

²³⁹ Viz text Statutu dostupný online na: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283503/RomeStatutEng1.pdf> (6. 4. 2014).

²⁴⁰ Viz text Ženevských úmluv I, II, III, IV a Dodatkového protokolu I dostupný online na: <http://www.icrc.org/eng/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions/> (6. 4. 2014).

²⁴¹ Viz text Statutu, op. cit., supra 239.

²⁴² Tamtéž.

tento požadavek schází a naopak je tam výslovně uvedeno, že RB OSN bude postupovat případ od případu.²⁴³

Veronika Bílková připomíná, že v Závěrečném dokumentu také chybí požadavek na omezení práva veta stálých členů Rady bezpečnosti, který byl rovněž obsažen v dřívějších dokumentech jako důležitý nástroj zvýšení efektivity rozhodování RB OSN.²⁴⁴ Veronika Bílková zároveň na druhé straně oceňuje Závěrečný dokument za rozšíření možností prevence a konstatuje, že Světový summit tím: „... *potvrdil, že páchaní závažných zločinů, i jejich prevence a následná rekonstrukce země, představují předmět všeobecného zájmu a státy se v této sféře nemohou bránit suverenitou nebo nevměšováním.*“²⁴⁵

Kompromisní znění obsažené v Závěrečném dokumentu vyvolalo mezi politiky i členy akademické obce pochopitelně rozdílné reakce – pro jedny bylo vágní a nedostatečné, pro druhé skvělou zprávou a významným pokrokem.²⁴⁶ Jedná se však rozhodně o pozitivní krok v mezinárodněprávní ochraně lidských práv, protože na rozdíl od dříve proklamovaného práva na intervenci nebo dokumentů konstruujících mezinárodní normy *de lege ferenda*, jedná se v případě Závěrečného dokumentu o právní dokument přijatý na úrovni reprezentativního mezinárodního orgánu OSN, jehož legitimita může být jen obtížně zpochybnována.

3.6 Implementace konceptu odpovědnosti za ochranu

Poté, co byl koncept odpovědnosti za ochranu formálně schválen na Světovém summitu v roce 2005, vstoupil do své další vývojové fáze – implementace. Na ní se podíleli různou měrou a různými způsoby orgány OSN i zástupci mezinárodních nevládních organizací.

Generální tajemník OSN byl v krátké historii vývoje konceptu odpovědnosti za ochranu vždy jeho významným zastáncem – to platí jak o Kofim Annanovi, tak o jeho nástupci Pan Ki-Munovi. V oblasti implementace je nutné zmínit kromě předkládání zpráv VS OSN nebo veřejných vystoupení generálního tajemníka také zřízení funkce zvláštního poradce generálního tajemníka pro odpovědnost za ochranu roku 2007 z popudu Pan Ki-Muna. Zvláštní poradce pro odpovědnost za ochranu má za úkol spolupracovat se zvláštním poradcem pro prevenci genocidy²⁴⁷ a připravovat pro generálního tajemníka koncepční a

---

²⁴³ 2005 World Summit Outcome Document, op. cit., s. 30.

²⁴⁴ Bílková, op. cit., s. 46.

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Podrobněji viz Bílková, op. cit., s. 46-47.

²⁴⁷ Tato funkce byla zřízena v roce 2004 z podnětu Kofiho Annana.

podkladové materiály ohledně implementace konceptu odpovědnosti za ochranu. Byl to právě zvláštní poradce pro odpovědnost za ochranu, Edward Luck, jenž připravil dokument, který byla v roce 2009 vydána jako zpráva generálního tajemníka s názvem „Implementace odpovědnosti za ochranu“ (*Implementing the responsibility to protect*).²⁴⁸ Uvedená zpráva (dále jen jako „Zpráva“) hned ve svém úvodu navazuje na odstavce Závěrečného dokumentu věnované konceptu odpovědnosti za ochranu a zdůrazňuje, že nyní je třeba hledat cesty správné implementace a nikoli se znovu zabývat jeho podstatou.²⁴⁹ Zpráva potvrzuje *úzké a hluboké* (*deep and narrow*) pojetí konceptu – tj. úzké vymezení případů, na které se aplikuje (čtyři nejvážnější mezinárodní zločiny), a zároveň široké spektrum opatření, která lze na základě posouzení konkrétních okolností použít pro dosažení účelu konceptu.²⁵⁰ Zpráva také podporuje konstrukci konceptu, jak byla navržena Závěrečného dokumentu, tedy s primární odpovědností náležející danému státu, pomoci mezinárodního společenství danému státu při naplňování této odpovědnosti a případné adekvátní reakce v případě, kdy daný stát zjevně selže. Této struktuře by měla odpovídat také „trojpilířová“ konstrukce implementace konceptu.²⁵¹

Ve vztahu k původní struktuře konceptu (odpovědnost za prevenci, reakci a obnovu) klade Zpráva značný důraz na prevenci, kterou chápe dosti široce, což odpovídá trendu popsaném v dřívějších dokumentech věnovaných odpovědnosti za ochranu – tedy zahrnutí hlubších a strukturálních příčin ozbrojených konfliktů. V otázce reakce na vzniklou krizi by mezinárodní společenství mělo dát nejprve přednost nevojenským prostředkům a ozbrojená síla by měla být použita až jako krajní způsob řešení. Poměrně malou pozornost věnuje Zpráva otázce postkonfliktní rekonstrukce, což opět odpovídá znění textu Závěrečného dokumentu.

Generální tajemník OSN Pan Ki-Mun věnuje implementaci konceptu pozornost soustavně a zprávu o implementaci odpovědnosti za ochranu vydává každý rok. V roce 2010 byl jejím hlavním tématem systém včasného varování²⁵², v roce 2011 byla věnována spolupráci OSN a mezinárodních regionálních a subregionálních smluvních mechanismů při

---

²⁴⁸ UN Doc. A/63/677, *Implementing the responsibility to protect, Report of the Secretary-General, 2009*, dostupná na: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/63/677 (8. 4. 2014)

²⁴⁹ *Implementing the responsibility to protect*, op. cit., s. 4.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 8.

²⁵¹ Tamtéž, s. 8-9.

²⁵² UN Doc. A/64/864, *Early warning, assesment and the responsibility to protect, Report of the Secretary-General, 2010*, dostupná online na: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/64/864 (13. 4. 2014)

prosazování konceptu odpovědnosti za ochranu²⁵³, roku 2012 se zaměřila na adekvátní reakci mezinárodního společenství v případě selhání konkrétního státu a souvislosti reakce a prevence²⁵⁴ a v roce 2013 byla v centru její pozornosti prevence a možnosti, jak může mezinárodní společenství pomoci danému státu zvýšit svou kapacitu s ohledem na primární odpovědnost za ochranu vlastních obyvatel.²⁵⁵

Při přípravě uvedených dokumentů hrají klíčovou roli jednak zvláštní poradce generálního tajemníka OSN pro prevenci genocidy a jednak zvláštní poradce generálního tajemníka OSN pro odpovědnost za ochranu. V první zmíněné funkci se od roku 2004 postupně vystřídali Juan Méndez, Francis Deng a od roku 2012 ji zastává Adama Dieng. Druhý uvedený post zastával od roku 2008 Edward Luck a od června 2013 jej nahradila Jennifer Welshová.

Přestože Závěrečný dokument odkazuje další diskusi o rozvoji konceptu odpovědnosti za ochranu do agendy Valného shromáždění, přihlásila se k němu brzy také Rada bezpečnosti. Stalo se tak poprvé v rezoluci č. 1674 (2006), která je věnována ochraně civilistů za ozbrojených konfliktů²⁵⁶ a krátce poté také v rezoluci č. 1706 (2006), která se zabývala situací v súdánském Dárfúru.²⁵⁷ Tento přístup RB OSN je třeba ocenit, protože jak připomíná Veronika Bílková, Rada bezpečnosti je garantem mezinárodní bezpečnosti a má rozhodovat o použití ozbrojené síly v případech reakce mezinárodního společenství v souladu s konceptem odpovědnosti za ochranu.²⁵⁸ Další rezoluce, ve kterých se RB OSN otevřeně hlásí ke konceptu odpovědnosti za ochranu, jsou uvedeny v následujícím oddíle věnovaném aplikaci konceptu v praxi.

Valné shromáždění se naopak konceptem odpovědnosti za ochranu zabývalo dlouho jen okrajově (de facto jen vystoupení delegátů a generálního tajemníka v rámci obecných debat), přestože právě tento orgán se podle Závěrečného dokumentu měl rozvoji konceptu věnovat. Změna přišla v červenci roku 2009, kdy byla uvedenému konceptu věnována cílená

---

²⁵³ UN Doc. A/65/877 – S/2011/393, The role of regional and subregional arrangements in implementing the responsibility to protect, Report of the Secretary-General, 2011, dostupné online na:

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/65/877 (13. 4. 2014)

²⁵⁴ UN Doc. A/66/864 – S/2012/578, The responsibility to protect: timely and decisive response, Report of the Secretary-General, 2012, dostupné na: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/66/874 (13. 4. 2014)

²⁵⁵ UN Doc. A/67/929 – S/2013/399, Responsibility to protect: State responsibility and prevention, Report of the Secretary-General, 2013, dostupné online na: <http://responsibilitytoprotect.org/UNSG%20Report%20on%20RtoP%20and%20State%20Responsibility%20and%20Prevention%281%29.pdf> (13. 4. 2014)

²⁵⁶ Viz text rezoluce UN Doc. S/RES/1674 ze dne 28. 4. 2006, dostupný online na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/331/99/PDF/N0633199.pdf?OpenElement> (6. 4. 2014)

²⁵⁷ Viz text rezoluce UN Doc. S/RES/1706 ze dne 31. 8. 2006, dostupný online na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/484/64/PDF/N0648464.pdf?OpenElement> (6. 4. 2014)

²⁵⁸ Bílková, op. cit., s. 55.

diskuse, a většina států koncept v podobě uvedené v Závěrečném dokumentu podpořila. Konkrétním výstupem se stala rezoluce č. 63/308 (2009), jejímž prostřednictvím vzalo Valné shromáždění na vědomí Zprávu a vyjádřilo vůli dále se konceptem odpovědnosti za ochranu zabývat.²⁵⁹ Veronika Bílková k výsledkům diskuse mezi delegáty VS OSN uvádí, že shoda panovala nejen ohledně „úzkého a hlubokého“ pojetí konceptu tak, jak byl popsán v Závěrečném dokumentu, ale také na „trojpilířové“ struktuře konceptu, důrazu na prevenci nebo v názoru, že koncept odpovědnosti za ochranu není nepřitelem principu státní suverenity.²⁶⁰

Aktivní byly při implementaci také mezinárodní nevládní organizace. Příkladem je mimo jiné vznik Globálního střediska pro odpovědnost za ochranu (*Global Centre for the Responsibility to Protect*), které roku 2008 založily organizace International Crisis Group, Human Rights Watch, Oxfam International, Refugees International a World Federalist Movement – Institute for Global Policy. Středisko má za úkol shromažďovat a analyzovat informace a předkládat světové veřejnosti studie věnované konceptu odpovědnosti za ochranu. Lobbingu ve prospěch konceptu v USA se od roku 2006 věnuje Mezinárodní koalice pro odpovědnost za ochranu (*International Coalition for the Responsibility to Protect*).²⁶¹

3.7 Aplikace odpovědnosti za ochranu v praxi

Zásadní pro jakýkoli koncept je jeho aplikovatelnost v praxi. Přestože odpovědnost za ochranu je stále relativně mladý koncept, byl již v praxi aplikován. Veronika Bílková zkoumá celkem sedm příkladů humanitárních krizí v období po přijetí Závěrečného dokumentu do roku 2009 s ohledem na možnou aplikaci uvedeného konceptu.²⁶²

Jako první úspěšný případ aplikace konceptu odpovědnosti za ochranu uvádí uklidnění povolebních nepokojů v Keni v roce 2008. Krátce po vypuknutí nepokojů se situaci kromě domácích politiků začali věnovat jak generální tajemník OSN, tak jeho zvláštní poradce pro prevenci genocidy nebo Africká unie. Na místo byla vyslána vyšetřovací mise Úřadu vysoké komisařky OSN pro lidská práva a OSN i Africká unie nabídly znesvářeným stranám zprostředkování. Keňské strany zásah zvenčí důrazně odmítaly, a tak se role prostředníka ujala skupina významných osobností v čele s Kofim Annanem. Úsilí vyjednávačů bylo

²⁵⁹ Viz text rezoluce UN Doc. A/RES/63/308 ze dne 7. 10. 2009, dostupná online na:

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/63/308&Lang=E (6. 4. 2014)

²⁶⁰ Podrobněji k debatě viz Bílková, op. cit., s. 57-60.

²⁶¹ Podrobněji k činnosti uvedených organizací viz jejich internetové stránky <http://www.globalr2p.org/> a <http://www.responsibilitytoprotect.org/> (6. 4. 2014)

²⁶² Bílková, op. cit., s. 103.

úspěšné a vedlo k uzavření dohody mezi zneprátenými stranami ohledně rozdělení moci v zemi a vytvoření společné vlády.²⁶³

Podle Veroniky Bílkové je uvedený případ důkazem, že včasný zásah cizích států a mezinárodních organizací může zabránit eskalaci napětí a přispět rozhodující měrou ke zklidnění situace. Konkrétně je daný případ precedentem při využití prvních dvou „pilířů“ konceptu odpovědnosti za ochranu – primární odpovědnosti konkrétního státu a pomoci ze strany ostatních členů mezinárodního společenství.

Dalším případem humanitární katastrofy, ve kterém by přicházela do úvahy aplikace konceptu odpovědnosti za ochranu je dlouhotrvající konflikt v súdánské provincii Dárfúr, který se s novou intenzitou rozhořel v roce 2003. Jedná se o konflikt, ve kterém proti sobě stojí jednotky povstalců na straně jedné a vládní jednotky a vládou podporované milice na straně druhé. OSN se situaci věnovala prostřednictvím generálního tajemníka OSN, Rady bezpečnosti a Rady pro lidská práva. Na místo bylo vysláno v l. 2003 – 2004 postupně několik vyšetřovacích misí, které konstatovaly rozsáhlé porušování lidských práv. Mezinárodní vyšetřovací komise vyslaná do Dárfúru v roce 2004 dokonce uvedla, že na místě dochází ke zločinům proti lidskosti a válečným zločinům.²⁶⁴ Rada bezpečnosti OSN o situaci jednala mnohokrát a přijala řadu rezolucí, ale na koncept odpovědnosti za ochranu výslovně odkazuje pouze již zmíněná rezoluce č. 1706 (2006). Mezi členy RB OSN však nepanovala shoda, zda lze na projednávaný případ koncept aplikovat, a to i když existovaly výše uvedené závěry vyšetřovacích misí a komise. Rada bezpečnosti přijala pouze zbrojní embargo a cílené sankce proti čtyřem konkrétním osobám.²⁶⁵ Roku 2005 nicméně RB OSN předala případ násilí v Dárfúru k posouzení Mezinárodnímu trestnímu soudu, což je důkazem, že Rada bezpečnosti má přinejmenším podezření ze spáchání zločinů, na které se koncept odpovědnosti za ochranu vztahuje.

Na místo byly nejprve v roce 2004 se souhlasem Súdánu vyslány jednotky Africké unie, které však nebyly schopné naplnovat svůj mandát a byly v roce 2007 nahrazeny jednotkami OSN (United Mission in the Sudan – UNMIS). V roce 2006 došlo sice k uzavření mírové dohody mezi větší částí povstalců a súdánskou vládou a následnému zlepšení situace, ale část povstalců dohodu neuznává a o trvalém míru jde mluvit jen stěží.

Konflikt v Dárfúru ilustruje několik klíčových otázek spojených s aplikací konceptu odpovědnosti za ochranu v praxi. Jedná se jednak o problematiku výkladu samotného obsahu

---

²⁶³ Podrobněji viz Bílková, op. cit., s. 103.

²⁶⁴ Bílková, op. cit., s. 105.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 107.

konceptu (např. definice „zjevného selhání“ daného státu) a jednak o ochotu a politickou vůli koncept v konkrétním případě aplikovat (v případě Dárfúru bylo i přes dostatek informací z místa katastrofy nemožné přijmout v rámci RB OSN rozhodnutí o přijetí odpovídajících opatření). Diskuse ohledně aplikace konceptu odpovědnosti za ochranu na dárfúrský případ také připomněla význam jednoty mezi stoupenci konceptu.²⁶⁶

Dalším případem humanitární katastrofy, kdy se diskutovalo o možnosti aplikace odpovědnosti za ochranu byla Barma/Myanmar. I když země byla známá nízkou mírou dodržování lidských práv již dříve, intenzivní pozornosti s ohledem na možné uplatnění konceptu odpovědnosti za ochranu se jí ze strany členů mezinárodního společenství dostalo zejména v roce 2008, když vládnoucí představitelé nepovolili vstup do Barmy/Myanmaru konvojům s humanitární pomocí, a prohloubili tak humanitární krizi po zásahu cyklonu Nargis. K aplikaci konceptu kvůli rozporům mezi členy mezinárodního společenství nakonec nedošlo, ale tlak vyvolaný již samotnou diskusí ohledně případného zásahu mezinárodních sil přiměl vojenskou juntou k ústupkům a vedl ke zlepšení humanitární situace ve státě.²⁶⁷

Význam uvedeného případu pro vývoj konceptu odpovědnosti za ochranu spočívá právě v diskusi ohledně rozšíření okruhu případů, kdy ho lze aplikovat, také na případy odepření humanitární pomoci. Mezi členy mezinárodního společenství převládl názor, že koncept odpovědnosti za ochranu má být využíván výlučně v případech rozsáhlých ztrát na životech, které jsou způsobeny člověkem. I když odírání přístupu k humanitární pomoci může mít podobné následky, nepanuje v mezinárodním společenství shoda ohledně podřazení takových případů pod zmíněný koncept. V případě Barmy/Myanmaru byl navíc viditelný ještě jeden důležitý aspekt případné aplikace konceptu na konkrétní situaci, a sice obava ze sledování jiných než humanitárních zájmů, která je stále velmi rozšířena mezi rozvíjejícími se zeměmi, zvláště vůči bývalým koloniálním mocnostem (v uvedeném případě byla totiž aktivním zastáncem aplikace konceptu Francie).²⁶⁸

Ani na situaci v Severní Koreji nebyl koncept odpovědnosti za ochranu aplikován. Radu bezpečnosti i Valné shromáždění k tomu nicméně vyzývaly dvě zprávy vypracované bývalým českým prezidentem Václavem Havlem, bývalým norským premiérem Kjellem Magne Bondevikem a nositelem Nobelovy ceny Eliem Wieselem. Uvedené osobnosti poukazovaly na systematické porušování lidských práv v Severní Koreji (např. úmyslné

---

²⁶⁶ Tamtéž, s. 109-110.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 111.

²⁶⁸ Tamtéž.

vyvolání hladomoru namířené proti určité skupině obyvatel), což mělo být důkazem selhání státu a důvodem pro aktivaci odpovědnosti ze strany mezinárodního společenství.

Zmíněný názor však nenašel mezi členy mezinárodního společenství širší podporu a ze států ho podporuje pouze Česká republika. Ostatní zastávají názor, že represe vůči politické opozici by měly být řešeny Radou pro lidská práva a nikoli aplikací konceptu odpovědnosti za ochranu.²⁶⁹

Výzvy k aplikaci zmíněného konceptu zaznívají také ohledně chování jednotek Státu Izrael na tzv. okupovaných územích. Tyto výzvy adresují orgánům OSN většinou arabské země, nicméně ostatní státy nechávají tyto impulsy zpravidla bez reakce a interpretují taková prohlášení jako součást tradiční nevraživosti mezi Izraelem a ostatními zeměmi regionu. Jak ostatně podotýká Veronika Bílková, je nepravděpodobné, že by rozsah nebo intenzita zločinů páchaných Izraelci překročily práh vyžadovaný konceptem odpovědnosti za ochranu.²⁷⁰

Přestože je koncept odpovědnosti za ochranu relativně mladý, lze již i v jeho krátké historii identifikovat dva příklady jeho zneužití – invazi USA do Iráku a intervenci Ruska v Gruzii. V případě amerického zásahu v roce 2003 také nebyl překročen práh rozsahu nebo intenzity porušování lidských práv, motivace USA nebyla vedena primárně humanitárními důvody, akce neměla mandát RB OSN a Spojené státy americké přišly s odkazem na koncept odpovědnosti za ochranu až poté, co neuspěly jiná zdůvodnění zásahu.²⁷¹ Jak podotýká Veronika Bílková, začali někteří autoři paradoxně považovat Irák za kandidáta na aplikaci konceptu odpovědnosti za ochranu až poté, co po americkém zásahu zavládla v zemi anarchie a násilí.²⁷²

V případě Gruzie byl uvedený koncept použit Ruskem v roce 2008 k ospravedlnění intervence na území Abcházie a Jižní Osetie za účelem ochrany vlastních občanů, kteří tam žili a měli být obětmi humanitární katastrofy způsobené Gruzii. Ani v tomto případě nepřijali ostatní členové mezinárodního společenství uvedenou argumentaci a aplikaci konceptu odpovědnosti za ochranu odmítli.²⁷³

Po roce 2009 bylo možné zaznamenat hned několik případů humanitárních krizí, při jejichž řešení Rada bezpečnosti výslovně připomněla odpovědnost daného státu za ochranu vlastních obyvatel a schválila použití síly za účelem splnění sekundární odpovědnosti za

---

²⁶⁹ Tamtéž, s. 112-113.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 113.

²⁷¹ Tamtéž, s. 113-114.

²⁷² Tamtéž.

²⁷³ Tamtéž, s. 114.

ochranu ze strany mezinárodního společenství, pokud daný stát selže coby nositel primární odpovědnosti.

V případě Libye konstatovala RB OSN v reakci na potlačování protivládních protestů v rezoluci č. 1970 (2011) systematické hrubé porušování lidských práv a vyzvala státní orgány k zastavení násilí vůči civilistům, právě s odkazem na odpovědnost za ochranu.²⁷⁴ Rada bezpečnosti následně také postoupila případy porušování lidských práv k posouzení Mezinárodnímu trestnímu soudu. V rezoluci č. 1973 (2011) zazněl ze strany RB OSN požadavek na okamžité zastavení bojů, včetně násilí proti civilistům, které by podle RB OSN mohlo v případě pokračování představovat zločiny proti lidskosti. Zároveň byla nad Lybií vyhlášena bezletová zóna a členům mezinárodního společenství bylo umožněno, aby použili „všechna nezbytná opatření“ pro ochranu libyjských civilistů při zachování územní integrity cílového státu.²⁷⁵ Krátce poté zaútočily jednotky států NATO na pozice jednotek libyjské armády. Ačkoli posledně zmíněná rozluce spojovala použití síly s ochranou civilistů, fakticky vedla intervence k podpoře ozbrojených jednotek opozice proti tehdejšímu prezidentu Muammaru Kaddáfimu. Jeho smrt v říjnu 2011 pak byla symbolickou tečkou za občanskou válkou, která vypukla v návaznosti na demonstrace a nepokoje v rámci tzv. Arabského jara.

V dalším africkém státě, Pobřeží slonoviny, vypukly po volbách na přelomu let 2010 a 2011 nepokoje mezi příznivci bývalého prezidenta Gbagba a nově zvoleného prezidenta Ouattary. Rada bezpečnosti v rezoluci č. 1975 (2011) připomněla odpovědnost státu za ochranu vlastních obyvatel, podpořila vítěze voleb Ouattaru a povolila jednotkám OSN použít „všechny nezbytné prostředky“ pro zajištění bezpečnosti lidí i jejich majetku.²⁷⁶ Jednotky UNOCI (UN Operation in Cote d' Ivoire) podnikly v dubnu 2011 společně s jednotkami věrnými nově zvolenému prezidentovi ofenzivu, na jejímž konci byl exprezident Gbagbo zatčen a později předán Mezinárodnímu trestnímu soudu.

Z hlediska aplikace konceptu odpovědnosti za ochranu v praxi je velmi zajímavý případ Jižního Súdánu, státu vzniklého odštěpením od Súdánu po vleklé občanské válce v červenci 2011. OSN totiž již na počátku existence tohoto nového státního útvaru aktivovala svoji odpovědnost v rovině aktivní pomoci konkrétním zemím při budování kapacit nezbytných pro plnění odpovědnosti za ochranu vlastních obyvatel. Zatímco samostatnost vyhlásil Jižní Súdán k 9. červenci 2011, již 8. července 2011 přijala RB OSN rezoluci č. 1996

---

²⁷⁴ UN Doc. S/RES/1970 (2011) ze dne 26. 2. 2011, dostupné online na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/245/58/PDF/N1124558.pdf?OpenElement> (13. 4. 2014)

²⁷⁵ UN Doc. S/RES/1973 (2011) ze dne 17. 3. 2011, dostupné online na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/268/39/PDF/N1126839.pdf?OpenElement> (13. 4. 2014)

²⁷⁶ UN Doc. S/RES/1975 (2011) ze dne 30. 3. 2011, dostupné online na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/284/76/PDF/N1128476.pdf?OpenElement> (13. 4. 2014)

(2011), kterou zřídila vyslání mise UNMISS (UN peacekeeping mission in South Sudan) a jedním z jejích úkolů byla asistence při zajištění plnění odpovědnosti za ochranu jihosúdánského obyvatelstva nově vznikajícím státním aparátem.²⁷⁷ Je nepochybné, že hlavním motivem pro aktivaci závazku pomoci ze strany mezinárodního společenství byla obava z ozbrojeného konfliktu mezi Súdánem a Jižním Súdánem. Zároveň se však jedná o důkaz ochoty členů mezinárodního společenství brát své závazky obsažené v konceptu odpovědnosti za ochranu vážně a věnovat se aktivně prevenci vypuknutí ozbrojeného konfliktu.

Koncept odpovědnosti za ochranu byl aplikován také na situaci v Jemenu v říjnu 2011, kdy násilné střety vládních jednotek s odpůrci režimu dosáhly takové míry porušování lidských práv, že situaci odsoudila v rezoluci č. 2014 (2011) Rada bezpečnosti a vyzvala k zastavení porušování lidských práv a vypsání předčasných prezidentských voleb. V uvedené rezoluci připomněla RB OSN jemenské vládě její primární odpovědnost za ochranu vlastních obyvatel.²⁷⁸

Rovněž občanská válka v Sýrii, na jejímž počátku stály demonstrace proti vládnoucí straně Baas a prezidentu Asadovi v dubnu 2011, vedla k rozsáhlé humanitární krizi doprovázené rozsáhlými ztrátami na lidských životech a masovým exodem Syřanů do okolních zemí. Vysoká komisařka OSN pro lidská práva Navi Pillay v únoru 2012 prohlásila, že syrská vláda selhala při plnění své odpovědnosti chránit své vlastní obyvatelstvo, a proto by své sekundární odpovědnosti měli dostat ostatní členové mezinárodního společenství.²⁷⁹ V prosinci téhož roku ji podpořil také zvláštní poradce generálního tajemníka OSN pro prevenci genocidy Adama Dieng, když uvedl, že Sýrie zjevně selhala při ochraně svých obyvatel a ostatní státy světa by měly dostat svým závazkům ze Závěrečného dokumentu a syrskou vládu při ochraně syrských obyvatel zastoupit.²⁸⁰ I přes uvedené úsilí konflikt stále trvá.

Další vnitrostátní ozbrojený konflikt, na který byl aplikován koncept odpovědnosti za ochranu, bylo sektářské násilí mezi muslimy a křesťany ve Středoafričské republice, které se rozhořelo koncem roku 2012. Na eskalující situaci reagovala v říjnu 2013 RB OSN přijetím

---

²⁷⁷ UN Doc. S/RES/1996 (2011) ze dne 8. 7. 2011, dostupné online na: http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmis/documents/sres1996_2011.pdf (14. 4. 2014)

²⁷⁸ UN Doc. S/RES/2014 (2011) ze dne 21. 10. 2011, dostupné na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/559/61/PDF/N1155961.pdf> (14. 4. 2014)

²⁷⁹ Viz tiskové prohlášení ze dne 13. 2. 2011 dostupné online na: <http://www.un.org/News/Press/docs/2012/ga11206.doc.htm> (14. 4. 2014)

²⁸⁰ Viz tiskovou zprávu ze dne 20. 12. 2012 dostupnou online na: <https://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/pdf/OGPRtoP%2020%20December%20Statement%20on%20Syria%20-%20ENGLISH.pdf> (14. 4. 2014)

rezoluce č. 2121 (2013), ve které zdůraznila primární odpovědnost vlády Středoafričké republiky za ochranu svých obyvatel na vlastním území.²⁸¹ Protože se bezpečnostní situace v zemi nezlepšila a porušování lidských práv pokračuje, rozhodla se v dubnu 2014 RB OSN vyslat do Středoafričké republiky peacekeepingovou misi MINUSCA (Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in CAR).²⁸²

Na základě výše uvedeného lze tedy shrnout, že koncept odpovědnosti za ochranu je při řešení humanitárních krizí aktivně využíván. RB OSN na něj výslovně odkazuje ve svých rezolucích a podpoře se těší i od zvláštních poradců generálního tajemníka OSN. V souvislosti s jeho aplikací v praxi došlo také k jeho dalšímu zpřesnění. Na základě praxe států lze uvést, že se vztahuje na případy masových ztrát na lidských životech, které jsou způsobeny lidskou činností a má sledovat výlučně humanitární cíle (viz výše případ Barmy/Myanmaru nebo Severní Koreje). Došlo k potvrzení poměrně restriktivního výkladu zakotveného v Závěrečném dokumentu. Potvrzen byl rovněž zvýšený důraz na prevenci a pomoc danému státu při plnění svých závazků vyplývajících ze státní suverenity a odpovědnosti vůči vlastnímu obyvatelstvu (viz výše případ Jižního Súdánu). Nicméně v případě, že stát při plnění takových závazků selže, projeví členové mezinárodního společenství odvahu převzít odpovědnost na sebe a konkrétní stát zastoupit (viz výše případ Pobřeží Slonoviny nebo Lybie).

Dosavadní vývoj aplikace konceptu v praxi však ukazuje také jeho limity. Jedním z nich je zásadní význam pokud možno objektivních informací z dotčeného státu a jejich objektivní interpretace (viz výše případ súdánského Dárfúru). Dalším je potřeba dostatečně silné politické vůle k jeho aplikaci (viz výše případ Sýrie). Ani konceptu odpovědnosti za ochranu se také nevyhnuly snahy o jeho zneužití (viz výše případy Iráku a Gruzie).

---

²⁸¹ UN Doc. S/RES/2121 (2013) ze dne 10. 10. 2013, dostupné online na: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2121%282013%29 (14. 4. 2014)

²⁸² UN Doc. S/RES/2149 (2014) ze dne 10. 4. 2014 dostupné online na: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2149%282014%29 (14. 4. 2014)

4. Perspektivy vývoje konceptu odpovědnosti za ochranu

Přestože je koncept odpovědnosti za ochranu stále poměrně novým fenoménem mezinárodního práva, stačil se již etablovat jako nástroj prevence a případné reakce při řešení humanitárních krizí. Jak vyplývá z předchozího textu, jedná se o výsledek dynamického rozvoje humanizace ozbrojených konfliktů a redefinice pojmu státní suverenity ve změněném mezinárodním prostředí po konci Studené války. V současné době panuje shoda mezi členy mezinárodního společenství ohledně garance základních lidských práv obyvatelům všech států s tím, že státy mají povinnost tato práva chránit a pokud této povinnosti nedostojí, měli by na jejich místo nastoupit ostatní členové mezinárodního společenství. Silný důraz je při tom kladen na prevenci a mezinárodní společenství vyjádřilo ochotu pomáhat státům při posilování jejich kapacit natolik, aby byly schopné dodržování lidských práv svým obyvatelům zajistit. Svůj výraz našlo toto přesvědčení mimo jiné v Závěrečném dokumentu Světového summitu a v rozhodovací praxi RB OSN. Uvedené principy tak byly nejen schváleny v mezinárodněprávním dokumentu, ale jsou také aktivně prosazovány v praxi hlavního garanta mezinárodní bezpečnosti.

Pro další vývoj konceptu je nezbytné věnovat pozornost oblastem, ve kterých se již projeví určité nesnáze při jeho aplikaci, a zároveň pokračovat v trendech, které se osvědčily s ohledem na efektivní využití konceptu v praxi. Z dosavadního vývoje je patrné, že členové mezinárodního společenství budou důsledně dodržovat jako jedinou motivaci pro aplikaci konceptu odpovědnosti za ochranu humanitární důvody, přesněji řečeno rozsáhlé ztráty na lidských životech způsobené lidskou činností. Pro důvěryhodnost konceptu je tedy nezbytné, aby byl aplikován ve znění Závěrečného dokumentu a okruh případů, na které bude aplikován, nebyl svévolně rozšiřován. Zcela vyloučeno je potom, aby docházelo k jeho zneužití při sledování jiných cílů. Snaha zahrnout do okruhu případů, ve kterých je koncept aktivován, další příklady porušování lidských práv, je možná legitimní s ohledem na hlavní smysl konceptu (ochrana trpícího obyvatelstva), ale v současné době by to vedlo spíše jeho k diskreditaci a účel regulace chování členů mezinárodního společenství by to spíše mařilo. Podobné úvahy *de lege ferenda* by měly proto zaznívat spíše v jednacích sálech a nikoli v kancelářích vojenských plánovačů.

S tím souvisí také problematika rovného přístupu ke všem aktérům mezinárodních vztahů. Jedná se v první řadě o to, aby v případě porušování lidských práv byli odpovědní všichni členové mezinárodního společenství bez ohledu na jejich politickou sílu nebo geografickou polohu. Již v tradici humanitární intervence byla diskutována otázka tzv.

dvojího metru a příklady rozdílného přístupu k podobným případům porušování lidských práv byly právem kritizovány. Aby mohl být koncept odpovědnosti za ochranu funkčním nástrojem řešení humanitárních krizí, měla by být pozornost světového společenství věnována všem státům světa bez ohledu na jejich strategický či geopolitický význam a porušování lidských práv by nemělo být dovoleno žádnému státu, ať by byl vojensky sebe silnější. Tento požadavek ostatně zdůraznil ve své zprávě i tehdejší generální tajemník OSN Kofi Annan.²⁸³

Podobně by mělo mezinárodní společenství vyžadovat stejný standard dodržování mezinárodního humanitárního práva během ozbrojených konfliktů, a to bez ohledu na charakter bojujících stran (zda se jedná o státy nebo nestátní aktéry), což připomněl mimo jiné i Panel ve své zprávě²⁸⁴. Normy mezinárodního humanitárního práva mají totiž kogentní charakter. S tím dále souvisí také nutnost dodržování pravidel mezinárodního humanitárního práva během zásahu z humanitárních důvodů. Tento požadavek lze mimochodem dovodit také z teorie tzv. spravedlivé války (konkrétně z požadavku na přiměřenost) a rezonoval také při formulaci kritérií, kterými by se měla RB OSN řídit při posuzování oprávněnosti použití síly v rámci plnění sekundární odpovědnosti za ochranu. V této souvislosti lze pouze připomenout, že příklady mučení zadržených osob, které byly zaznamenány v rámci tzv. války proti teroru ve věznicích v Abú Ghrajbu nebo na základně Guantanámo, by se rozhodně neměly opakovat. Jak bylo již ostatně uvedeno dříve v této práci, zpráva Panelu zdůrazňuje, že i při boji s terorismem je nezbytné dodržovat základní lidská práva zadržovaných osob.²⁸⁵ Bylo by zcela v protikladu k smyslu a podstatě konceptu odpovědnosti za ochranu, pokud by při ochraně lidských práv byla tato zároveň porušována. Tento aspekt byl také jedním z nejkontroverznějších prvků humanitární intervence v bývalé Jugoslávii (1999), kdy jednotky států NATO byly kritizovány za míru kolaterálních škod a pokračující utrpení obyvatel, jež měl zásah ochránit.

Značný význam bude mít pro budoucí aplikaci konceptu v praxi systém včasného varování a zejména dostatek objektivních informací z cílového státu. V tomto směru je potřeba ocenit zřízení funkcí zvláštních poradců generálního tajemníka OSN pro prevenci genocidy (2004) a pro odpovědnost za ochranu (2008), jejichž společné administrativní zázemí v Sekretariátu OSN bude i do budoucna plnit právě tuto úlohu. Lze předpokládat také intenzivní spolupráci s nevládními organizacemi, které se sběru informací a včasnému varování věnují (viz dříve zmíněné Globální středisko pro odpovědnost pro ochranu – Global

---

²⁸³ In larger freedom, op. cit., s. 34-35.

²⁸⁴ A more secure world, op. cit., s. 73.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 49.

Centre for the Responsibility to Protect). Není jistě nutné zdůrazňovat význam včasných a objektivních informací pro zvolení odpovídajících preventivních kroků nebo adekvátní reakce. Jak bylo uvedeno již dříve, vždy je potřeba volit nejméně intenzivní zásah do poměrů v cílovém státě, a proto je nezbytná důkladná znalost poměrů na místě.

Dostatek objektivních informací je sice důležitá a nezbytná podmínka efektivní aplikace konceptu odpovědnosti za ochranu, minimálně stejně důležitá je však také podmínka shody mezi členy mezinárodního společenství ohledně interpretace daných údajů a zejména politická vůle k přijetí adekvátní reakce. Nelze totiž očekávat, že by došlo k odklonu od dosavadní vývojové linie konceptu, která důsledně dodržuje rámec OSN a zdůrazňuje Radu bezpečnosti jako hlavní autoritu v oblasti použití síly v mezinárodních vztazích. Jak vyplývá z dříve citovaných dokumentů, panuje shoda na tom, že státy by neměly hledat alternativy k RB OSN jako hlavní autoritě pro použití síly, ale spíše se snažit zlepšit její fungování. Proto je důležitá shoda členů mezinárodního společenství, zejména těch zastoupených v Radě bezpečnosti, ohledně kvalifikace konkrétního případu a případné reakce. Ostatně význam politické vůle zdůrazňuje již ve své úvodní části např. zpráva ICISS.²⁸⁶

Další konstantou ve vývoji konceptu, bude jeho zasazení do širšího rámce řešení globálních problémů lidstva. Styčné plochy v oblasti prevence ozbrojených konfliktů a humanitárních krizí byly již dostatečně popsány v předchozím textu. S ohledem na uvedené zasazení a s ohledem na zúžení konceptu ve znění Závěrečného dokumentu oproti předcházejícím dokumentům je nicméně možné si představit opětovné zařazení rozměru obnovy, resp. rekonstrukce, do konceptu odpovědnosti za ochranu.

Ve vztahu k boji s terorismem lze kromě již zmíněného požadavku na důsledné dodržování norem mezinárodního humanitárního práva uvést také otázku tzv. cíleného zabíjení (*targeted killing*) – tedy vojenské operace na cizím území např. formou výsadku speciálních jednotek jako v případě zadržení vůdce teroristů Usámy bin Ládina nebo prostřednictvím bezpilotních letounů. S ohledem na koncept odpovědnosti za ochranu je takový postup představitelný pouze v případech, kdy daná osoba připravuje nebo již přímo provádí akce směřující ke spáchání některého ze čtyř nejzávažnějších mezinárodních zločinů, které jsou postihovány v rámci odpovědnosti za reakci podle uvedeného konceptu. Co se týká samotné operace na cizím území, tak Philip Alston uvádí, že je podle Charty OSN přípustná pouze v případě sebeobrany proti státu, který na jiný stát zaútočí nebo nezabrání útokům proti

---

²⁸⁶ The Responsibility to Protect, op. cit., s. 23.

tomuto jinému státu vedeným ze svého území.²⁸⁷ Alston v této souvislosti také připomíná, že bezpilotní letouny pro tzv. cílené zabíjení nepoužívají pouze Spojené státy americké, ale také Izrael nebo Rusko.²⁸⁸ Zároveň je nutné dodat, že uvedené operace na cizím území nejsou novinkou, která se objevila na počátku 21. století, ale jedná se o pokračování v tradici založené v 19. století případem Caroline.²⁸⁹ Uvedený případ mezinárodního obyčejového práva stanovil předpoklady pro zásah na cizím území s odkazem na sebeobranu – jednak existence bezprostřední hrozby (*imminent threat*) a jednak přiměřenost zásahu charakteru takové hrozby (*proportionality*).

V souvislosti s výše uvedeným je nezbytné připomenout, že po skončení Studené války došlo k bezprecedentnímu nárůstu počtu nestátních aktérů a jejich vlivu v mezinárodním systému. Vliv nadnárodních korporací, teroristických sítí nebo organizovaného zločinu na chování států je nepopíratelný, stejně jako implikace na mezinárodní ekonomické vztahy nebo mezinárodní bezpečnost. Dříve v textu byl uveden požadavek na dodržování norem mezinárodního humanitárního práva během ozbrojených konfliktů bez ohledu na charakter bojující strany, tedy i směrem k nestátním aktérům. Analogicky by měli tito aktéři mít mezinárodněprávní subjektivitu také s ohledem na svou odpovědnost za dodržování lidských práv, která mají univerzální platnost. V důsledku přiznání takové subjektivity by bylo možné vůči nim uplatnit mimo jiné prostředky v rámci reakce podle konceptu odpovědnosti za ochranu nebo v sebeobraně použít ozbrojenou sílu.

Globalizace přináší pro mezinárodní právo řadu výzev a úkolů, které je potřeba rychle řešit. Jedním z nich je i výše uvedený vliv nestátních aktérů. Bylo by zajisté žádoucí, aby došlo k rozšíření subjektů odpovědných podle konceptu odpovědnosti za ochranu i na nestátní aktéry, kteří svým chováním v mezinárodních vztazích výrazně zasahují do lidských práv jednotlivců. Koncept definovaný Závěrečným dokumentem však ukládá povinnosti pouze státům. S tím souvisí také otázka výkonu jurisdikce nad jednotlivci, jejichž základní lidská práva má daný stát chránit. V důsledku globalizace se jeví jako vhodné, aby rozhodujícím kritériem nebylo území, kde se jednotlivci nacházejí, ale subjekt, který nad jednotlivci vykonává faktickou moc (ať už je to státní či nestátní aktér). V současnosti lze totiž najít ve světě území, která neovládá stát, kterému nominálně patří, ale jiný suverén (cizí stát nebo teroristická síť).

---

²⁸⁷ Viz zprávu Philipa Alstona pro Radu pro lidská práva OSN, UN Doc. A/HRC/14/24/Add.6 dostupnou online na: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/14session/A.HRC.14.24.Add6.pdf> (15. 4. 2014)

²⁸⁸ UN Doc. A/HRC/14/24/Add.6 dostupné online na: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/14session/A.HRC.14.24.Add6.pdf> (15. 4. 2014)

²⁸⁹ Podrobněji viz Šturma a kol., Casebook, Výběr případů z mezinárodního práva veřejného, Scripta Iuridica č. 8, 2. doplněné vydání, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Praha, 2009.

Koncept odpovědnosti za ochranu vznikl jako odpověď na potíže členů mezinárodní společnosti při zvládání humanitárních krizí. Jeho cílem bylo usmířit principy státní suverenity a ochrany lidských práv. Cestou ven z pomyslné slepé uličky se stala celková rekonceptualizace problematiky ochrany lidských práv při současném posílení role suverénních států i RB OSN. Hlavní přidanou hodnotou se pak stala právě změna perspektivy pro nahlížení uvedené problematiky, když v centru pozornosti se octili obyvatelé konkrétního státu, jejichž základní lidská práva jsou porušována. Pro rozvoj konceptu odpovědnosti za ochranu je tedy důležité, aby i nadále zůstal zároveň prostředkem ochrany lidských práv a současně i autoritou mezinárodního práva jako takové.

Závěr

Předmětem zkoumání na předchozích stránkách byl koncept odpovědnosti za ochranu. Byl představen ve svém zatím relativně krátkém, ale zároveň dynamickém vývoji. Koncept byl formulován poprvé ve zprávě Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu v roce 2001 a již o čtyři roky později byl přijat Světovým summitem jako součást mezinárodněprávního dokumentu. I během této poměrně krátké doby došlo k proměně konceptu, nicméně se jedná patrně o nezbytnou daň, kterou bylo nutné zaplatit, aby se koncept stal široce přijímaným a právně zakotveným nástrojem pro prevenci a případnou reakci na humanitární krize.

Koncept odpovědnosti za ochranu byl vytvořen za účelem maximalizace ochrany lidských práv jednotlivcům, pokud dojde k humanitární katastrofě. Měl řešit jak problém, kdy žádný ze členů mezinárodního společenství není ochoten zabránit rozsáhlému porušování lidských práv na území některého státu (jako tomu bylo v případě genocidy ve Rwandě), tak problém, kdy sice někteří členové mezinárodního společenství zasáhnout chtějí, ale Rada bezpečnosti OSN není schopna přijmout rozhodnutí ohledně udělení mandátu k provedení takové akce (jako tomu bylo v případě zásahu států NATO v bývalé Jugoslávii). Navržené řešení vycházelo z konceptu suverenity jako odpovědnosti. Bylo stanoveno, že stát má primární odpovědnost vůči svým obyvatelům, aby chránil jejich základní práva. Pokud by této odpovědnosti nemohl nebo dokonce nechtěl dostát, přechází odpovědnost na ostatní členy mezinárodního společenství.

Zatímco ve svém původním pojetí – ve znění zprávy Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu – zahrnoval koncept široké spektrum opatření, která byla rovnoměrně rozdělena do třech složek (prevence, reakce a rekonstrukce), ve znění Závěrečného dokumentu pokrývá pouze dvě z nich (zejména prevenci a případně reakci na humanitární krizi). Došlo také ke zúžení okruhu případů, ve kterých je koncept aplikován.

Jak bylo také uvedeno, hlavní přínos konceptu odpovědnosti za ochranu spočívá v tom, že starší témata odborného mezinárodněprávního diskurzu pojednává v nové perspektivě. Aby bylo možné prozkoumat míru rekonceptualizace, bylo nezbytné nejprve shrnout dosavadní výsledky odborné diskuse ve vybraných tematických okruzích a věnovat se také konceptu humanitární intervence. Uvedené dva úkoly byly obsahem prvních dvou kapitol této práce. Koncept humanitární intervence hrál při formulaci konceptu odpovědnosti za ochranu zásadní roli. Jednak se oba koncepty obsahově částečně překrývají, jednak se koncept odpovědnosti za ochranu vůči staršímu konceptu hned na počátku negativně vymezuje.

V rámci třetí kapitoly byly oba výše zmíněné koncepty porovnány a výsledkem byla odpověď na první výzkumnou otázku z úvodu práce. Na základě komparativní analýzy lze konstatovat, že koncept odpovědnosti za ochranu nenahradil koncept humanitární intervence, a to z následujících důvodů. Zatímco humanitární intervence se zaměřuje prakticky výhradně na reakci na vzniklou humanitární krizi, odpovědnost za ochranu se v současném pojetí zaměřuje především na prevenci a až subsidiárně na reakci. Zatímco humanitární intervence se snaží najít důvody ospravedlnění prolomení zásady nevměšování a staví problematiku státní suverenity a ochranu lidských práv do vzájemného protikladu, odpovědnost za ochranu se snaží posílit oba principy zároveň a zdůrazňuje, že efektivní ochrany základních lidských práv jednotlivců lze dosáhnout pouze, pokud budou existovat silné suverénní státy a zároveň mechanismy umožňující včasný a efektivní zásah ze strany ostatních členů mezinárodního společenství. S tím souvisí další rozdíl mezi uvedenými koncepty. Zatímco v centru pozornosti humanitární intervence stojí státy (zasahující a cílový), odpovědnost za ochranu se soustředí na jednotlivce, jejichž základní lidská práva jsou porušována. Rozdíl je také v otázce autority, která může případný zásah ve jménu ochrany lidských práv povolit. Zatímco humanitární intervence připouští zásah v krajním případě i bez souhlasu Rady bezpečnosti, odpovědnost za ochranu vyžaduje zásadně mandát Rady bezpečnosti. Přehledné srovnání obou konceptů lze najít v tabulce, která je přílohou č. 2 této práce.

Ve třetí kapitole byly rovněž detailně analyzovány dokumenty, které zásadním způsobem ovlivnily vývoj konceptu odpovědnosti za ochranu. Na základě této analýzy bylo možné zodpovědět druhou výzkumnou otázku z úvodu této práce. Lze nyní shrnout, že koncept prošel řadou změn a jeho formulace přijatá v roce 2005 ve znění Závěrečného dokumentu se v několika ohledech liší od původního znění zprávy Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu. Zatímco tato zpráva konstruovala koncept ze třech složek (prevence, reakce, rekonstrukce), text Závěrečného dokumentu zmiňuje pouze dvě z nich (prevenci a reakci) s tím, že důraz je kladen na prevenci humanitárních krizí. Možnosti ostatních členů mezinárodního společenství jsou však v tomto ohledu oproti původnímu textu Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu posíleny a mohou v rámci prevence konkrétnímu státu pomáhat při využití opatření podle kapitoly VI Charty OSN ještě předtím, než humanitární krize vypukne.

Další rozdíl je patrný je v okruhu případů, ve kterých je koncept aplikován. Zatímco zpráva Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu zmiňovala široký pojem humanitárních krizí, které „šokují svědomí lidstva“, Závěrečný dokument se omezuje pouze na čtyři nejzávažnější zločiny podle mezinárodního práva (genocida, válečné zločiny, etnické

čistky a zločiny proti lidskosti). Další rozdíl je v charakteru konceptu, zatímco v případě zprávy Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu se jednalo o politické doporučení a koncept náležel do roviny politické, příp. morální, v případě Závěrečného dokumentu se jedná již o mezinárodněprávní dokument přijatý největším shromážděním hlav států a vlád v dějinách. Na rozdíl od předchozích dokumentů také Závěrečný dokument nepožaduje po Radě bezpečnosti OSN přijetí seznamu kritérií, při jejichž splnění by v rámci aplikace konceptu mohla být použita i ozbrojená síla. Podrobně ilustruje vývoj konceptu odpovědnosti za ochranu tabulka, která je přílohou č. 1 této práce.

Pro další rozvoj konceptu odpovědnosti za ochranu, bude nezbytné zajistit, aby byl aplikován koherentním způsobem ve znění Závěrečného dokumentu. I když někteří ze zastánců širšího pojetí konceptu nemusejí být se současným restriktivním charakterem konceptu spokojeni, bylo by bezpochyby krátkozraké, snažit se rozšiřovat okruh případů, kdy je koncept aktivován. Jak bylo uvedeno v poslední kapitole, vedlo by to spíše k diskreditaci konceptu a podkopalo by to jeho důvěryhodnost. Ze stejného důvodu je také potřeba důsledně dodržovat rovný přístup ke všem členům mezinárodního společenství při vyhodnocování konkrétních situací.

Pro další vývoj konceptu bude mít také značný význam měnící se mezinárodní prostředí. Jeho dynamika je totiž často rychlejší než proces tvorby mezinárodněprávních norem. V této souvislosti je zvláště významný vliv nestátních aktérů, kteří v globalizovaném světě významnou měrou ovlivňují mezinárodní ekonomické nebo bezpečnostní vztahy. Tradiční normativní rámec mezinárodního práva však ukládá povinnosti výlučně státům. Nicméně s ohledem na zmíněný značný vliv nestátních aktérů se jeví jako vhodné, zahrnout je do okruhu adresátů mezinárodněprávní odpovědnosti. Lze si v tomto směru představit redefinici konceptu ve smyslu ochrany před nestátními aktéry (např. organizovaným zločinem nebo mezinárodní teroristickou sítí).

Další důležitou oblastí rozvoje je hodnotová koherence konceptu. Pokud totiž má být jeho cílem ochrana lidských práv, neměla by být při jeho aplikaci základní lidská práva porušována. Důraz při aplikaci konceptu je tedy třeba klást na důsledné dodržování norem mezinárodního humanitárního práva, a to jak při provádění vlastního zásahu, tak následného zadržování podezřelých osob.

Velmi důležitý bude také dostatek objektivních informací z cílového státu, shoda mezi členy mezinárodního společenství ohledně adekvátní reakce a politická vůle pro přijetí odpovídajících opatření.

Koncept odpovědnosti za ochranu si za svůj cíl vytyčil usmíření principů státní suverenity a ochrany lidských práv. Hlavní motivací v tomto úsilí byla ochrana základních lidských práv jednotlivců. Prostředkem pro dosažení uvedeného cíle byla celková změna perspektivy pro řešení humanitárních krizí. Místo států se v centru pozornosti ocitli obyvatelé konkrétních států a suverenita byla pojata především ve smyslu odpovědnosti státu vůči ostatním členům mezinárodního společenství a vlastním obyvatelům. Odpovědnost však přijali také ostatní členové mezinárodního společenství spolu se závazkem pomáhat státům s budováním potřebných kapacit pro zvládnutí humanitárních krizí a případně daný stát v plnění jeho povinností směrem k vlastním obyvatelům zastoupit.

Kromě výše uvedených nových prvků, které měly za cíl zajistit, aby v případě křiklavého porušování lidských práv došlo k rychlé a efektivní reakci, se však koncept snaží zároveň posílit autoritu mezinárodního práva. Důkazem je shoda ohledně hlavního zdroje autority pro použití síly v mezinárodních vztazích, kterou je podle většiny členů mezinárodního společenství i nadále Rada bezpečnosti OSN. Je tedy patrná snaha členů mezinárodního společenství zajistit na jedné straně efektivní ochranu základních lidských práv a na druhé straně zabránit rozpadu mezinárodního systému v důsledku snadného zneužití dříve proklamovaného práva na intervenci z humanitárních důvodů.

Summary

The thesis focuses on the *responsibility to protect* as a new concept of the international law designed to help the members of the international community in dealing with humanitarian crisis. Although it is quite new, it has undertaken dynamic evolution and changed its nature to a certain extent. The main aim of *responsibility to protect* is to ensure that when massive violations of human rights occur, the effective and proportionate response will come and will stop the violations and prevent them from appearing again in the future.

First, the debate about state sovereignty and human rights protection was presented and the relevant fields of research were defined. This was followed by the examination of the *humanitarian intervention* as this concept focuses on issues that are common also to the concept of *the responsibility to protect*. However, whereas the issues are in common, the perspective is different. While *the humanitarian intervention* focuses mainly on states, *the responsibility to protect* focuses on populations striving from human rights violations. While *humanitarian intervention* deals with the reaction on humanitarian crisis, *the responsibility to protect* deals mainly with the prevention of the crisis. While *the humanitarian intervention* places the sovereignty and human rights protection into opposition to each other, the main aim of *the responsibility to protect* is to strengthen both of these principles.

The concept of *the responsibility to protect* was first presented in the Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS report) published in 2001. However, it has changed its nature until it has been officially adopted by the members of the international community in the World Summit Outcome Document in 2005. Whereas ICISS report composes the concept of three parts (prevention, reaction and reconstruction), the World Summit Outcome Document focuses on prevention and reaction only. While ICISS report is built as a response to “violations that shock the conscience of mankind”, the World Summit Outcome Document confines the concept to prevention and reaction to genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity. Whereas ICISS report is a political declaration with moral appeal, World Summit Outcome Document is an official UN Document with legal content.

It follows from what was mentioned above, that *responsibility to protect* is not a substitute for *humanitarian intervention*. It has also been proved, that despite relatively short evolution, the concept of *responsibility to protect* has changed its nature from broad concept dealing with various human rights violations into precise tool for prevention of the most serious international crimes.

Klíčová slova:

Odpovědnost za ochranu, humanitární intervence, lidská práva

Key Words:

Responsibility to protect, humanitarian intervention, human rights

Prameny a literatura

Primární prameny:

A more secure world: Our shared responsibility, Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change, United Nations Department of Public Information, 2004. ISBN 92-1-100958-8.

Charta Organizace spojených národů, In: Potočný, Miroslav – Ondřej, Jan; Vybrané dokumenty ke studiu mezinárodních organizací, 2. doplněné a rozšířené vydání, Karolinum, Praha 1998 ISBN 80-7184-679-1.

In larger freedom: towards development, security and human rights for all, Report of the Secretary-General, A/59/2005, dostupné na: http://www.un.org/en/events/pastevents/in_larger_freedom.shtml (7. 3. 2014)

Kosovo One Year On, zpráva generálního tajemníka NATO, dostupná online na: <http://www.nato.int/kosovo/repo2000/report-en.pdf> (17. 4. 2009)

Nationality Decrees in Tunis and Morocco, In: Summaries of Judgements, Advisory Opinions and Orders of the Permanent Court of International Justice, United Nations, New York, 2012, s. 7 – 10, dostupné na: http://untreaty.un.org/cod/PCIJsummaries/documents/english/PCIJ_FinalText.pdf (25. 3. 2013)

Poradní posudek Mezinárodního soudního dvora ve věci Výkladu mírových smluv s Bulharskem, Maďarskem a Rumunskem z 30. března 1950, s. 9, přístupné na: <http://www.icj-cij.org/docket/files/8/1863.pdf> (27. 3. 2013)

Poradní posudek ve věci Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), ICJ Reports (1971), dostupné na: <http://www.icj-cij.org/docket/files/53/5597.pdf> (27. 3. 2013)

Poradní posudek ve věci Reservation to the Convention on Genocide, ICJ Reports (1951), dostupné na: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=276&code=ppcg&p1=3&p2=4&case=12&k=90&p3=5> (27. 3. 2013)

Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ve věci Corfu Chanel, ICJ Reports (1949), dostupné online: <http://www.icj-cij.org/docket/files/1/1645.pdf> (27. 3. 2013)

Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ze dne 27. června 1986 ve věci Nicaragua proti Spojeným státům americkým, Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua, dostupný na: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=367&code=nus&p1=3&p2=3&case=70&k=66&p3=5> (25. 3. 2013)

Rozsudek ve věci Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited, ICJ Reports (1970), dostupné na: <http://www.icj-cij.org/docket/files/50/5387.pdf> (27. 3. 2013)

Rozsudek ve věci United Nations Diplomatic and Consular Staff in Tehran, ICJ Reports (1980), dostupné na: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=334&p1=3&p2=3&case=64&p3=5> (25. 3. 2013)

Statut Mezinárodního trestního soudu, dostupný online na: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283503/RomeStatutEng1.pdf> (6. 4. 2014)

The Kosovo Report, zpráva Mezinárodní komise pro Kosovo, dostupná na: <http://www.reliefweb.int/library/documents/thekosovoreport.htm> (17. 4. 2009)

The Responsibility To Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, International Development Research Centre, Ottawa 2001. ISBN 0-88936-960-7

Tisková zpráva Rady bezpečnosti OSN ze dne 26. 3. 1999, dostupné online na: <http://www.un.org/News/Press/docs/1999/19990326.sc6659.html> (27. 4. 2009).

Tisková zpráva zvláštního poradce generálního tajemníka OSN pro prevenci genocidy ze dne 20. 12. 2012, dostupné online na: <https://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/pdf/OGPRtoP%2020%20December%20Statement%20on%20Syria%20-%20ENGLISH.pdf> (14. 4. 2014)

Tiskové prohlášení Navi Pilay, Vysoké komisařky OSN pro lidská práva, ze dne 13. 2. 2011 dostupné online na: <http://www.un.org/News/Press/docs/2012/ga11206.doc.htm> (14. 4. 2014)
UN Doc. A/63/677, Implementing the responsibility to protect, Report of the Secretary-General, 2009, dostupné na: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/63/677 (8. 4. 2014)

UN Doc. A/64/864, Early warning, assesment and the responsibility to protect, Report of the Secretary-General, 2010, dostupné online na: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/64/864 (13. 4. 2014)

UN Doc. A/65/877 – S/2011/393, The role of regional and subregional arrangements in implementing the responsibility to protect, Report of the Secretary-General, 2011, dostupné online na: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/65/877 (13. 4. 2014)

UN Doc. A/66/864 – S/2012/578, The responsibility to protect: timely and decisive response, Report of the Secretary-General, 2012, dostupné na: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/66/874 (13. 4. 2014)

UN Doc. A/67/929 – S/2013/399, Responsibility to protect: State responsibility and prevention, Report of the Secretary-General, 2013, dostupné online na: <http://responsibilitytoprotect.org/UNSG%20Report%20on%20RtoP%20and%20State%20Responsibility%20and%20Prevention%281%29.pdf> (13. 4. 2014)

UN Doc. A/HRC/14/24/Add.6, zpráva Philipa Alstona pro Radu pro lidská práva, dostupné online na: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/14session/A.HRC.14.24.Add6.pdf> (15. 4. 2014)

UN Doc. A/RES/2131 (XX), dostupné na:
<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/218/94/IMG/NR021894.pdf?OpenElement> (25. 3. 2013)

UN Doc. A/RES/25/2625 (XXV), dostupné na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement> (25. 3. 2013)

UN Doc. A/RES/377 (V), dostupné na:
<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/55C2B84DA9E0052B05256554005726C6> (25. 3. 2013)

UN Doc. A/RES/60/1, 2005 World Summit Outcome Document, dostupný online na:
<http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf> (7. 3. 2014)

UN Doc. A/RES/63/308 ze dne 7. 10. 2009, dostupná online na:
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/63/308&Lang=E (6. 4. 2014)

UN Doc. S/RES/1160 (1998) ze dne 31. 3. 1998 dostupné na:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf?OpenElement> (17. 4. 2009).

UN Doc. S/RES/1199 (1998) ze dne 23. 9. 1998, dostupný na:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement> (17. 4. 2009).

UN Doc. S/RES/1203 (1998) ze dne 24. 10. 1998, dostupný na:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/321/21/PDF/N9832121.pdf?OpenElement> (17. 4. 2009).

UN Doc. S/RES/1244 (1999) ze dne 10. 6. 1998, dostupný online na:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (14. 5. 2009).

UN Doc. S/RES/1674 ze dne 28. 4. 2006, dostupné online na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/331/99/PDF/N0633199.pdf?OpenElement> (6. 4. 2014)

UN Doc. S/RES/1706 ze dne 31. 8. 2006, dostupný online na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/484/64/PDF/N0648464.pdf?OpenElement> (6. 4. 2014)

UN Doc. S/RES/1970 ze dne 26. 2. 2011, dostupné online na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/245/58/PDF/N1124558.pdf?OpenElement> (13. 4. 2014)

UN Doc. S/RES/1973 (2011) ze dne 17. 3. 2011, dostupné online na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/268/39/PDF/N1126839.pdf?OpenElement> (13. 4. 2014)

UN Doc. S/RES/1975 (2011) ze dne 30. 3. 2011, dostupné online na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/284/76/PDF/N1128476.pdf?OpenElement> (13. 4. 2014)

UN Doc. S/RES/1996 (2011) ze dne 8. 7. 2011, dostupné online na: http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmis/documents/sres1996_2011.pdf (14. 4. 2014)

UN Doc. S/RES/2014 (2011) ze dne 21. 10. 2011, dostupné na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/559/61/PDF/N1155961.pdf> (14. 4. 2014)

UN Doc. S/RES/2121 (2013) ze dne 10. 10. 2013, dostupné online na: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2121%282013%29 (14. 4. 2014)

UN Doc. S/RES/2149 (2014) ze dne 10. 4. 2014, dostupné online na: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2149%282014%29 (14. 4. 2014)

Under Orders: War Crimes in Kosovo, zpráva organizace Human Rights Watch, dostupná online na: <http://www.hrw.org/legacy/reports/2001/kosovo/undword2a.html> (17. 4. 2009)

Všeobecná deklarace lidských práv, dostupná na <http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml> (17. 4. 2013)

Waging War to Keep Peace: The ECOMOG Intervention and Human Rights, zpráva organizace Human Rights Watch, dostupná online na: <http://www.hrw.org/reports/1993/liberia/> (3. 2. 2014)

We the peoples – the role of the United Nations in the 21st century, Millenium Report of the Secretary-General, A/54/2000, dostupná online na: http://www.un.org/en/events/pastevents/we_the_peoples.shtml (31. 3. 2014)

Ženevské úmluvy I, II, III, IV a Dodatkový protokol I, dostupné online na: <http://www.icrc.org/eng/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions/> (6. 4. 2014)

Sekundární literatura neperiodická:

Abiew, Francis, Kofi, The Evolution and the Doctrine and Practice of Humanitarian Intervention, The Hague, Kluwer Law International, 1999. ISBN 90-411-1160-3.

Alston, Philip – MacDonald, Euan (eds.); Human Rights, Intervention, and the Use of Force, Oxford University Press, New York 2008. ISBN 978-0-19-955272-6.

Alston, Philip: The United Nations and Human Rights: A Critical Appraisal, Clarendon Press, Oxford, 1992.

Baar, Vladimír: Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?, Tilia, Šenov u Ostravy 2001. ISBN 80-86101-40-1.

Bílková, Veronika: Odpovědnost za ochranu (R2P). Nová naděje nebo staré pokrytectví?, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Nakl. Eva Rozkotová Beroun 2010. ISBN 978-80-87146-27-9.

Blakesley, Christopher, L.; Firmage, Edwin, B.; Scott, Richard, F.; Williams, Sharon A.: The International Legal System: Cases and Materials, Foundation Press, New York, 2001. ISBN 1-56662-748-6.

Brownlie, Ian: Principles of Public International Law, 5. vydání, Clarendon Press, Oxford, 1998. ISBN 0-19-926-194-6.

Byers, Michael – Chesterman, Simon: Changing the Rules About Rules? Unilateral Humanitarian Intervention and the Future of International Law, In: Holzgrefe, Jeffrey, L. – Keohane, Robert, O.: Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas, Cambridge University Press, Cambridge 2003. ISBN 0-521-52928-X.

Carter, Barry, E. – Trimble, Philip, R.: International Law, 3. vydání, Aspen Law and Business, New York, 1999. ISBN 0-7355-0043-6.

Čepelka, Čestmír – Šturma, Pavel: Mezinárodní právo veřejné, Eurolex Bohemia, s. r. o., Praha 2003. ISBN 80-86432-57-2.

D'Amato, Anthony: International Law: Process and Prospect, Irvington, Transnational Publishers, 1995.

Damrosch, Lori, F. – Henkin, Louis – Crawford Pugh, Richard – Schachter, Oscar – Smit, Hans: International Law: Cases and Materials, West Group, St. Paul, 2001. ISBN 0-314-23764-X.

David, Vladislav – Sladký, Pavel – Zbořil, František: Mezinárodní právo veřejné, Linde Praha, a. s., Praha 2005. ISBN 80-7201-628-8.

Delbrück, Jost: A Fresh Look at Humanitarian Intervention Under the Authority of the United Nations, In: Blakesley, Christopher, L.; Firmage, Edwin, B.; Scott, Richard, F.; Williams, Sharon A.: The International Legal System: Cases and Materials, Foundation Press, New York, 2001.

Finnemore, Martha: Paradoxes in Humanitarian Intervention, 2000, s. 4 – 8, dostupné na: http://www.cgpac.uci.edu/research/working_papers/martha_finnemore_humanitarian_intervention.pdf (27. 3. 2013).

Finnemore, Martha: *The Purpose of Intervention: Changing Beliefs About the Use of Force*, Cornell University Press, Ithaca and London 2004. ISBN 0-8014-3845-4.

Fuchs, Jiří: *Mezinárodní humanitární právo*, Ministerstvo obrany, Praha 2007, str. 176 – 179. ISBN 978-80-7278-424-0.

Hoffmann, Stanley: *Sovereignty and the Ethics of Intervention*, In: Hoffmann, S. et al.: *The Ethics and Politics of Humanitarian Intervention*, University of Notre Dame Press, Notre Dame 1996.

Holzgrefe, Jeffrey, L. – Keohane, Robert, O. (eds): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003. ISBN 0-521-52928-X.

Howe, Brendan: *On the Justifiability of Military Intervention: The Kosovan Case*, In: Moseley, Alexander – Norman, Richard (eds.): *Human Rights and Military Intervention*, Ashgate, Aldershot 2002.

Charta Organizace spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora, Informační centrum OSN v Praze, Praha 2005.

Chesterman, Simon: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, New York 2001.

Chesterman, Simon: *Passing the Baton*, In: Chesterman, Simon, *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, New York 2001.

Kelsen, Hans: *Principles of International Law*, Clark, The Lawbook Exchange, 2003. ISBN 1-58477-325-1.

Kříž, Zdeněk: *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní prostředí*, Masarykova univerzita, Brno 2006. ISBN 80-210-4218-4.

Malenovský, Jiří: Mezinárodní právo veřejné – obecná část, 2. vydání, Masarykova univerzita, Brno 1997. ISBN 80-210-1536-5.

Malenovský, Jiří: Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému, 4. vydání, Masarykova univerzita, Brno 2004. ISBN 80-210-3375-4.

Mezinárodní ochrana lidských práv: Regionální a tematická diference, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Nakl. Eva Rozkotová, Beroun 2011. ISBN 978-80-87146-54-5.

Morris, Nicholas: Humanitarian Intervention in the Balkans, In: Welsh, Jennifer, M. (ed.): Humanitarian Intervention and International Relations, Oxford University Press, New York 2004.

Moseley, Alexander – Norman, Richard: Human Rights and Military Intervention, Ashgate, Aldershot 2002.

Murphy, Sean, D.: Humanitarian Intervention: The United Nations in an Evolving World Order, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1996.

Ondrovičová, Jana: Humanitární intervence, In: Proměny mezinárodního práva a jeho nauky: vybrané koncepty, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2010. ISBN 9788087146422.

Shue, Henry: Limiting Sovereignty, In: Welsh, Jennifer M. (ed.): Humanitarian Intervention and International Relations, Oxford University Press, New York 2004.

Simma, Bruno (ed.): The Charter of the United Nations, A Commentary. Volume I, Oxford University Press, New York 2002.

Smith, Rhona, K., M.: Textbook on International Human Rights, 3. vydání, Oxford University Press, New York, 2007.

Sriram, Chandra, Lekha; Martin-Ortega, Olga; Herman, Johanna: War, Conflict and Human Rights, Routledge, New York, 2010.

Steiner, Henry, J. – Alston, Philip: *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals*, Clarendon Press Oxford, 1996. ISBN 0-19-825426-1.

Strnad, Štěpán: *Proměna pojetí suverenity a multilaterální intervence*, In: Ondřej, Jan – Šturma, Pavel: *Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo*, Univerzita Karlova v Praze, Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2008. ISBN 978-80-87146-15-6.

Summaries of Judgements, Advisory Opinions and Orders of the Permanent Court of International Justice, United Nations, New York, 2012, s. 7 – 10, dostupné na: http://untreaty.un.org/cod/PCIJsummaries/documents/english/PCIJ_FinalText.pdf (25. 3. 2013).

Šturma a kol., *Casebook, Výběr případů z mezinárodního práva veřejného*, Scripta Iuridica č. 8, 2. doplněné vydání, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Praha, 2009. ISBN 978-80-87146-37-8.

Tesón, Fernando: *The Liberal Case for Humanitarian Intervention*, In: Holzgrefe, Jeffrey, L. – Keohane, Robert, O.: *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, Cambridge 2003. ISBN 0-521-52928-X..

Welsh, Jennifer, M.: *Taking Consequences Seriously: Objections to Humanitarian Intervention*, In: Welsh, Jennifer, M. (ed.): *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press, New York 2004.

Wheeler, Nicholas: *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford, Oxford University Press, 2000.

Wheeler, Nicholas: *The Humanitarian Responsibilities of Sovereignty: Explaining the Development of a New Norm of Military Intervention for Humanitarian Purposes in International Society*, In: Welsh, Jennifer, M. (ed.): *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press, New York 2004.

Wolfrum, Rüdiger: The Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Volume VIII, Oxford University Press, New York 2012. ISBN 978-0-19-929168-7.

Wolfrum, Rüdiger: The Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Volume V, Oxford University Press, New York 2012. ISBN 978-0-19-929168-7.

Sekundární literatura periodická:

Alston, P. – Simma, B.: The Sources of Human Rights Law. Custom, Jus Cogens, and General Principles, In: 12 Australian Yearbook of International Law, 1988-89. ISSN 0084-7658.

Arthur, Peter: ECOWAS and Regional Peacekeeping Integration in West Africa: Lessons for the Future, In: Africa Today, Volume 57, Number 2, Winter 2010, str. 3 – 24, dostupné online na http://muse.jhu.edu/journals/africa_today/summary/v057/57.2.arthur.html (29. 1. 2014).

Barinka, Roman: Status humanitární intervence v mezinárodním právu, Právník, č. 9/2003. ISSN 0231-6625.

Brown, Bartram, S.: Intervention: Issues of International Law, In: The Harvard International Review, Spring 2004.

Caplan, Richard: International Diplomacy and the Crisis in Kosovo, In: International Affairs, Vol. 74, No. 4 (1998).

Simma, Bruno: NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects, In: European Journal of International Law, 1999, vol. 10, No. 1. ISSN 09385428.

Wedgwood, R.: NATO's Campaign in Yugoslavia, In: The American Journal of International Law, Volume 93, Number 4 (1999).

Příloha č. 1 – Vývoj konceptu odpovědnosti za ochranu

Dokument	Adresáti – zavázaný / oprávněný	Charakter konceptu	Obsah konceptu	Podmínky aktivace konceptu	Autorita pro použití síly	Pravidla pro použití síly	Účel aktivace konceptu
Zpráva ICISS	1. stát, 2. mez. společensví / jednotlivci, trpící lidé	Politický (<i>guiding principle</i>)	Prevence, reakce, rekonstrukce	Humanitární krize, které svou povahou „šokují svědomí lidstva“	RB OSN	Ano, celkem 6 kritérií vycházejících z teorie tzv. spravedlivé války	Předejít, příp. zastavit, humanitární krizi a zajistit, aby se neopakovala
Zpráva Panelu	1. stát, 2. mez. společensví / jednotlivci, obyvatelé konkrétního státu	Morální, politický (<i>emerging norm</i>)	Prevence, reakce, rekonstrukce	Humanitární katastrofy (např. masové vraždy nebo etnické čistky)	RB OSN (mandát lze ale získat i ex post)	Ano, celkem 5 kritérií, při jejichž splnění by měla být použita síla	Předejít, příp. zastavit, humanitární krizi a zajistit, aby se neopakovala
Zpráva generálního tajemníka	1. stát, 2. mez. společensví / jednotlivci (<i>people everywhere</i>)	Politický, morální (motivace pro členy mez. společensví)	Prevence, reakce, rekonstrukce	Genocida, etnické čistky, zločiny proti lidskosti	RB OSN	Ano	Zajištění dodržování lidských práv jednotlivců (lidská bezpečnost)
Závěrečný dokument	1. stát, 2. mez. společensví / obyvatelé konkrétních států (<i>populations</i>)	Právní	Prevence, a příp. reakce, na spáchání nejzávažnějších mezinárodních zločinů	Genocida, válečné zločiny, etnické čistky, zločiny proti lidskosti	Výhradně RB OSN	Ne, postupuje se případ od případu	Zajistit ochranu obyvatel konkrétního státu (<i>populations</i>)

Příloha č. 2 – Srovnání konceptů humanitární intervence a odpovědnosti za ochranu

Koncept	Adresáti – zavázaný / oprávněný	Charakter konceptu	Obsah konceptu	Podmínky aktivace konceptu	Autorita pro použití síly	Pravidla pro použití síly	Účel aktivace konceptu
Humanitární intervence	Stát / stát, příp. státy nebo mez. organizace	Morální	Reakce na humanitární katastrofu	Humanitární katastrofa spočívající v hrubém porušování lidských práv v masovém měřítku	RB OSN, ale v naléhavých případech lze i bez jejího souhlasu	Ano, nejčastěji vycházející z teorie tzv. spravedlivé války	Zastavení humanitární katastrofy
Odpovědnost za ochranu (ve znění Závěrečného dokumentu)	1. stát, 2. mez. společenství / jednotlivci, obyvatelé konkrétního státu (<i>populations</i>)	Právní	Prevence, a příp. reakce, na spáchání nejzávažnějších mezinárodních zločinů	Genocida, válečné zločiny, etnické čistky, zločiny proti lidskosti	Výhradně RB OSN	Ne, postupuje se případ od případu	Zajistit ochranu obyvatel konkrétního státu (<i>populations</i>)